

ספר

"בנאות דשא"

על הגדה של פסח

והוא פירושים, דברי אגדה ומוסר שלקטתי בעזרת ה' יתברך
מספרים שונים ואמרתי כולם כרובם לתלמידי בערבי פסחים
בישיבה לצעירים "בית יצחק" שע"י ק"ק "שערי ציון"
בין שנים תשע"ה – תשפ"ה

–מהדורא בתרא עם הוספות ושנויים–

חובר בעזרת החונן לאדם דעת ע"י
שלמה אליאל בן אאמו"ר אליהו דוויר נ"י

ערב פסח תשפ"ה

Buenos Aires 2025

Sheloduer@gmail.com

לע"נ

מור אבי אליהו בן ליזה ז"ל

מור חמי מורה אליהו הכהן בן שרה ז"ל

מרן ראש הישיבה ר' משה שלמה הלוי פיש זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

הגדה של פסח *בנאות דשא*

מבוא למהדורא בתרא

"דשיר והשבת, לחי עולמים"

ברוך שהחיינו וקיימנו והגענו לזמן הזה, להוציא לאור מהדורא חדשה של הגדה של פסח "בנאות דשא", שהוא לקוטי פירושים שונים שקראתי ושאמרתי לבני ביתי ולתלמידי בין שנים תשע"ה-תשפ"ה. בה ימצא הקורא הכל מסודר על פי שאלה ותירוץ כדי שיהיה יותר מעוניין לקורא וגם כדי שבליל הסדר יפתח לבבות השומעים.

כאן מקום להודות לתורם הנכבד, ראשון הוא לכל דבר שבקדושה, חברי ורוב חביבי, אשר בשעה שאמרתי לו על הרעיון להדפיס מהדורא חדשה של ההגדה, תרם מעצמו ונתן לי הכל כדי שיהיה אפשרי שההדפסה הזאת יצא לפועל. שהקב"ה ישלם לו יחד עם כל בני ביתו כל מילי דמיטב, עושר ואושר, בריאות איתנה ואורך ימים. שיקיים בו הפסוק "ברך ה' חילו, ופעל ידיו תרצה". שנזכה ביחד לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו. אמן!

שלמה אליאל דוויר נ"י

ניסן תשפ"ה

"מומזר לדוד ה' רועי לא אוזסר.

בנאות דשא ירביצני על מי מעוזות ינהלני"

ברוך שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה להדפיס הספר **"בנאות דשא על ההגדה של פסח"**, אשר כשמו כך הוא, בו ימצא הקורא פירושים לליל הסדר אשר לקמתי מספרים אחרים ואשר שמעתי מרבנים שונים, והכל מסודר בלשון רך כדשאים.

דברים אלו נאמרו לפני הבחורים החשובים של ישיבה לצעירים **"בית יצחק"** שע"י ק"ק **"שערי ציון"** בערבי פסחים בין שנים תשע"ה-תשפ"ב, ועכשיו יוצא לאור לזכות הרבים במהדורה מיוחדת לבני תורה, אשר שוקדים על תורתנו הק' בישיבות ובכוללים, ולא תמיד יש זמן בין הסדרים כדי להכין פירושים לליל הסדר כראוי. יהי רצון שספר הזה ימצא חן בעולם הישיבות ויהיה לתועלת הקורא.

כאן מקום להודות, בשבח ובהודיה **להקב"ה** על אשר זיכה אותי לשבת באוהלה של תורה, ולהיות מלמד בישיבה הק', ועל הזכות ההדפסה לזכות הרבים. יהי רצון שיתן לי כח וחשק ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, ולהוציא לאור עוד ספרים אחרים.

לרבני הישיבה **"בית יצחק"** בכלל, ולראש הישיבה **הרב טופיק כהן שליט"א** בפרט, וכן לרבני הק"ק **"שערי ציון"** על האפשרות להיות חלק מהצוות רבני הישיבה הק'.

לבחורי הישיבה הק' היקרים, אשר לומדים תורה במסירות נפש ומבקשים לעלות בהר ה'. ומקיימים דברי התנא **"הוי שותה בצמא את דבריהם"**. יהי רצון שיתקיים בהם גם כן **"מרבה תורה מרבה חיים, מרבה ישיבה מרבה חכמה"**.

לבניי: **אליהו, אהרן ועקיבא**, ולביתי **רחל**, על הכח ושמחת חיים שנותנים לי יום יום. יהי רצון שיגדלו חזקים ובריאים על אדני התורה והיראה.

"מנשים באהל תבורך", אחרונה אחרונה חביבה, **לאשתי שתחי'** אשר היא מנהיגה את הבית בטווחת טורח גדול ועוסקת עם הילדים בלי להפריע לי בלימודים. ואשר עזרה לי הרבה בהדפסה הזאת ותמיד עודדה אותי בכל מלאכת הקודש אשר אני עושה, בלי עזרתה איני כלום. כמו שאמר ר"ע **"שלי ושלכם, שלה היא!"**. יהי רצון שהקב"ה יתן לה בריאות איתנה, שמחה ונחת ומכל צאצאינו וביחד נקבל פני משיח צדקנו במהרה בימנו. אמן!

שלמה אליאל דוויר נ"י

"עץ חיים היא למחזיקים בה"

"ואלה יעמדו על הברכה"

שלמי תודה

וברכה מיוחדת מעומקא דליבא אשגר בזה

לתורם הנכבד ובני ביתו

החפצים בעילום שמם

זכות הרבים יעמוד לפנייהם ויתקיים בהם הפסוק

"ברך ה' חילם ופעל ידיהם תרצה"

ברפואה שלמה, בריאות איתנה, שפע ברכה והצלחה,

עליה בתורה, שמחה ונחת מכל צאצאיהם

ויזכו לקבל פני משיח צדקנו מהמרה בימנו אמן.

"אורך ימים בימינה,

בשמאלה עושר וכבוד"

הגדה של פסח *בנאות דשא*

ורחץ- הטהר מכל מדותיך והנהגותיך
הפסולות.

כרפס- ראשי תבות: כלל ראשון – פה
סתום – לשמר את הפה מדבורים
אסורים ודברים בטלים.

יחץ, מגיד- גם מה שנחוץ לומר, אמר רק
מחצית, דבר פחות...
זהו המפתח ליהדות...
(אור דניאל)

סגולות ליל הסדר

1) בליל הסדר יכול אדם לדלג ולהגיע
למדרגה גבוהה מאוד באמונה, מעל
ומעבר למדרגה שהוא היה עד עתה,
בבחינת "משכני אחריו נרוצה הביאני
המלך חדריו" (שפת אמת)

2) בליל הסדר יורדות משמיים האורות
והשפעות רבות המורגשות בלב כל מי
שנוהג בקדושה ובדביקות בלילה הזה.
האורות והשפעות אלו מסתלקות מעט
מעט לאחר ליל הסדר, עד שכבר
למחרת האדם תמה: מה זאת? ביום
אתמול הייתה לנו גדלות המוחין,
והיום הזה חזרנו לקטנות. (בני יששכר)

3) בסימני הסדר קיימים סודות גדולים
בעצם אמירתם, ולכן יאמר את
הסימנים בפה מלא, דהיינו קודם
הקידוש יאמר "קדש", קודם הרחצה
יאמר "ורחץ", וכן כל סימני הסדר, ובזה
יושפע עליו שפע רב (כף החיים
תעג, לב)

בדיקת חמץ

כל חמירא

הרה"ק מו"ה ברוך ממעזיבוז זצוק"ל
בע"פ אחר שריפת חמץ אמר לעצמו כך,
כל חמירא וחמיעא דאיכא, כל מיני
חמץ דאיכא הוא ברשותי, דחזיתי, אם
כי נדמה לי שחזיתי את עצמי היטב,
אבל באמת ודלא חזיתי, דבערתי,
היצה"ר אומר לי שכבר בערתי את
החמץ, אבל באמת ודלא בערתי עדיין
לא בערתי אותו ע"כ מבקש אני ממך ה'
לבטיל ולהוי הפקר כעפרא דארעא.
ואח"כ חזר לדבר נגד הכלל ואמר כל
חמירא וחמיעא דאיכא בכלל ישראל
היא ברשותי, דחזיתי, יש בהכלל מיני
חמץ הנראים לי, ודלא חזיתי, ויש בהם
מיני חמץ שאינם נראים לי, דבערתי יש
מהם שבערתי, ודלא בערתי, ויש בהם
מיני חמץ שלא בערתי עדיין, ע"כ אני
מבקש ליבטל ולהוי הפקר כעפרא
דארעא.

(הדגה צוף אמרים)

סימני ליל הסדר

הסדר של פסח כמפתח ליהדות

מישהו בקש מן הרבי מקוצק זצ"ל
הדרכה ופתח ליהדות בקצור קצורים.
אמר לו הרבי: "אתן לך הדרכה בחמש
מלים: קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד"
קדש- קדש כל מחשבותיך ומעשיך.

הגדה של פסח *בנאות דשא*

2- "והצלתי אתכם מעבודתם" = יציאת מעבודת היצר הרע הרודף אחרי התאוות. (אוכלים בחתונה, הכל כשר למהדרין, אבל הוא רעבתן)

3- "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים" = ע"י נסי ים סוף הגיעו לאמונה שלמה. (רק אחרי שעבדו שב' השלבים הקודמים הם יכלו להאמין בה', כי קודם לכן הם לא רצו להאמין)

4- "ולקחתי אתכם לי לעם" = מתן תורה (הגדת ר' שלום)

--*

שאלה: למה "ולקחתי" הוא א' מהלשונות של גאולה? מאיפה גאל אותנו?

תירוץ: אחרי שמשה רבינו הלך לדבר עם פרעה כדי יוציא את עם ישראל, פרעה גזר "תבן לא ינתן לעם", וזה הגזירה הכי קשה, כיון שע"י שהם עסוקים בלקיטת התבן, אז לא היה להם זמן לחשוב על מעשיהם, ואין להם זמן להתפלל, ויטיאשו מגאולתם. ולכך הדרך היחידי כדי שיצאו מעול השעבוד, היה להכניסם תחת עול התורה, ולתת להם הכח לחשוב על מעשיהם. כי אין בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

(הגדת ר' שלום)

--*

4) מן הראוי להתברך בליל הסדר, לפי ששערי שמים פתוחים, והעליונים אומרים בו שירה, והקב"ה דן את העולם על התבואה שבשדות, ואוצרות טללי ברכה נפתחים, ובלילה הזה בירך יצחק אבינו את יעקב בברכות המפורסמות. ולכן, למרות הזמן המצומצם, יש להשתדל לברך את הבנים מעומקא דליבא, כי לילה זה מסוגל לברכות שיתקיימו. (מדרש שכל טוב תולדות ויצא כח, חזקוני בראשית כז, ד)

* קדש *

ד' כוסות

שותים ד' כוסות שהם זמן לד' לשונות דגאולה:

1- "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" = הפסקת הסבל.

2- "והצלתי אתכם מעבודתם" = הפסקת העבודה והשעבוד.

3- "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים" = יציאת מצרים

4- "ולקחתי אתכם לי לעם" = קבלת התורה, היותנו לעם ה', כניסת לא"י.

אבל, כשם שהייתה יציאת מצרים גשמי, כך הייתה יציאת מצרים רוחני:

1- "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" = יציאת ממדת הסבלנות (שומעים מוסר אבל למעשה לא משתנים)

הגדה של פסח *בנאות דשא*

ע"כ אין לברך, דאין ד' כוסות אז לברך עליהן כלל (רוקח)

ומטעם זה אין מברכין על אכילת ג' סעודות בשבת, לפי שאין מברכים אלא על המצוה הנעשית בבית א' בלי הפסק. (טעמי המנהגים אות תקי"ב)

--*

אשר בחר בנו

בקידוש של שבת אומרים אשר קדשנו במצותיו, ובקידוש של יו"ט אומרים אשר בחר בנו, כי בשבת קביעא וקיימא מיום בריאת העולם, אבל יו"ט הוא עפ"י ישראל כאשר יקדשו ישראל המועדים. וזה אשר בחר בנו, כאשר אנחנו בוחרים יום המועד כן הוא. וזה הרמז בפסוק (ויקרא כג) "אלה מועדי ה'" אשר תקראו אותם", אל תקראו "אותם" אלא "אתם", הרמז כאשר תקראו אתם המועדות, כן אני בוחר באלו המועדים.

(הגדה צוף אמרים בשם הרב מבא"ד ז"ל)

"...באהבה מקרא קדש זכר

ליציאת מצרים..."

*שורש מצוות סיפור יציאת מצרים:

"משורשי מצוה זו כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילתנו "זכר ליציאת מצרים" לפי

שאלה: למה שותים ד' כוסות?

תירוץ: על שם הד' מלכויות ששעבדו אותנו: כסדים – מדי – יון – אדום. וכדי שנזכור תמיד ונאמין, שכשם שהקב"ה יציל אותנו מידם, כך הוא יצילנו מיד כל הקמים עלינו בכל הדורות.

(הגדת בחורים)

--*

שאלה: למה שותים ד' כוסות יין דווקא?

א) כיון שהיין לא מתערב עם שאר משקים. וזה היה מה שיציל אותנו ובזכותו יצאנו ממצרים, משום שעם ישראל לא השתנו את מלבושיהם כמלבוש המצרים, ולא את שמותם כשמות הגויים, וגם לא השתנו הלשון. ובזכותם עתידים להיגאל. (ספר הארוך)

ב) כיון שאנו שותים ד' כוסות על הד' לשונות של גאולה, אז צריכים בכל כוס להודות ולשמוח יותר מכוס הקודם. לפיכך שותים יין שבכל כוס וכוס השמחה מתעלה יותר. (רב שלמה זלמן אוירבך זצ"ל)

--*

שאלה: למה אין מברכין "אקב"ו לשותות ד' כוסות" כמו על נר חנוכה שהוא מדרבנן?

תירוץ: לפי שאינו עושה ביחד, כמו מגילה אין קורין אותה סירוגין. וד' כוסות את שתאן בבית אחת, לא יצא,

הגדה של פסח *בנאות דשא*

* זרחץ *

דרך כל ימות השנה הוא שאדם צריך לעשות רחיצה, לנקות, ואח"כ הוא יכול להגיע לקדושה. כמו שכתוב "סור מרע ועשה טוב". אבל בחג הפסח יש דרך אחרת, איפה שהקב"ה נותן לנו הזדמנות להגיע לקדושה אפי' קודם הרחיצה. (מפי הרב אליהו טלגם שליט"א)

* כרפס *

הכרפס בא ללמד אותנו אמונת ה'. כי הכרפס, בכל ימות השנה הוא רק תבלין, ולא עולה על השולחן בפני עצמו. עכשיו, בליל הסדר לא רק שעולה על השולחן, אלא גם שמים אותו בקערה של פסח עם שאר הסימנים. כדי שכולם ילמדו שהקב"ה יכול לקחת אותנו מהמצב הכי שפל ולשים אותנו במקומות הכי גבוהים בלי שום בעיה, וכן להיפך. כמו שכתוב "מאשפות ירים אביון".

--*

שאלה: למה בחרו לקחת את הכרפס לטבלו במי מלח או חמץ לפני הסעודה מכל ירק אחר?

א- הואיל והכרפס רמוזים בו ששים רבוא שנשתעבדו בני ישראל בעבודת פרך והוא כשתקרא כ'ר'פ' בהפוך תקבל את המלה פרך ואות ס' רומז לששים רבוא.

שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם וכי יש א-לוה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו, ובידו לשנותם אל היש שיחפץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחודשים גדולים ועצומים, הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם, ומקיים האמונה בידיעת השם יתברך, וכי השגחתו ויכולתו בכללים ובפרטים כולם" (חינוך מצוה כא)

"...ברוך אתה ה' מקדש

ישראל והזמנים"

"בעמדנו בזמן זה, חבל כי נזניח אותו. בסדר התפילה קבעו: "מקדש ישראל והזמנים" הוה אומר, כשם שבכנים הקב"ה קדושה בישראל שבו ניתן להתקרב יותר אליו ית', כן נתן קדושה בזמנים שבהם ניתן לזכות להתעלות יתירה. ומי שיוצא י"ח בעשיית מעשים בחיצוניות, ללא התבוננות פנימית, מאבד עשירות עצומה שיכול לזכות בה. בזמן זה, חובה אפוא, ללמוד את אותם הלימודים שנותן ללמוד מקדושת זמן זה, ולקלוט את ההרגשות הנובעות מכך" (מערכי לב – חלק ג' עמוד כה')

הגדה של פסח *בנאות דשא*

היטב במפה, כדי שלא להעביר על
(המצוות)

ובציעתה זכר לקריעת ים סוף וירדן
שנבקעו בפסח.

(טעמי המנהגים אות תקכ / תקכ"א)

--*

שאלה: למה לוקחים דוקא את המצה
האמצעית לחלקה?

תירוע: בספר "צדקת יוסף" כתב, לפי
שכתב ה"באר היטב" בשם האר"י, שג'
מצות הם כנגד אברהם יצחק ויעקב.
ומבוא בגמ' (שבת פט:) שלעתיד לבוא
יאמר הקב"ה לאברהם אבינו "בניך
חטאו לי", אמר לפניו, ימחו על קדושת
שמך. וכן אמר ליעקב, וכן ענה לו יעקב.
הלך ליצחק ואמר לו "בניך חטאו לי",
אמר לפניו: כמה שנותיו של אדם? ע'
שנה? תוריד כ' שנה ראשונות שאין
נענשים עליהם, נשארו נ', תוריד כה'
שהם הלילות ונשאר רק כה'. תוריד יב'
ופלגא שבהם מתפלל אוכל וכדומה,
נשאר יב' ופלגא, אם אתה סובל את
כולם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא
עליך. עכ"ל. והיות והמצא האמצעית
כנגד יצחק, לכן מחלקים אותה.

(הגדה ילקוט יוסף)

מצת

"מצת" כתיב חסר. ר"ת "צדקה תציל
ממות", ולכן אות צדי"ק באמצע תיבה
של "מצת", לומר שהוא מפריד המות
שהוא מ"ם תי"ו מן מת. כלומר אף
שהוא חייב מיתה אך באה אות צ' רמז

ב- כי באכילת הכרפס הוא בא לזכר
לכתנת הפסים שמסבתה נתגלגל הדבר
וירדו אבותינו למצרים.

(אור דניאל)

* יחז' *

"...מישאתם צררת

בשמלתם על שכמם..."

צריכים להבין, למה היהודים לקחו
המצות על הכתף, הרי הם יצאו
ממצרים ברכוש גדול, לא היו יכולים
לטעון על הבהמות?

אלא, יש כאן מסר גדול, כל הדברים
גשמיים שמו על הבהמות, הרכוש גדול,
הכסף והזהב, אבל לגבי מצוות, לוקחים
איתם על הכתף, משום חביבות
המצוות. כמו שכותב רש"י (שמות יב-
לד) בשם ה מכילתא: משאתם. שירי
מצה ומרור. על שכמם. אע"פ שבהמות
הרבה הוליכו עמהם מחבבים היו את
המצוות.

הרב אריא-ל קטשה שליט"א)

--*

שאלה: למה פורסין מצה האמצעית
לשנים ולא הראשונה?

תירוע: לפי שאם יבצע הראשונה יהיה
"המוציא" על השניה, ואסור, לפי שאין
מעבירין על המצוות. אבל עתה יהיה
"המוציא" על הראשונה. (והא דמסמנין

הגדה של פסח *בנאות דשא*

צדקה ומפריד, זהו צדקה תציל ממות,
וחטאין בצדקה פרוק.

(הגדה צוף אמרים)

מגיד

(יכוין לקיים מצוה עשה של סיפור
יציאת מצרים. וגם הנשים חייבות
במצוה זו ואסור להפסיק בדיבור
באמצע אמירת ההגדה)

*יסודות מיציאת מצרים:

יש לדעת שכל מה שקרה למצרים היא
ללמדנו דרכי שמים בכל הזמנים
והדורות. כל הניסים והמופתים שעשה
ה' נעשו בשבילנו כדי שנלמד ונדע מהם
להתחזק באמונה, ושנכיר ונבין גדולת
וגבורת השי"ת (אור יחזקאל חלק ב' עמ'
שז' / חלק ג' עמ' רטו')

ביציאת מצרים מונחים ג' יסודות
הדת:

(א) מציאות ה': התבררה בקבוצת
המכות הראשונה "דצך". בה הראה
הקב"ה שהוא ברא את העולם יש מאין.
"בזאת תדע כי אני ה'" (שמות ז-יד כלי
יקר ומלבי"ם)

(ב) השגחת ה': נגלת בקבוצת המכות
השנייה "עדש". בה התברר שהקב"ה
יודע ומשגיח על הכל ולא עזב העולם
למקרים. "למען תדע כי אני ה'" בקרב
הארץ" (שמות ח-יח מלבי"ם / כלי יקר
ז-יז)

(ג) אחדות ה': ויכולתו המוחלטת
התאמתו בקבוצת המכות הג' "באחב".
בה ראו שאין עוד מלבדו. הוא השליט
על הכל ואין מעכב בעדו. "בעבור תדע
כי אין כמוני בכל הארץ" (מלבי"ם ט-יד
/ כלי יקר ז-יז / רמב"ן סוף פ' בא)

--*

כתוב בגמ' (פסחים קטז) צריכים
להתחיל בגנות ולסיים בשבח. וחולקים
רב ושמואל מהו הגנות והשבח.

רב: גנות זה "מתחילה עובדי ע"ז היו
אבותינו", ושבח זה "ועכשיו קרבנו ה'
לעבודתו".

שמואל: גנות זה "עבדים היינו", ושבח
זה "ויוצאנו ה' משם".

המהרש"א פירש שמתחיל בגנות
ומסיים בשבח, עניינו שביום שמחת
לבו של אדם, יזכור תחילה שפלותו
וגנותו שלא תזוח דעתו עליו. ע"ש.

עכשיו אנו נמצאים במצב של "קרבנו
ה' לעבודתו", אנחנו יהודים שהולכים
בדרך התורה, לומדים תורה ומקיימים
משכתוב בה, אבל עלינו לדעת מאיפה
באנו. איך זה יתחיל. מתחילה עובדי
ע"ז היו אבותינו. א"כ ההודאה שאנו
חייבים להודות להשם ית' כשרואים
איפה היינו ואיפה שם אותנו עכשיו,
צריכה להיות משהו גדול. (ואותו דבר
באופן פרטי, כשכל א' רואה איפה הוא
היה ולאן יגיע עכשיו).

(הגדת "לאור הנר")

--*

הגדה של פסח *בנאות דשא*

שכליות, שגם אם ה' לא היה מצווה אותנו, בכל זאת היינו עושים. ועל מצוות שכליות לא מברכים, כי לא יכולים לברך "וציוונו". (שפת אמת)

תשובה 4: אומרת הגמ' שההגדה מתחילה בגנות - "מתחילה עובדי ע"ז היינו אבותינו", ומסיימת בשבח - "ועכשיו קרבנו ה' לעבודתו". אמרו חז"ל שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ולכן צריכים אנו לראות את עצמנו כמתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו. והרי, ידוע ההלכה, שגר שנתגייר מברך על טבילתו אחרי שטבל ולא קודם לכן. למה? שהרי כדי להתגייר הוא צריך לטבול, ובלי טבילה הוא עדיין אינו יהודי, א"כ אינו יכול לברך "וציוונו".

גם כן, אנחנו, אינם יכולים לברך על ההגדה בתחילתה "וציוונו" כיון שאנו בגדר "מתחילה עובדי ע"ז", צריכים א"כ לחכות עד גמר ההגדה ואז לברך. ובסוף ההגדה לא מברכים כיון שכבר ברכנו "אשר גאלנו..." וסגי בכך. (חתם סופר).

~~*

שאלה: מדוע בכל ההגדה לא מופיע שמו של משה רבנו (אמנם מובא הפסוק "ובמשה עבדו", אבל אין זה חלק מעצם ספור ההגדה)?

תשובה: באר האדמו"ר מבעלז זצ"ל: הרי מי היה הראשון שספר את ההגדה של פסח? משה רבנו עצמו, כמו שנאמר: "ויספר משה ליתרו את כל

שאלה: מאימתי נכתבה ונסדרה ההגדה ומי סדר את נסח הברכות והתפילות?

תשובה: בספר "שואלין ודורשי" מתרץ שאחר יציאת בני ישראל ממצרים היוצאים ספרו לבניהם את הנסים והנפלאות לקים את מצות "והגדת לבנך". כל זה בעל פה, אחר כך באו אנשי כנסת הגדולה, תקנו את הברכות והתפלות ואספו את הדרשות מהחכמים בימי הבית השני.

לאחר מכן באו התנאים והוסיפו עליהם דרשות שונות, ובתקופת האמוראים היתה ההגדה שלמה עד ברכת "אשר גאלנו" ולאחר מכן הוסיפו עליהם מאמרים ופיוטים.

(אור דניאל)

~~*

הקשה הריא"ף: למה אין מברכין על קריאת ההגדה כמו שמברכין על קריאת המגילה, והלא היא מצוה עשה שנאמר "והגדת לבנך ביום ההוא"?

תשובה 1: מה שאומר בתחלה בקידוש "זכר ליציאת מצרים" - יצא.

תשובה 2: הרשב"א כתב שאין לברך על קריאתה מפני שהיא מצוה שאין לה קצבה ידועה, ואפילו בדיבור בעלמא, שידבר בענין יציאת מצרים-יצא, וכל המרבה הרי זה משבח.

(אור דניאל)

תשובה 3: כיון שההגדה היא הודאה להקב"ה על שהוציאנו מעבדות לחרות, ולהודות, והכרת הטוב, הם מצוות

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

למשפחתו וידידיו. למסיבה זו היה מגיע לבוש בבגדיו הבלויים, השמורים עמו מהימים שבהם היה רוכל עני, וכך, תוך כדי השמחה, היה מחלק מתנות וכספים. אבל גלגל חוזר בעולם והוא חזר להיות עני. לקח את הבגדים הקודמים, ויצא שוב עם מרכולתו, להסתובב בעיירות. כשיצא מהבית, ראו אותו חבריו ושמחו לקראתו: "היום אתה שוב מחלק כספים ומתנות?!" "לא", עונה להם היהודי, "עכשיו זה אמיתי, אין מתנות ואין כספים".

אומר המגיד מדובנא: פעם היה לנו בית המקדש, והיינו יושבים ברומו של עולם, ומספרים ביציאת מצרים, ואומרים "כהא לחמא עניא", כהא, כמו זה, פעם היינו בגלות... אבל בימינו, אומר המגיד מדובנא, זו כבר לא הצגה! זו מציאות! ולכן אומרים "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא במצרים"

(הגדת "לאור הנר")

--*

הקב"ה שבר סך גזרת הגלות לטובת ישראל מסבת טמאת מצרים, והצניע החצי בשאר מלכויות. ולכן פורסין המצה לחצאין זכר לחסד זה, ונוטל הפרוסה בידו ואומר "הא" וכו'.

ומאחר שגלות זה הוא תשלומין לגזרת גלות מצרים, לכך צריך לקים הסבה שהיתה תרופה בראשונה לגלות מצרים, כדי שתועיל גם עתה. וישראל לא יצאו ממצרים עד שכרתו ברית

אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים" (שמות יח,ח) והוא בודאי לא ספר דברים על עצמו שהרי היה ענו, לכן שמו אינו מופיע בכל מהלך ספור היציאה ממצרים.

(אור דניאל)

--*

שאלה: הרי בכל השנה יש מצוה של זכירת יציאת מצרים, ומה המיוחד בליל הסדר?

תשובה: באר המהר"ל זצ"ל: בכל השנה צריך להזכיר שהקב"ה גאל את אבותינו ממצרים, ואלו בליל הסדר חל חיוב על כל אחד להראות שהוא בעצמו יצא ממצרים.

ספור יציאת מצרים בליל הסדר נעשה בצורה שונה, באפן שמרגיש שכל מה שמספר מתקים בו ("חייב אדם לראות את עצמו...")

(אור דניאל)

"הא (כהא) לוזמא עניא..."

יש שתי גרסאות: "הא לחמא" ו"כהא לחמא".

מדובנא: היום אנו גורסים "הא", והגרסה של "כהא" מניין? הוא ממשיך על יהודי, שהיה סובב בין העיירות עם מרכולתו, ובקושי מוציא את פרנסתו. יום אחד ה' האיר לו פנים, והיהודי מתעשר מאד. באותו תאריך שבו התעשר, עשה היהודי מדי שנה מסיבה

הגדה של פסח *בנאות דשא*

לעשות חסד זה עם זה, ולכן "כל דכפין וכו'", כדי לעשות חסד.

(בן איש חי)

--*

יובן בס"ד לפרש, כי הנה אנחנו אוכלים תחילה ב' כזית, וגם אח"כ אוכלים באפיקומן ב' כזית – א' זכר לפסח, וב' זכר למצה הנאכלת עמו. ויובן בס"ד לפרש הטעם, כי ידוע מה שכתב הרב נפתלי שבע רצון ז"ל, שיש ב' טעמים לאכילת מצה – א' זכר ללחם עני שאכלו בגלות, והב' זכר לגאולה בלילה שיצאו ממצרים. ע"ש. והשתא שפיר יובן בס"ד הטעם לב' כזית, והינו שלוקח כזית מן השלמה זכר לגאולה, ולוקח כזית מן הפרוסה זכר לגלות. וכן באפיקומן, כזית שהוא זכר לקרבן פסח הוא זכר לגאולה, כי קרבן פסח הוא זכר לגאולה על שם שפסח, וכזית ב' שהוא זכר למצה הנאכלת עמו הוא זכר לגלות. ובזה יובן בס"ד מה שאומרים "מצה זו שאנחנו אוכלין", ולא אמר 'מצה שאנחנו אוכלין', והכונה, כי הוא מורה באצבע על העליונה השלמה שלפניו, שהכזית ממנה בעבור זכר לגאולה, ולכן אמר "על שם שלא הספיק בצקם", שהוא זכר לגאולה. ובזה יובן בס"ד "הא לחמא עניא", שלוקח הפרוס בידו, "די אכלו" בגלות, ולכן "כל דכפין יתי ויכול", והיא ב' הכזיתות מצה שאוכלין תחלה כאשר האדם רעב. "כל דצריך יתי ויפסח" – הוא כזית האפיקומן שאוכלין אח"כ, שהוא זכר לפסח הנאכל על השבע. ומה

שאמרתי "כל דצריך יתי ויפסח", שהוא זכר לפסח – אל תקשי למה צריך לעשות זכר זה? לזה אמר "השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל", לכן עושים זכר כדי שלא ישתכח. ומה שאמרתי "כל דכפין יתי ויכול" – הוא בעבור הגאולה, כי "השתא הכא עבדי, לשנה הבאה בארעא דישראל, בני חורין".

(בן איש חי)

"הא לחמא עניא"

שאלה: הקשה ראש חכמי בבל הגאון רבי עבדאללה סומך זצ"ל, מדוע הקדים בעל ההגדה לומר על המצה שהיא לחם עני, והוא הלחם שאכלו אבותינו במצרים, לכאורה נכון יותר קדם להכריז: "כל דכפין יתי ויכול...", ואח"כ לומר "הא לחמא עניא...?"

תירוץ דבריו על פי המספר במשנה (ב"מ ז,א) על רבי יוחנן בן מתיא, שיום אחד שלח את בנו שיצא לשוק וישכור כמה פועלים לצורך עבודה שיעשו בביתו. יצא הבן לשוק ולאחר משא ומתן עם קבוצת פועלים, סכם עמם על העבודה ושכרה. בתוך הסכם הדברים סכם שכל מזונם במשך כל זמן העבודה יהיה על חשבון בעל הבית – רבי יוחנן בן מתיא.

כשחזר הבן לבית אביו וספר לו על ההסכם עם הפועלים, תמה רבי יוחנן על ההסכם ואמר: "בני, אפי' אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו, לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

להצדקה עצמה גם בדברים טובים ונחומים להשיב נפשם העגומה לבל יצטער על בואו לידי מדריגה זו שיצטרך לבריות, כמאמר המשורר ז"ל בקדשו (תהילים קיא) "טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט", כי דבר טוב וישר העיני האלהים היות האיש חונן דלים ומלוה לעני בשעת דחקו, אך ישמר בזה תנאי עיקר שיכלכל דבריו להעני במשפט שידבר לו דברים מסודרים בהשכל, בצדק, ובמשפט, ובהיותו מאכילו על שלחנו רבתה בזה הבושה והכלימה, כי המצפה לשולחן אחרים ח"ו חיו אינם חיים ופניו משתנים ככרום, ראוי הוא לדבר על לב האומלל שלא יתעצב, רק יהיה כאוכל משל עצמו, וזאת היא כוונת המגיד, כי להיות מצות גדולה להזמין עניים בלילה זה, הסדיר תחילה נוסח להסיר צער מלבם, והקדים לאמר, אל תעצבו בעניותכם, כי הלא מימי קדם אבותינו הראשונים אכלו בעוני במרירות לב כזה במצרים מעוני ומרוב עבודה ואח"כ נגאלו, ולכן גם אתם עתה כל דכפין כו' בלי בושת וחרפה, ותהי זאת נחמתכם כי בהיותכם אתם כאן על שולחני בזכות הצדקה שמקרבת את הגאולה יגדיל השי"ת חסדו שלשנה הבאה תזכו להיות בירושלים בני חורין כאבותינו, ותאכלו כל טוב בשובה ונחת ותתענגו על ה'.

(הגדה צוף אמרים בשם בינה לעתים)

*-**-*

אברהם יצחק ויעקב". היית צריך לסכם עמם עם על המזון עצמו, מה תתן להם לאכול, ומה תתן להם לשותות. כעת שעדיין הם לא התחילו במלאכתם, נתן לתקן את ההסכם, ולכן: "צא ואמר להם, על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד".

כך הייתה גם כוונת המגיד, טרם שנזמין אלינו כל יהודי נכריז לומר שמאכלינו הלילה הוא מצה – לחם עני, שאם לא כן, אין זה כבודם של בני אברהם יצחק ויעקב שנשים לפניהם מצות, ואף סעודת שלמה בשעתו קטנה היא למעלתם, ועכשיו שהודענו שמאכלינו מצות זכר למאכל אבותינו במצרים, יכולים אנו להזמין את האורחים.

(משכן שילה על פי הגדה של פסח – "קבוץ חכמים")

*-**-*

בנוסח "הא לחמא", מספרו כ"ח תיבות רמז כי בכח גדול וביד חזקה הוציאנו ממצרים. ובהתחלה "הא לחמא עניא י"י" ר"ת לעד, רומז שגם לעתיד יהיו מזכירין יציאת מצרים. תרגום "זאת" = "הא". כלומר, זאת עומדת לעד.

(הגדה צוף אמרים בשם היעב"ץ)

*-**-*

שאלה: יש להתבונן מה התקשרות יש להתחלת "הא לחמא עניא" עם אומרו "כל דכפין", ועם "השתא הכא"?

תירוץ: ונאמר בזה, כי עיקר החסד הנעשה עם העני הוא מה שיצטרף

הגדה של פסח *בנאזת דשא*

והיינו דקאמרי "כהא לחמא עניא... בארעא דמצרים", פי' שזאת המצה היא ממש כאותו לחם שאכלו אבותינו במצרים, שהרי גם עתה אנחנו בגולה, אלא שבכל זאת עתה בידינו לקרב גאולתנו ע"י מצות צדקה שאנו אומרים "כל דכפין ייתי ויכול". ובזכות זה "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל".

(הגדה צוף אמרים בשם החתם סופר)

"הא לוזמא עניא די אכלו

אבהתנא בארעא

דמצרים..."

...ידוע שהמצרים היו רעים וצרי עין מאד, ואע"פ שישראל היו פועלים אצלם כל היום והיו מכרחים להביא להם אכילה כדרך הפועלים – היו עיניהם צרה באכילתם, ולכך היו מתכוננים להביא להם לחם מצה, כדי שלא יתעכל מהרה וכדי שלא יאכלו ממנו הרבה כמו לחם מחמץ.

והנה ידוע שיש חמשה מיני צרות עין, ואחד מהם כל מי שהוא צר עין, שאינו רוצה שיאכל האורח, הנה הוא מביט בו בעת שיאכל ומונה לו הלגימות שלו להטיל בהם עין הרע... וממילא לא יהיה לו הנאה מאותה אכילה.

הרי חמשה מיני מנהגים רעים יש בצרי עין. וארץ מצרים, שהיתה ארבע מאות פרסה כמנין "רע עין", כל יושביה היו

מפרש בחז"ל על מה שכתוב "גלתה יהודה מעוני" שעם ישראל גלו על שלא קיימו לחם עוני, ואידך אמר על שבטלו מהעניים הצדקה והמעשרות. לכך אנו אומרים "הא לחמא עניא" הרי שאנו מקיימים מצוות לחם עוני. "כל דכפין וכו'" הרי שאנו גם מקיימים מצוות צדקה. "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל" כאן אין אנחנו יכולים לקיים מצוות מעשרות, אבל מקבלים כשנהיה בא"י לקיים כל מצוות הארץ, מעשרות שמיטה וכיוצא. ומאחר שכן שאנו מתקנים מה שקלקלנו ומקיימים המצוות שבעבורם גלינו מארצינו, א"כ יש תקוה לישראל, "השתא הכא עבדי לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין".

(הגדה צוף אמרים בשם החיד"א ז"ל)

-_-

שאלה: אחר שאנחנו עתה בגלות, מה הרווחנו ביציאת מצרים ואנחנו בגולה?

תירוץ: וי"ל דבמצרים לא היה בידינו לקרב גאולתנו בשום אופן מזמן שהיה קצוב לאברהם אבינו ע"ה, והקב"ה דילג על הקץ, היינו ע"י שחי שב מלידת יצחק או ע"י קושי השעבוד שהושלם וכדומה. משא"כ בגלות הזה שאין לו זמן קצוב, רק "היום אם בקולו תשמעו", ואין הדבר תלוי אלא בנו, ויש כמה מצות קלות מאוד שמקרבים את הגאולה, כמו שאמרו חז"ל גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, והיה לנו כמו שיש לאיש פת בסלו.

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

שאלה: למה ההגדה מתחילה בלשון ארמי?

(1) לפי שאין זה רק דברי בעל הבית שקורא את הכל אל הלחם כדי לספר עליו ההגדה, הוא בלשון שדרך לדבר אל בני ביתו בלשון ארמי. (הגדה של פסח למהר"ל מפראג ז"ע)

(2) מפני המזיקים, שאלו היו מבינים לשון הקדש, כאשר היו שומעים את ההמשך: "כל דכפין ייתי ויכול", היו מתקבצים כלם ומקלקלים את הסעודה. (פרדס הגדול בלקוטי דינים)

--*

שאלה: למה מתחילה ההגדה עם "הא לחמא עניא"?

תירוץ: מאמר זה סדרו חכמינו ז"ל לומר כדי לפרסם ענין הלחם הזה שהוא לחם עוני שאכלו אבותינו במצרים. שמפני שקבעו לסדר ההגדה על הלחם כמו שדרשו "לחם עוני" שעונין עחיו דברים הרבה. לפיכך מתחיל בלחם וקורא קרואיו על הלחם כדי שהיה נראה שכל מה שאמר אח"כ הוא על הלחם שהתחיל בו.

(הגדה של פסח למהר"ל מפראג ז"ע)

צרי עין, ומסתמא היו נוהגים בכל ה' המינים של צרות עין.

והנה, בזה הלילה אנחנו צריכין לזכור הימים שהיו אבותינו במצרים, וצריכים אנחנו לעשות חסד וצדקה זה עם זה, זכר לגאולת אבותינו ממצרים, שלא נגאלו אלא רק בעבור שכרתו ברית לעשות חסד זה עם זה...ולכן אנו מראים טובת עין, הפך המצריים שהיינו דרים אצלם, אשר היו צרי עין, ולכך אנחנו מזמינים האורחים לבא לאכול.

אך באמת, חדא מחמשה מיני צרות עין הוא שבעל הבית צר עין מאכיל את האורח לחם מצה כדי שלא יתאוה לאכול הרבה ממנו...אם כן אין אנחנו עושים הפך מנהגם של מצרים... לא כן הדבר אצלנו, כי אנחנו עתה יושבים על השלחן שיש עליו יין ומים, ויש עליו לחם חם ורך אשר אפינו בזה היום, וגם אנחנו כלנו מסבין על השולחן לאכל, ואם כן כל אחד מאתנו עיניו ולבו על אכילתו שאוכל, ואינו מביט באכילת האורח...ולכן עתה, שאין כאן כל אותם המינים של צרות עין, אנחנו קוראין ומזמינין את האורחים ואומרים "כל דכפין ייתי ויכול" עמנו על השלחן הזה...שגם אנו אוכלים עמו...וגם אומרים "כל דצריך ייתי ויפסח", כלומר, שמה שאנו אוכלים מצה זה לא משום צר עין, אלא דבר זה הוא הכרחי בלילה שהוא ליל פסח, וחייבין כל ישראל לאכל מצה.

(בן איש חי)

--*

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

"...כל דכפין ייתי ויכול..."

מה החכמה לומר זאת בתוך הבית מאחורי דלת רב בריח נעולה, ועוד לומר זאת בשקט לילדים? מי שומע? תנסה לעמוד ברחבת בית הכנסת הגדול ולהכריז: "כל דכפין ייתי ויכול" ויהיה לך סדר פסח עם ארבע מאות איש...!

יש המסבירים שפעם זאת היתה הכרזה. בינתיים התרבו "אינשי דלא מעלי" חששו שאם יכריזו בבית הכנסת יבואו אנשים אלו ויכלו את ממונם של ישראל, לכך ביטלו את המנהג והשאירו זאת בהגדה, לזכרון.

מרון הגרי"ז מבריסק מסביר ע"פ ההלכה שבערב פסח אסור לאכול סעודה ולמלא את הבטן (כפי שאומרת המשנה: "ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם"). רש"י מסביר את האיסור האכילה משום הידור מצווה, כדי שיאכל אדם מצה של מצווה לתיאבון.

א"כ, אנו מזמינים לסעודתנו רק את אלה שהרעיבו את עצמם, "כל דכפין" (מי שרעב) "ייתי ויכול" (יבוא ויאכל).

(הגדת "לאור הנר")

--*

חז"ל מבארים שאכן אין הכונה שהעניים יכנסו פתאום בליל הסדר, כיון שכלם כבר מסדרים, יש עלינו חיוב לדאג להם קדם החג. אלא שיש כאן חנוך לבנים שביתנו פתוח לרוחה ואנו

"הא לזמא עניא... כל"

"דצריך ייתי ויפסוז..."

הנה כשנדקדק בלשון בעל ההגדה, נראה שפתח ב"הא לחמא עניא", לחם עוני, פשוט וזול, ואילו בהמשך הדברים, כשמזמין בעה"ב את אורחיו, לפתע הוא מדבר על "ייתי ויפסח", קרבן פסח, בשר צלי משובח.

והיינו משום שבמה שנוגע לעצמו, צריך האדם להסתפק בלחם עוני, אבל לא כך הוא בשעה שמזמינים אורחים. שם יש לכבדם בכל מעדני עולם!

דיוק מעין זה דייק האלשיך הק' בפסוק "מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך" (בראשית מט-כ). "מאשר שמנה לחמו", בשבילו לעצמו די לו בלחם לבד, ולחמו זו שמנה, וערבה לחיכו ודי לו בזה. אבל "והוא יתן", כשבא ליתן לאחרים, אינו מסתפק בלחם לבד (הוא אינו משביע את רעבון הזולת ב"בטחון" או ב"פרישות"), רק "והוא יתן מעדני מלך"!

(הגדת ר' שלום)

--*

על זה היה אומר מרון ראש הישיבה הרה"ג אריה קובלבסקי שליט"א, שצריכים לדאוג על העולם הזה של הזולת, ולא לעולם הבא של הזולת. רק בנוגע לעצמך תדאג על העולם הבא שלך, ולא לעולם הזה שלך.

הגדה של פסח *בנאות דשא*

*כל דצריך: גם אם אינו רעב ויש לו אכל אך אין לו מצת מצוה או חרסת, גם הוא מזמן להצטרף.

(אור דניאל)

--*

שאלה: מדוע דוקא בחג הפסח נוהגים להזמין עניים? הרי בכל חג וחג חייבים להזמין, כפי שכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הי"ח) "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים".

תירוץ: בספר המועדים מבאר הענין על פי דברי הגאון מוילנא, שמתרץ: ההזמנה לעניים בחג הפסח היא חיוב המרמז בתורה כמבאר (שמות יג, ו-ז):

פסוק ו': "שבעת ימים תאכל מצת"

פסוק ז': "מצות יאכל את שבעת הימים"

לכאורה, יש כאן כפל – לאכל מצה כל שבעה, אלא נתן לתרץ: בפסוק הראשון מדבר על חובת האדם לאכל מצת (בלי וא"ו) שזהו צווי לכל יחיד. בפסוק השני נאמר "מצות יאכל" בכתוב מלא, שחובתך להאכילו שיספיק לו ברוח, וכן שבפסח יש ענין מיחד לספק לעניים צרכיהם.

(אור דניאל)

--*

שאלה: בהגדה כאשר אנו אומרים "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח":

מוכנים לארח כל מי שירצה לבוא. הרי ליל סדר מצותו "והגדת לבנך", וכאן בא האב להראות לבנו שביתו פתוח לרוחה לכל דכפין, א"כ, אין זה משנה מתי אומרים זאת בהגדה. (משכן שילון)

"...כל דצריך ייתי ויפסח."

השתא הכא..."

שאלה: מזמינים אותו לאכול קרבן פסח, וזה הרי לא ייתכן, כי קרבן הפסח נאכל רק למנויו, כלומר רק למי שהיה מנוי לפני כן יכול לאכול מקרבן הפסח?

תירוץ: "השתא הכא", השנה כן, אנו בגלות ואין לנו קרבן פסח אלא רק זכר לקרבן פסח, לכן כל אחד יכול לבא ולהשתתף. אבל תדע לך שבס"ד "לשנה הבאה בני חורין", כשיבנה בית המקדש כבר לא נוכל להזמין אותך אחרי שחיתת קרבן פסח.

(הגדת "לאור הנר")

"...כל דכפין...כל דצריך..."

שאלה: עם תחלת אמירת ההגדה אנו מזמינים את כל מי שרעב וכל מי שנצרך לבוא לאכל ולחג עמנו. מדוע יש כפילות בלשון כל דכפין-כל דצריך?

תירוץ: מפרש האבודרהם:

*כל דכפין: הכונה למי שרעב.

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

"...השתא הכא, לשנה

הבאה בארעא דישראל.

השתא הכא עבדי, לשנה

הבאה בני זורין."

שאלה: למה כפל הלשון, הרי לכאורה
אומרים אותו עניין?

תירוץ: וי"ל כי יש עוד חילוק אפי'
בארץ הטמאה אם האדם הוא עבד או
בן חורין. וכן מצינו מי מעכב שיעבוד
גליות, זה העבדות עצמו מעכב לעבודת
הבורא. אבל לשנה הבאה שנהיה בני
חורין ואז יהיה בנקל לעשות רצון
הבורא.

(הגדה צוף אמרים בשם המהר"ש
מבעלז ז"ל)

--*

שאלה: מדוע מזמינים את האורחים
העניים ברגע האחרון?

תירוץ: מבארים חז"ל שאכן אין הכוונה
שהעניים יכנסו פתאום בליל הסדר,
כיון שכלם כבר מסדרים, יש עלינו חיוב
לדאג להם קדם החג. אלא יש כאן חנוך
לבנים שביתנו פתוח לרוחה ואנו
מוכנים לארח כל מי שירצה לבוא. הרי
ליל הסדר מצותו "והגדת לבנך", וכאן
בא האב להראות לבנו שביתו פתוח
לרוחה לכל דכפין. א"כ, אין זה משנה
מתי אומרים זאת בהגדה. (משכן
שילה).

(1) מדוע מזמינים את העני רק לאחר
קדוש, ולא לפני תחלתו?

(2) אם אנו מתכוונים באמת שיגיע אורח
עני, יש להזמין כמה ימים לפני ליל
הסדר, ולא ברגע האחרון.

(3) איך זה יתכן שמזמינים את כולם
לאכול איתנו, גם יהודי וגם גוים (כל
דצריך)?

תירוץ: מבארים חז"ל שאכן אין הכוונה
שהעניים יכנסו פתאום בליל הסדר כיון
שכלם כבר מסדרים, אלא יש כאן חנוך
לבנים שהנה ביתנו פתוח לרוחה ואנו
מוכנים לארח כל מי שירצה לבוא. הרי
ליל הסדר מצותו "והגדת לבנך" וכאן
בא האב להראות לבנו שביתו פתוח
לרוחה לכל דכפין, אם כן אין זה משנה
מתי אומרים זאת בהגדה.
(אור דניאל)

יש מבארים שכעת, בתחילת הסדר, אנו
מזמינים את כולם לאכול איתנו, בין גוי
ובין יהודי, ומדוע? כי כעת אנו בגלות
ומשועבדים לאומות העולם ולכן זה
מותר, אך בשנה הבאה ב"ה נהיה בא"י
וזה יהיה אסור שהרי על הגוי נאמר
"וכל ערל לא יאכל בו", וגם יהודי שלא
נמנה על הפסח לפני כן לא יוכל
להצטרף, שהרי קורבן הפסח נאכל רק
לנמנים עליו מראש בדמי לקיחתו, כמו
שנא' במתני' "ואינו נאכל אלא למנויו".
(משכן שילה)

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

"...לשנה הבאה בארעא

דישראל..."

האדמו"ר בעל ה"ייטב לב" היה אומר שכל שנה ביום כיפור מתודים אנו: "על חטא שחטאנו לפניך..." ומבטיחים שבשנה הבאה לא נחזור שוב על חטאים אלו. אלא שבהגיע יום כיפור הבא מתברר ששוב חטאנו, והמלאכים אומרים: מעתה, כשיאמרו שלא יחטאו עוד, לא ניתן להאמין להם. עונים עם ישראל: גם אנו מתפללים כל שנה בסוף תפלת נעילה וכן בליל הסדר: "לשנה הבאה בירושלים", ומאמינים להקב"ה שאכן כך יקרה, למרות שעדין הננו בגלות, אנו ממשיכים להאמין בו שאכן השנה יגאל אותנו. ואם כך תאמינו לנו גם אתם.

(ילקוט יוסף)

"מה נשתנה" וסגולותיה

אמירת נוסח "מה נשתנה" בליל הסדר מתוך שמחה והבנת השאלות, גורמת לפתיחת הלב בתורה (כורסאי דאליהו בשם המקובלים)

המעוניין להפקד בפרי בטן או להיוושע בכל ישועה אחרת, יבקש על כך לפני אמירת "מה נשתנה", שכן זמן אמירת "מה נשתנה" הוא זמן מסוגל לבקש בקשותיו מאביו שבשמיים.

וביותר אפשר לפעול שייפקדו כל חשוכי הבנים בזרע של קיימא, וכך

שנינו בפסחים (קטז) "מזגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל". "וכאן", במקום זה ובזמן זה, "הבן שואל", יכול כל אדם הנקרא בן לקב"ה לשאול את כל משאלותיו מאביו שבשמיים. (הגדת "באר החיים" עמוד קעה)

"מה נשתנה?"

שאלה: כיצד שואלים "מה נשתנה" על שלא היה, שהרי עוד לא אכלו את המצה והמרור? וכי מנין לו לילד לדעת מה שיהיה?

תירוץ: הבן רואה שמוכנים על הקערה מצות, חרסת ומרור ושואל על זה, ואומרים לו שאחר כך יאכלו מצה ויטבלו את המרור בחרסת, ולכן שייך לשאול את השאלות כבר עכשיו. (משכן שילה)

"מה נשתנה הלילה הזה"

במכל הלילות?"

וזוהי בעצם תמצית התשובה על השאלה "מה נשתנה הלילה הזה". איזה לימוד עלינו ללמוד הלילה? התשובה היא "עבדים היינו- ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו". לצאת מעבדות מצרים, ולהיכנס לעבדות תחת הקב"ה. (מערכי לב חלק ג' עמ יג)

(ראה עוד לקמן במאמר "רכוש גדול" / "פסח על שום מה?")

הגדה של פסח *בנאות דשא*

תירוע: הבן שואל על השנויים, מעשים בפעל שרואה בעצמו. "שבכל הלילות אין אנו מטבילין וכו' ", הכוונה, כי בטבול ראשון של כרפס אין מניחים לאכל הרבה כרפס, כדי שלא יתחייב ברכה אחרונה, והוא צריך לכוון ברכה ראשונה ד"פרי האדמה" לפטר המרור, ואם כן מתחילה מגידים לו על טבול שני, ומונעים אותו לאכל הרבה כתאוות נפשו בשביל שיש טבול שני, ולכן שואל וקורא תגר על כך: מדוע ככה תעשו הלילה הזה? ולכן דקדק לומר "שתי פעמים".

(בן איש חי)

--*

שאלה: כל ילד שעניינים בראשו (החכם) ישאל הרבה שאלות, אבל את השאלות של מה נשתנה בעל ההגדה תיקן בשביל מי שאינו יודע לשאול.

אחת הקושיות היא שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפי' פעם אחת, הלילה הזה ב' פעמים.

מי אמר שבכל הלילות לא מטבילים אפי' פעם אחת? אולי כן?

תירוע: שבכל הלילות אין מטבילין קודם הסעודה כלל ובלילה זה מטבילין קודם הסעודה ב' פעמים.

(הגדת "לאור הנר")

--*

הבן שואל על שינוי דעתו של אביו

פרש "עוללות הבציר": הבן שרואה את אביו קרא בחיל "כל דכפין יתי ויכול", והוא יודע טיב אביו כל השנה, אם עני בא, סגר הדלת לפניו בזעם, ועתה פתאום נשתנה דעת אביו, לכן שואל "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?", למה זה נשתנה דעתך, שבכל השנה אין אתה קורא אותם לבא החדרה לאכל עמך?

--*

שאלה: בחג הסוכות יוצא האדם מביתו המפאר לסכה שהיא דירת עראי. מדוע אנו לא שואלים בחג הסוכות מה נשתנה, הרי שם השנוי גדול יותר מחג הפסח?

תירוע: על חג הסוכות אנו לא שואלים כיון שעם ישראל מרגל בגליות לחיות ולנדר בדירות עראי. אבל לישיבה על יד שלחן ערוך בהסבה, לזה עם ישראל לא הרגל. ולכן שואלים מה נשתנה דוקא בפסח.

(אור דניאל)

--*

"שבכל הלילות אין אנו

מטבילין אפי' פעם אחת,

והלילה הזה שתי פעמים?"

שאלה: מאיפה הוא יודע שיש עוד טבול כדי שישאל שבלילה הזה מטבילין ב' פעמים?

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

שאלה: מדוע מטבילין ב' פעמים? מה בא לרמז אלו ב' טבילות?

תירוץ: הבן איש חי כתב שהרי הגלות התחילה ע"י טבילה במכירת יוסף, שבה נאמר "ויטבלו את הכתונת בדם", וגם הגאולה התחילה ע"י טבילה, "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף". ביאור הדברים, שאף שנגזר כבר בברית בין הבתרים כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם, מ"מ, מקום השעבוד והצרות והעבדות נקבעו במעשה מכירת יוסף כעונש על שנאת החינם שנבעה מקנאתם בו, כמבואר בתורה, ולכן טבילת הכתונת בדם נחשבת להתחלת השעבוד והגלות, ומשום כך בעת הגאולה הורו מן השמים לישראל מהי הדרך להינצל מן הגלות ע"י אגודת אזוב, המרמזת למצב שבו כל ישראל אגודים יחד בהכנעה ובענווה, וע"י התבוננות במעשה זה יזכו להיגאל גאולת עולם ולא יפלו בפח של לשון הרע ושנאת חינם.

(ילקוט יוסף)

שאלה על מעוט הנאתו

כונתו לשאל על מעוט הנאתו, שהוא אינו רוצה בזה הטבול כי אם רוצה שיעשו הכרפס בחמץ ותבלין כמו "סלאטה", ויטבל פת ויאכל, כי הוא מאכל ערב, ולמה בזה הלילה עושין טבול כרפס תמורת הפת, וגם טועמים דבר מעט?

ועוד שואל: "שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה", כי הוא אינו ערב לו זה המאכל שהוא מצה גמורה. אך המצה תהיה משני צדדין, האחד-שאין מניחים שאור בעסה כלל, והשני- שממהרים באפיתה. ובשאר ימות השנה יזדמן שימהרו באפיתה ותהיה מצה מחמת זאת, אך על כל פנים מניחים שאור שעושה לה כח חמוץ קצת, והלילה הזה כלו מצה. "כלו" דיקא משני צדדין.

ועוד שואל: "שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות וכו'", והוא, כי זה הטבול של מרור בחרוסת אינו ערב לו, ובשאר לילות עושין טבול בשאר ירקות, אבל הלילה הטבול במרור, ואין זה ערב בטבול, ובפרט שהוא בחרוסת ומתוק.

ועוד שואל: "שבכל הלילות אנו אוכלין ושותין בין יושבין ובין מסובין" וזה יערב לו יותר, כי אינו חבוש במקום אחד על השולחן, אלא רגע יושב ורגע יוצא לחוץ, ורגע אוכל כאן ורגע אוכל כאן, משאין כן כאן עתה הוא עצור על השולחן.

(בן איש חי)

--*

מה נשתנה גלות הזה שהוא ארוך משאר גליות?

פרש הרב "עוללות אפרים" הגלות נקרא "לילה", מה נשתנה גלות זה משאר גליות שהוא ארוך.

הגדה של פסח *בנאות דשא*

במועט, וגלות זה להוטין אחר הממון
שממרר האדם. ע"ש.

*בין יושבין ובין מסובין. קבע ועראי.
ועתה כל הנאות עולם הזה בדרך קבע.
ע"ש.

--*

"...שבכל הלילות אנו

אוכלים זמן או מצה..."

מבואר בספה"ק ומקורם בזוה"ק (תצוה
קפב). ש'חמץ' ו'שאור' מסמלים את
היצר הרע וז"ל: "תא חזי כד נפקו
ישראל ממצרים, נפקו מההוא רשו
דאקרי חמץ, אקרי אוף הכי שאור ודא
איהו יצר הרע".

וצריך עיון גדול: אם החמץ כל כך גרוע,
למה חוזרים לאוכלו אחרי פסח? הרי
הוא עדיין מסמל את היצר הרע, את
הגאווה ואת ה'שות'! אחרי כל
העבודות הקשות לנקות, לבער, לבדוק
ולשרוף כל פירור חמץ, חוזרים לחמץ?
מה הולך כאן...

תירוש: כתב בספה"ק "ביום דרכך"
(פסח), שהיצר, הגאווה, והרגשת ה'יש'
נבראו בשביל עבודת ה'. "שהכל ברא
לכבודו". לפני הפסח, בביעור החמץ,
ובפסח עצמו, מהימנעות אכילת חמץ,
ביערנו והחדרנו לעצמנו את רוע
המידות הרעות – כשהם משמשות
לרע! אבל המידות האלו נבראו ע"י
הקב"ה כדי שישמשו לטוב! 'עזות
דקדושה', ויגבה לבו בדרכי ה' וכו'...
אחרי שזיכנו את עצמנו מהשימוש

*שבכל הלילות אין אנו מטבלין אפי'
פעם אחת. יובן על דרך שכתב בספר
"וילקט יוסף" ששלוש דמעות הזיל עשו
הרשע מעינו – אחת מעין ימין ואחת
מעין שמאל, והשלישית נקשרה בעינו
ולא ירדה. ע"ש. והנה, השלישית שלא
ירדה אין לחוש לה כל כך, אבל השנים
שירדו צריכין ישראל לבטלם. והנה
גלות זה הוא גלות אדום ויש לו כח
בשתי דמעות אלו, וצריך האדם לבכות
ולהוריד דמעות על עונותיו ועל חורבן
הבית כדי לבטל אותם הדמעות מן
במינו, ולכן הגלות ארוך כי אין עושים
ענין זה כמצטרך. וזהו שאמר "שבכל
הלילות אין אנו מטבלין", רוצה לומר,
אין אנו צריכין לטבל העין בדמעות
אפי' פעם א', אבל הלילה זה צריך לטבל
כנגד שתי פעמים.

או, בשאר גלויות אין צריכים לבכות על
חורבן בית המקדש כל כך, יען כי בגלות
מצרים לא היה עדיין בית המקדש,
ובגלות בבל היו יודעים שאחר שבעים
שנה יחזרו לבית, אבל בגלות זה צריך
לבכות על ראשון ושני. וזהו "שתי
פעמים".

*שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או
מצה. בספר "קיבוץ חכמים" לרה"ג
עבדאללה סומך זצ"ל פירש: "מצה"
לשון "מצה ומריבה", רוצה לומר, פעם
מחלוקת ופעם שלום. משאין כן עתה
בגלות אדום כלו "מצה", תמיד מריבים
זה עם זה. ע"ש.

*שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות.
לא היו להוטין אחר הממון ומסתפקים

הגדה של פסח *בנאות דשא*

"עבדים היינו לפרעה"

במצרים...

שאלה: מדוע נקראים כל מלכי מצרים בשם "פרעה"?

תירוץ: מלכה של מצרים – פרעה- הוא בחינה מיוחדת בפחיתותה, ועניינה מרומז במעשה העגל. שנאמר: "וידא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם" (שמות לב – כח) ופרש"י: פרוע- מגולה, נתגלה שמצו וקלונו. ע"ש.

הרי שבחינת הנהגת הטומאה שבמצרים, היא פתיחת הגדול ליצר שיוכל ליכנס ולהתפשט כאוות רצונו. והיא שיטה מיוחדת בדרך הטומאה להסיר כל הגבלה ולבטל כל זיק של בושה פנימית.

וזהו הטעם הפנימי לקריאת כל מלכיהם בשם "פרעה".

(הגדת הר' דסלר)

--*

שאלה: מדוע הוריד הקב"ה את בני ישראל לארץ מצרים דווקא, הארץ הטמאה והמושחתת ביותר?

1) שלא יתערבו בכנענים: אילו היו נשאים בני"י בכנען היו מתחתנים בכנענים ומתערבים בהם. אבל במצרים לא יקרה דבר כזה "כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם" (בראשית מג-לב) ופירש אונקלוס שם שדבר שנאוי הוא למצרים לאכול

המגונה במידות אלו, עכשיו מגיע העבודה של שימוש נכון ומושכל במידות האלו לעבודת ה' – בשם ה' נעשה ונצליח! (הגדה מה למעשה?)

--*

"זמן או מצה"

הארה נפלאה שמעתי בשם הגאון ר' יוסף רפפורט שליט"א:

נדמיין למול ענינו לחמניה טריה, חיכו ממתקים וכולו מחמדים. למול הלחמניה נשים מצה, אומנם יש קצת ריח טוב במצה בשעת האפיה, אבל זה ודאי לא מתקרב לריח של חלה או לחמניה טריה...

מאיך גיסא: הלחמניה אחרי שעתיים כבר לא תהיה כל כך מגרה, אחרי יום כבר בכלל לא, ואחרי יומיים שלוש זה אבן שאין לה הופכין...

לעומת זאת: המצה, נכון שהיא לא כל כך מגרה ומפתה, אבל גם אחרי יום ושבוע וחודש היא תהיה טעימה ומזינה...

זה ההבדל בין היצר הטוב ליצר הרע, היצר הטוב היא מגרה ומפתה ביותר, אבל זה כמו הלחמניה, אחרי שעה זה כבר לא זה, ואחרי יום אתה מתחרט על העבירה שעשית.

לעומת זאת היצר הטוב, נכון שהוא לא כל כך קורץ ומפתה, אבל הוא נשאר תמיד מזין וטעים...

(הגדה מה למעשה?)

הגדה של פסח *בנאות דשא*

ה' יכה את פרעה וכל מצרים מכה
חזקה בליל פסח, ולמחורת ישלחו
בנ".

פרעה כתב לשרה בשטר כתובה כל
ממנו, בין כסף בין זהב, עבדים שפחות
וקרקעות. וכתב לה
את ארץ גושן לאחוזת
סימן לבניה שישבו ישראל בארץ גושן
שהיא של שרה אמנו.

אברהם יצא עשיר ממצרים
בניו יצאו ברכוש גדול (רמב"ן שמות
יב-י)
~~*

כל מילה יש בה לימוד: 1- עבדים, 2-
לפרעה, 3- במצרים.

הגר"א מסביר את ההדגשה ב"עבדים
היינו לפרעה במצרים", שהיינו לא
סתם עבדים, אלא לפרעה שהיה מלך
קשה! אבל אם פרעה היה מלך קשה
במדינה רכה, מילא. אבל אנחנו היינו
עבדים לפרעה ועוד במצרים שהיא ארץ
קשה, מוקפת בחומות ומלאה בכשפים.
חז"ל אומרים שעבד לא ברח ממצרים
מעולם, ואע"פ כן הוציאנו ה' משם ביד
חזקה ובזרוע נטויה.

(הגדת "לאור הנר")

אל תתייאש מן הגאולה!!

אחר שזכר ענין הגלות, בא לומר, שאם
תראה כל כך יש סבות לגלות, אל
תתייאש מן הגאולה, כי הלא "עבדים
היינו לפרעה" שהיה כולל כל שבעים
שרים, וגם "במצרים" ערות הארץ,

את העברים לחם, כיון שהיהודים
אוכלים כבשים שהם האלוה של
מצרים.

(2) הכרה מוחלטת במלכות ה': שרצה
השי"ת שאת הניסים יראו ויכירו גויים
חכמים גדולים כחכמי מצרים, מכיון
שבאותה שעה היתה מצרים מלכות
שמשלה בכיפה על כל העולם כולו (א"י
רנו-רנז)

(3) להעניש את מצרים ע"י ישראל: ואין
לך אומה בעולם שהיתה שטופה
בדברים מכוערים ובדברים שאינן
ראויין וחשודין בכשפים ובזימה ובכל
מעשים רעים, אלא המצרים בלבד.
לפיכך באה להם למצרים תקלה על ידם
של ישראל (תנא דבי אליהו רבה ז')

(4) במקום המשפט שם הרשע והחטא:
כיון שנגזר שעבוד על חטא אברהם
אבינו ששם את אשתו בסכנה ברידתו
למצרים, במקום המשפט שמה הרשע
והחטא (רמב"ן לך לך יב-י)

(5) מעשה אבות סימן לבנים:

אברהם ירד למצרים מפני הרעב.
בניו ירדו למצרים מפני הרעב.

המצרים עשקו חנם את אברהם
לקחת את אשתו

כן המצרים הרעו את בנ"י ורצו לקחת
מהם נשים, לכן אמרו "וכל הבת
תחיון" (ה' שמר את שרה ואת בנות
ישראל)

פרעה לקח את שרה בליל פסח, הביא
ה' עליו ועל ביתו נגעים ולמחורת
נשלחה שרה

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

הייתה רק גאולה פיסית. הפכנו מ"עבדי פרעה", ל"עבדי ה" ולא רק יצאנו ל"חופש". לכן בעל ההגדה מדייק ואומר "הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו" לא עבדים, אלא משועבדים. (הגדת "לאור הנר"- ע"ש באריכות)

*_*_*_*

שאלה: מדוע פרט "אנו ובנינו ובני בנינו"?

תירוצ: י"ל שדלג הקב"ה ק"ץ שנים קודם הקץ של ת' שנה שנגזר עליהם בברית בין הבתרים. וזאת מודעת שמספר שנות דור, הם ע' שנה, כמ"ש "ימי שנותינו שבעים שנה...". נמצא שהיו צריכים להיות עוד במצרים ק"ץ שנה ואז משועבדים היו ובניהם ובני בניהם, כי הם היו אז בני כ', נוסף עליהם עוד נ' שנה נשלם דור שלהם, נשאר עוד ק"מ שנה מספר שני דורות שבכל דור ע' שנה, הרי בין הכל ק"ץ שנה. ואם היו משלימים כל המספר היו צריכים לעבוד עוד ג' דורות בערך עבודה קשה ונשתקעו בטומאת מצרים ח"ו. ולזאת רחם השי"ת עלינו להוציאנו קודם. ולכן אמר "אנחנו ובנינו ובני בנינו". ג' דורות משועבדים היינו לפרעה. וז"ש הכתוב (שמות יד) "למען תספר באזני בן ובן בן ובן" (ח"י)

ואפי' הכי "ויוציאנו ה' משם", ואם כן גם מן גלות הזה יוציאנו משעבוד לגאולה ויביא הגואל במהרה בימינו. אמן.

(בן איש חי)

*_*_*_*

"...ואלו לא הוציא הקב"ה

את אבותינו במצרים, עדיין

אנוזנו ובנינו ובני בנינו

משועבדים היינו לפרעה

במצרים..."

שאלה: מי אמר שהיינו משועבדים? אפי' הכושים השתחררו מעבדות, למה דווקא אנו היינו נשארים בעבדות עד היום?

תירוצ 1: התשובה היא שבעל ההגדה לא התכוון לומר שהיינו נשארים עבדים בגוף, אלא עבדים בהכרת הטוב לפרעה על שסוף סוף נתן לנו לצאת מארצו. (כך שמעתי פעם).

תירוצ 2: הא דלא הטה הקב"ה את לב פרעה להוציאם מאליו מעיקרא, כדי שלא יקראונו הגוים: "אתם עבדי פרעה!" וזהו שאמר "אלו לא הוציא, עדין אנחנו ובנינו וכו'" (בן איש חי)

תירוצ 3: היינו נשארים עבדים במנטליות, עבדים ברוח. והיינו משועבדים. הגאולה ממצרים לא

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

"...ואילו לא הוציא הקב"ה

את אבותינו ממצרים..."

המחשת סיפור יציאת מצרים:

"אינה מפסקת הידיעה בלבד שהייתה יציאת מצרים, אלא חייב להרגיש כאילו בעצמו יצא ממצרים, ולהגיע להרגשה זו לא יגיע בנקל, אלא חייב לצייר ציורים ביציאת ממצרים, ולברר לעצמו בירורים שונים, ורק כך יגיע להכרה שהוא יצא ממצרים..." (אור יחזקאל ח"ג עמ' לה-לו)

"כלומר, אין ענינו של סיפור יציאת מצרים סיפור המעשה והנס שנעשה לפני שלשת אלפי שנה, אלא שתכלית קיום המצוות הנעשות לפני הפסח והמצוות הסדר ואיסור חמץ וכו' הם כדי להתעלות ולחוש כאילו אנו יצאנו ממצרים, ולחוש שאילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנחנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים" (מערכי לב ח"ג עמ' יח')

"...מצוה עלינו לספר

ביציאת מצרים..."

הבה ונתבונן: האם מבינים אנו מדוע יציאת מצרים לכשעצמה מהווה סיבה כה גדולה לשבח, להודאה ולחיוב עד אין קץ? שמא נומר: הרי יצאנו מעבדות לחירות ומה צריך יותר מכך?! אך האומנם כך?

למה הדבר דומה? לעבד שנמכר לאדון עריץ, איש רע ושפל אשר לא חסך את עולו ואת שבטו מעבדו האומלל והמתייסר תחת ידו התקיפה. ויהי היום, ובלב העבד גמלה ההחלטה לעשות מעשה-ויהי מה.

ואכן, לאחר חשיבה מתוכננת קם לו העבד באמצע הלילה, ארז מעט מטלטלין, פסע על בהונות רגליו לבל יתעורר אדונו, יצא בלט את הבית וברח. אנחת רווחה קלה יצאה מפיו של העבד, אך עד מהרה נתחלפה לה בתוגה מחודשת, שכן כעת שאל את עצמו: לאן בורחים? מה עושים? הלא סו"ס האדון נתן לו אוכל, מים ומקום ללון, אך כעת נכון שלא היתה ברירה אלא לברוח, אבל מוקדם מדי כדי לשמוח. הבריחה מן האדון איננה אלא השלב הראשון בשרשרת ארוכה, ראשיתה של דרך מפותלת עד המנוחה והנחלה.

כך שוטט לו העבד ברעב ובקור, כואב ודואג, בימים ובלילות עלו בו לא אחת הרהורי חרטה על בריחתו, עד שנזדמנה לו לפתע הצלה ובאה הישועה. מודעה קטנה בישרה לו כי בבית המלך מחפשים עבד נאמן, הדרישות התאימו לו לפי תכונותיו, ואכן בחר בו המלך וקיבלו לעבד בארמון המלוכה. כמובן הוא קיבל בית ראוי למגורים, כל צרכיו היו ערוכים וסדורים לו, ויצהל לבו ותגל נפשו. עתה נתבונן. אותו עבד, איזה יום יציין בכל שנה ושנה כיום שמחה? ודאי מבינים אנו שההוא יומא של אותו עבד זהו היום בו הגיע אל בית המלך!

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

נכנסנו וממנה לא יצאנו ולעולם לא
נצא!

(הגדת ר' שלום)

"...ביציאת מצרים..."

למה נקרא שמה של ארץ זו "מצרים"?
על שם ה"מיצרים"! היצה"ר העוטף
את האדם ומלפף אותו דומה למיצרים
הסוגרים עליו מכל עבר. ומה הם אותם
מיצרים של האדם? הקנאה, התאוה
והכבוד. הם אלו "המוציאים את האדם
מן העולם". וכך חי לו אדם בתוך
מיצרים. הוא חושב שהוא חופשי,
עושה מה שהוא רוצה... אבל גם בהמה
עושה מה שהיא רוצה... החכמה היא
לעשות מה שלא רוצים! לצאת
מהמיצרים הכובלים אל המרחב של
התורה והמצוות.

(הגדת ר' שלום)

וזה גם הטעם למה אנו עושים "ליל
הסדר" ולא חוגגים עם סתם סעודה
ומשתה. כי הבן חורין אמתי הוא זה
שמקיים חוקות המלך.
(מפי הרב אריא-ל קטשה שליט"א)

"...ואפילו כולנו זקנים וכו'..."

כתיב "בנערנו ובזקנינו... בצאנו
ובבקרנו כי חג ה' לנו" (שמות י') הענין
דאיתא במסכת ביצה (טו:) פלוגתא

והנה בני ישראל שהיו עבדים לפרעה,
מגורשים ממצרים בחיפזון ובהילות
בחצות הלילה, בצקם לא מספיק
להחמיץ, לא ברור להם מאין מים ומאין
מזון, וכך נכנסים הם אל המדבר הגדול.
נמצא אפוא, כי יציאתם ממצרים לא
היתה אלא התחלה של מסע ארוך בדרך
אל השלוה, מסע שהסתיים
בהתיישבותם בארצם כעם בני חורין,
וא"כ לכאורה, היה עלינו לחגוג את יום
כניסתנו או התיישבותנו בארץ, ולא
את יום יציאתנו ממצרים, שלא היתה
אלא תחילתו של תהליך?

ברם, כל שאלות אלו נובעות מתוך
השקפה "לאומית", כאילו אנו עוד עם
בין העמים. אך האמת התורנית מהי?

האמת היא שב"י אינם "לאום" ככל
וכלל! בני ישראל הינם "עם ה'".
נבחרנו להיות עבדי ה' ועמו מבין כל
הברואים על פני הארץ, למען דגל את
כבוד שמו יתברך! לפיכך איננו דומים
למי שיצא מבית הסוהר אל החופש,
אלא לעבד שהחליף את אדונו ונהיה
עבד בבית המלוכה!

ולכן בדיוק כפי המובן במשל שהעבד
יחגוג ויזכור תמיד את יום כניסתו
להיות עבד בבית המלך, כך בדיוק אנו
זוכרים ומזכירים את אותו יום בו
נלקחנו להיות עבדי ה'! אותו יום בו
לקח המלך, מלכו של עולם, חסות
מיוחדת עלינו בתור עבדיו, כי באותו
יום נגאלנו! זוהי חירותנו וזוהי
תקומתנו היחידה שהיתה לעמנו, אליה

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

לאחר שניצלו והגיעו לחוף עשו סעודת הודיה. על מה מודה אסיר עולם? הוא ניצל ממוות למוות. העני מודה לה' כי בכל זאת יש לו משפחה, ויש לו חיים. אבל העשיר מרבה לספר על ההצלה המופלאה ועל כל מה שקרה שם, הרי לו, היה הרבה מה להפסיד, והוא שהרוויח יותר מכולם.

אומר המגיד מדובנא, "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" אין הכוונה שנותנים לו צל"ש על כך, אלא שהוא יהודי יותר משובח, בעל פנימיות, ולכן הוא מספר כל כך הרבה. הוא באמת מרגיש את הישועה והזכיה שביציאת מצרים.

(הגדת "לאור הנר")

דר"א ור"י כתיב (במדבר כט) "עצרת תהיה לכם" וכתיב (דברים טו) "עצרת לה' אלהיך", ומסקינן חציה לה' וחציה לכם, והנה פרעה אמר מתחילה לכו עבדו ה' דהיינו גדולים וזכרים כי מי ומי ההולכים להקריב כי טף ונשים וזקנים בעבודתם מניין? לזה השיב משה הן אמת כת א' ילך כדברך לעבוד ה', ועוד כת א' בנערינו ובזקנינו נלך לשמוח בבקר ובצאן והטעם כי החג הזה הוא לה' דהיינו חציה של ה'. וגם החציה השני הוא לנו לכן מוכרח גם לזקנים, ולז"א "כי חג ה' לנו" פי' כי חג הזה יש בו שני כתובים שמוכח שצריך להיות לה' וגם לנו ולכך כת א' יהיה לה' והטף והזקנים לנו לשמוח.

(בעל "מגלה עמוקות")

"מעשה ברבי אליעזר וכו"

שאלה: היכן היו התנאים האחרים, וכי הלכו לישון?!

תירוץ: מסבירים שרבי אליעזר ורבי אלעזר בו עזריה ורבי טרפון היו כהנים, רבי יהושע היה לוי ור"ע היה בו גרים, דווקא אלו לא היו אמורים להיות שמחים ביציאת מצרים. הכהנים והלוויים לא עבדו במצרים. הגרים, אבותיהם לא היו כלל במצרים. אך למרות זאת הם ספרו כל הלילה ביציאת מצרים.

ואומר מרן הרב החיד"א זצ"ל שזה מרומז במילה "וכל" מהמאמר "וכל

"...וכל המרבה לספר

ביציאת מצרים הרי זה

משובח"

מספרים שפעם שטה אוניה בים בעת סערה וחישבה להישבר. כל הנוסעים היו בחרדה וביניהם אסיר עולם שהאוניה העבירה אותו לכלא אחר. היה שם עני קשה יום, שלמרות חייו הקשים, לא היה אכפת לו להינצל. באוניה הפליג גם יהודי מעשירי העולם שהיה צמוד לתהילים והתפלל שה' לא יקח אותו עכשיו מהעולם. הרי לו יש מה להפסיד.

הגדה של פסח *בנאות דשא*

המרבה לספר"שזה ר"ת של כהנים
לוויים וגרים.

(הגדת "לאור הנר")

"...שהיו מסבין בבני ברק..."

שאלה: יש להבין אמרו שהיו מוסין
בב"ב, דלכאורה הוא שפת יתר, דמה
לנו אם היו בב"ב או במקום אחר? הלא
עקר ההודעה בא להודיענו שהיו
מספרים כולם ביציאת מצרים כל אותו
הלילה עד שבאו תלמידיהם וכו'!

תירוץ: הנה ידוע שפרעה נתחייב
בעבור ששעבד בישראל שלא על פי
גזרת הקב"ה, כי הקב"ה לא גזר כי אם
גרות והוא שעבד מעצמו. ומה שאמר
ה' לאברהם אבינו "ועבדום וענו אתם
ארבע מאות שנה", אין זה בכלל הגזרה,
אלא הוא ית' מגלה ומודיע לאברהם
מה שעתיד להיות על בניו בבחירת
פרעה ומצרים, ועל כן נתחייבו שפטים,
ועל כן יצאו קודם זמן.

והנה, פרעה יטען: אמת כי הקב"ה לא
גזר כי אם גרות ולא שעבוד, עם כל זה
אני יפה עשיתי ששעבדתי בהם
ולטובתם היה זה, כדי להצילם מגזל
עולם הזה. כי יעקב ועשו חלקו
העולמות, ויעקב נטל עולם הבא ועשו
עולם הזה, וא"כ, כל מה שישראל
אוכלים ושותים בעולם הזה, יש על זה
טענת גזל שגוזלים אותה מן עשו וכל
האומות שנכנסו בכללו, ולכן שעבדתי
בהם, כדי שאז, כל מה שיאכלו וישתו

אינו כגזל כי אם בשכר עבודה, ואם כן
הם צריכים להשתעבד כל ימיהם כדי
להתיר להם אכילה ושתייה וכל הנאות
עולם הזה שאין להם חלק בה.

והנה, אין על ישראל שום טענה לעשו
והאומות בעבור שאוכלים ושותים
בעולם הזה, יען כי יעקב הוא משלם
בעבור הנאת עולם הזה מה שהגרים
נהנים בעולם הבא. כי הגרים אינם
מזרעו כי אם באים מעשו ומשאר
אמות, ויש להם חלק בעולם הבא,
ובתנאי זה נתרצו ביניהם.

נמצא השתא לפי זה, מכח הגרים
נתבטלה טענת פרעה ששעבד בישראל,
כי אין על ישראל שום טענה מצד
הנאתם בעולם הזה ובדין הם אוכלים
ושותים, כי הגרים נהנים בעולם הבא,
ובודאי שכל הנאת עולם הזה אינה שוה
בעד חלק אחד שבעולם הבא.

והנה ידוע שבבני ברק היו גרים מזרע
המן (כמו שאמרו בגיטין נז: שבני בניו
של המן הרשע למדו תורה בבני ברק).
והשתא אתי שפיר מה שאמר המגיד
"שהיו מסבין בבני ברק", יען כי השתא
לפי זה כי מסבת הגרים היתה יציאת
מצרים, יען כי יציאת מצרים היתה
מכח השעבוד ששעבד בישראל...

והנה, לולי הגרים לא היה פרעה
מתחייב בכל זה, כי היה לו טענה שבדין
עשה ויפה עשה, שכן יאות להם
להשתעבד כל הימים כדי להתיר להם
הנאת עולם הזה. ונמצא שמכח הגרים
נסתבבו השפטים אשר עשה ה' לפרעה
ולמצרים ויציאתם קדם הזמן. ולכן,

הגדה של פסח *בנאות דשא*

היה הלילה ההוא מאיר כמו יום ממש,
ומדת לילה נקבה ומדת יום זכר.

(בן איש חי)

היינו שהיו ממשיכים בהירות גדול
בלילה ממילא לא היה חשך כלל ולא
היו יודעים מתי זמן ק"ש. עד שבאו
תלמידיהם שהם היו במדרגה נמוכה
מהם היו יכולים לדעת מתי זמן ק"ש.

(מהר"א מקודינאב ז"ל)

"...הגיע זמן קריאת שמע

של שיזרית"

שאלה: למה אמרו להם "הגיע זמן
קריאת שמע של שחרית"? וכי לא היה
מספיק לומר "הגיע זמן קריאת שמע"
וזהו?

תירוץ: פרש הרב "נאות יעקב", על דרך:
נר חנכה וקידוש היום – נר חנוכה עדיף,
משום פרסומי נסא (שבת כג:). והנה
בקריאת שמע דלילה סבירא להו לרבנן
(ברכות יב:) אין מזכירין בו יציאת
מצרים, עד שדרשה בן זומא וכו'. וא"כ
לפי הסלקא דעתין אין מזכירין, והשתא
בזה יש לספוקי אי סיפור יציאת מצרים
עדיף או קריאת שמע דאורייתא. אבל
בקריאת שמע דשחרית כלי עלמא
מזכירין יציאת מצרים, לכלי עלמא
קריאת שמע עדיף דאית בה תרתי. ולזה
אמרו "הגיע זמן קריאת שמע של
שחרית" דיקא. ע"ש.

(בן איש חי)

כאשר היו מסבין התנאים הקדושים
בבני ברק, שהיו גרים מזרע המן,
נתעוררו בספור יציאת מצרים יותר
בראותם לפנייהם המסבב כל זאת, כי
לולי הגרים לא היה פרעה מתחייב בכל
השפטים האלוף ולכן נתעוררו ונתפעלו
בספור יותר מו המדה, ונמשכו בספור
כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם
וכו'.

ולכן הוצרך המגיד להודיענו שהיו
מסבים בבני ברק, להשמיענו שהם היו
סבה להתעורר באותה שנה להרבות
בספור יציאת מצרים יותר מכל השנים.

ובזה יובן שתלה כבוד הגרים בשעבוד
מצרים, דכתיב: "וגר לא תונה ולא
תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים",
יען כי הגרים היו סבה לבטל טענת
פרעה ולהנצל משעבוד מצרים.

(בן איש חי)

"...והיו מספרים ביציאת

מצרים כל אותו הלילה..."

שאלה: למה כתוב "כל אותו הלילה"?
הוי ליה למכתב "כל אותה הלילה"!

תירוץ: "כל אותו הלילה" לא קאי על
אותה הלילה שהיו מספרים בה, אלא
קאי על לילה שיצאו בה ממצרים, דהיו
מספרים בסודות העליות והארת
השמות והספירות שהיו בלילה שיצאו
בה ממצרים. ולהכי קרי לה "אותו"
לשון זכר, ולא "אותה" לשון נקבה, כי

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

"אמר רבי אלעזר בן

עזריה..."

שאלה: למה כתובה המשנה הזאת בהגדה? הרי במתני' זו מדובר על מצוות זכירת יציאת מצרים במשך לילות כל השנה. וכי יש משהו בעולם שחולק על זה שבליל הסדר צריך להזכיר יציאת מצרים?

תירוץ: ידוע שהיסוד של ליל הסדר הוא להמחיש בעלות הקב"ה בעולמו. ולשם כך נכתבה מתני' זו בהגדה.

כשהורידו את רבן גמליאל מראש ישיבה, לא ידעו את מי למנות ראש ישיבה במקומו. את ר"הודה לא רצו למנות, כי הוא בר פלוגתא דר"ג. את ר"ע לא רצו כי אין לו זכות אבות, כיון שהוא בן גרים. לכך נמנו את רבי אלעזר בן עזריה שהוא דור י' של עזרא הסופר. גם הוא היה עשיר גדול, לכן הוא יכול למסור מוסר בלי לפחד מי אף אחד. ועוד, מי חתם לו תעודת רבנות? הקב"ה בכבודו בעצמו, שהרי גדל חי שורות של זקן לבן. ומי הם הנכנסים לשיעורים שלו? לשיעורים שלו נכנסו הגדולי הדור: ר"י, ר"ג, ר"ע, וכו'.

ובכל זאת לא היה לו סעייתא דשמיא כדי לפסוק ההלכה כמותו. וכמו מי פסקו ההלכה? כבן זומא, בן אדם שבכלל אין קוראים לו רב. וכאן אנו רואים בעלות ה' בעולמו. לכך לומדים המתני' הזאת בליל הסדר. "רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום". (ר' שלמה לוינסטיין שליט"א)

"...הרי אני כבן שבעים

שנה..."

שאלה: בהגדה נאמר על רבי אלעזר בן עזריה "הרי אני כבן שבעים שנה", מדוע לא מזכר גילו האמתי, ובן כמה היה באמת?

תשובה: בגמ' מסכת ברכות (כז:) נאמר שרבי אלעזר היה בן שמונה עשרה וביום שהושיבוהו להיות נשיא בישיבה נעשה נס והלבינו שערותיו כיון שלא היה ראוי שנשיא יהיה בחור כה צעיר.

לדעת האר"י ז"ל היה רבי אלעזר בן עזריה גלגולו של שמואל הנביא, וידוע כי שמואל חי חמשים ושנים שנה, ועם שמונה עשרה שנים, הרי סך הכל שבעים שנה.

(אור דניאל)

"...ולא זכיתי שתאמר יציאת

מצרים בלילות עד שדרשה

בן זומא..."

ידוע הוויכוח שהיה בין החכמים והורידו את רבן גמליאל מנשיאותו ומינו במקומו את רבי אלעזר בן עזריה לראש ישיבה. והיה אז בן י"ח שנה. ודע כי חכם זה התווכח עם חבריו כי הוא היה סבור שיש חובה לקרות פרשת ציצית בק"ש של ערבית, כי אע"פ שלילה לאו זמן ציצית אלא ביום, מ"מ

הגדה של פסח *בנאות דשא*

זכרונות בעלמא למה שהיה בעבר, ומצות זכירת מצרים שהתורה הרחיבה בה את הדיבור, יש בזה דרך חיים ליהודי, שכל מציאותו נתונה בחמר בבחינת טמאת מצרים, והתפקיד המוטל עליו הוא לצאת ממצרים, וזה צווי התורה "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", שיהודי צריך לזכר תמיד שעליו לצאת ממצרים, לצאת מתאוות וטמאות מצרים. "ימי חיך-הימים", בזמנים הטובים בחינת 'ימים', צריך יהודי לזכר שכל השליחות עבודה ירד לעולם היא למען יצא ממצרים, ו"כל ימי חיך-הלילות", גם בזמנים החשוכים בחינת לילות, צריך לזכר זאת, כי זהו תפקידו של יהודי.

השבת וכל המועדים הם זכר ליציאת מצרים, הינו להזכיר ליהודי שעליו לצאת ממצרים. כל המציאות החמרית של האדם היא במצב של טמאת מצרים ותפקידו לצאת ממצרים, וזה התכלית של כל השבתות והימים טובים. ועל דרך זה נפרש "כל ימי חיך-הלילות", בחינת יציאת מצרים השיכת לכל יום ויום, שיהודי יזכר בכל יום מימי חייו שעליו לצאת ממצרים, יש ענין של יציאת מצרים במדרגות הגבוהות-בשבתות ויו"ט שהם זכר ליציאת מצרים, ויש יציאת מצרים בכל יום מה שיהודי קורא קריאת שמע בבקר ובערב שזה זכר ליציאת מצרים. ולרבות הלילות, שגם בעת חשכות כאשר יש חשך ליהודי ונראה לו שהכל חשוך וסגור אצלו, גם אז מוטלת עליו המצוה לצאת ממצרים.

יש לאומרה כדי להזכיר יציאת מצרים כל לילה להזכיר בנסים שעשה לנו ה'. ואילו חבריו היו אומרים שאין הכרח לומר פרשת ציצית בק"ש של לילה. כי די כשאומרים אותה ביום. וכל אותו ויכוח ארך הרבה זמן, כי כל א' היה עומד בסברתו. ולא היה יכול לנצח את בר פלוגתא שלו כי הוא היה צעיר ממנו ואפי' שמינוהו לראש ישיבה לא נתנו לו הכבוד הראוי לו. עד שבא חכם גדול שהיו קורים לו בן זומא (הוא רבי שמעון בן זומא אלא שעדיין לא הגיע למעלה לקרוא לו בשמו) ודרש משדרש בפרקי אבות (פרק ד'- משנה א') "בן זומא אומר: איזהו חכם? הלומד מכל אדם" ואע"פ שהוא קטן ממנו. ואז פסקו ההלכה כרבי אלעזר בן עזריה שהוא הראש ישיבה אפי' שהיה קטן מבר פלוגתא שלו.

(אשתי בשם מר חמי המורה אליהו הכהן כליפה זצ"ל)

...עד שדרשה בן זומא,

שנאמר "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך"

צריך באור, גדל חשיבות ענין זכרון יציאת מצרים, עד שמצותה ביום ובלילה יותר מרב מצוות התורה שמצותן בעיקר ביום.

והענין, שהנה התורה הק' היא תורת חיים שמורה לנו אורחות חיים, ואין בה

הגדה של פסח *בנאות דשא*

הפסוק "ואברהם זקן בא בימים". כל ימי חייו, היינו אם יש לו חיות מעבודת השי"ת בכל ימי חייו. הלילות, יכול לתקן גם הלילות. וחכמים אומרים ימי חייו העוה"ז, התקן עצמך בפרוזדור, כל ימי חייו להביא לימות המשיח, היינו ע"י שתתקן עצמך בעוה"ז, יוכל להכנס לטרקלין ולבא לימות המשיח.

(מהר"א מקודינאב ז"ל)

~~*

שאלה: מדוע יש להזכיר יציאת מצרים בלילה? הרי יציאת מצרים הייתה ביום!

תירוץ: כיון שהמצריים שיעבדו אותם גם בלילות. ועוד, שעיקר נס היציאה התחיל מהלילה, שפרעה אמר להם: "קומו צאו מתוך עמי". יוצא שבני ישראל נגאלו כבר בלילה, אלא שבפועל יצאו ביום.

~~*

שאלה: למה אומרים שגם בימות המשיח צריך לזכר יציאת מצרים? הרי נאמר בנביא: "הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם!"

תירוץ: על כן באה התיבת "כל" לרבות, שאין כוונת הנביא שלא תוזכר כלל יציאת מצרים בימות המשיח, אלא תוזכר גם היא, אולם הזכרת קיבוץ

אמנם, נצבת ליהודי השאלה, מהו כוחו לצאת ממצרים, היכן הוא אוהז ואיך יוכל לצאת ממצרים? והרי גם בגאולת מצרים אמר הקב"ה למשה "אם אין אתה גואל, אין זולתך גואל", היינו שרק כוחו של משה יכול להוציא ממצרים, ואיך יכול יהודי לצאת ולהשתחרר מטמאת מצרים מבלי כוחו של משה?

אכן העניין בזה, שהכונה למדתו של משה רבינו- הענוה והשפלות בה התיחד מכל האדם, זה היה הכוח של יציאת מצרים. ובכל מצב שיהודי נמצא, אפי' במצב הגרוע ביותר שהוא משקע במ"ט שערי הטומאה, מכח השפלות שיודע שאינו כלום והוא אין ואפס המחלט, נגאל ויוצא ממצרים.

("נתיבות שלום"- שמות מכ"ק האדמו"ר מסלונים רבי שלום נח ברזובסקי זצ"ל)

"...יבוי זייר הימים, כל יבוי

זייר הלילות..."

ר"ל אפי' בעת שאדם הוא בבחינת לילה שאינו מוצא טעם וחיות בעבודת שלו, עכ"ז צריך להתחזק לעבודת השי"ת עד שה' יעזור אותו וישלח לו אור וחיות ממעל.

(מהר"א מסלאנים ז"ל)

~~*

אם יש לו חיות מעבודת השי"ת ביום יכול לתקן כל הימים לבוא למעלה עם הימים בשלימות כמ"ש בזה"ק על

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

לדברים אחרים – מי יודע אם יזכה לראותם!

(הגדת ר' שלום)

"ברוך המקום, ברוך הוא."

ברוך שנתן תורה לעמו

ישראל, ברוך הוא"

שאלה: מדוע מכנה כאן הקב"ה בשם "מקום"?

תירוץ: במדרש (בראשית רבה סח) מובא: "רב הונא בשם רבי אמי אמר: מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין לו "מקום"? שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו.

הקב"ה הוא מקומו של עולם, הוא מכיל את הכל, והוא היה כאן מאז ומעולם. לכן כשאנו באים לספר את מה שעבר על עם ישראל מימי קדם, מתרח אבי אברהם ועד ימינו ממש, אנחנו מכנים את הקב"ה "מקום" – שהוא היה כאן מאז ומעולם, והוא יהיה כאן לעד לעולם. (משכן שילה)

הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל פירש בשם רבותיו בקלם: כידוע, קרוי הבורא בשם "מקום", משום שהוא מקומו של עולם. ופירש התוס' יו"ט (מידות פ"ה מ"א), מחייה העולם ומקיים כל בריותיו. וע"כ אמרו, "ברוך המקום", הדואג לכל בריותיו, "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל", וגם בה דאג לכולם, שיש בה תשובות לכל סוגי

הגלויות תהיה תהיה העיקר והזכרת יציאת מצרים תהיה טפלה לה. (משכן שילה).

"...להביא לימות המשיח..."

בכל עת, נשמעת מפי כולם התשוקה והצפייה "מתי יבוא משיח", וכולם רוצים את הגאולה. אך, הרבה אנשים היום דומים לחלק מבני"י במצרים אז, כאשר בדמיונם רואים המה איך שיבוא משיח, ויהיה שלום בארץ, הכיכרות יגדלו על העצים, והנהרות ימשכו זהב ומי יודע עוד איזה פלאים וטובות יבואו, וזהו עומק הצפייה לבואו של משיח.

אך זה הכל בפשוטי העם הנמשכים אחר התאוות, אבל האמת רחוקה היא בהרבה. כמו אז במצרים, שהכשרים רצו לצאת, להיגאל ולנוח מפרעה כדי לעמול לפני ה' ולעבדו, כך יהיה לעתיד לבא!

כמו שכתוב בהרמב"ם (פ"ט מהל' תשובה ה"ב) "ומפני זה נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכויות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצא להם מרגוע, וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא". זה כל מה שיש בצפייה לימות המשיח! וכמו שאז במצרים מי שהבין שעליו לצפות מגאולה להתפרנס ולחיות בכבוד, נקרא "פושע" כי לא רצה לצאת לשם עבודת ה' ודינו היה למות במצרים, כך יתכן שגם היום מי שמצפה

הגדה של פסח *בנאות דשא*

"כנגד ד' בנים דברה תורה.

אזוד זזכם, ואזוד רשע,

ואזוד תם, ואזוד שאינו יודע

לשאל"

שאלה: למה בעל הגדה לא כתב את הבנים כסדר הכתובים בתורה? רשע ראשון (שמות יב'), שאינו יודע לשאול אחריו (שמות יג'), הבן התם במקום שלישי (שמות יג'), ואחרון החכם (דברים ו')?

תירוץ: הבעל הגדה סדרם שלא כסדר שסדרם בתורה משום כי הם זה לעומת זה. החכם צריך לתקן הרשע, והתם צריך לתקן את שאינו יודע לשאול. ולכן כתיב "אחד", שהם צריכים להתאחד זה בזה. וזה ד' פעמים "אחד" מספר "בן", שהם כולם בן א'.

(מהר"א מקודינאב ז"ל)

~~*

שאלה: המלה "אחד" שמופיעה פה ד' פעמים נראית כמיותרת, די היה לומר "כנגד ד' בנים דברה תורה: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאל", מדוע היה צורך לפרט "אחד חכם", "אחד רשע" וכו'?

תשובה: בהגדת "יחל ישראל" מבאר הרב ישראל מאיר לאו שליט"א את הדבר על פי דברי רבה של לוצק, הגאון הרב זלמן סורוצקין זצ"ל, האומר בספרו "השיר והשבח": ד' הבטויים "אחד", למעשה משמעותם לא

הבנים: לחכם, לתם, ואף לרשע. והגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל היה אומר: התורה אינה גדולה מדי עבור הקטן שבישראל, ואינה קטנה עבור הגדול שבישראל, כל אחד ימצא בה עולם מלא, כדרגתו. (ילקוט יוסף)

~~*

שאלה: למה מופיע החלק הזה כאן? מה הקשר עם הדרשה של בן זומא שקראינו קודם?

תירוץ: ידוע שהגזירה הייתה שהיו במצרים ארבע מאות שנה, ובאמת היו רק ר"י שנה. יש אומרים דהמלאכים השלימו המנין (שהיו המלאכים עובדים ג"כ, א"כ ישלימו את העבודה יותר מהר) וי"א דלילות ישלימו (ארבע מאות שנה, היו צריכים להיות אם רק עבדו ביום, עכשיו שעבדו גם בלילה, יצאו קודם הזמן).

לסברת מלאכים ישלימו, א"כ יש לתן להם התורה. שהרי הטענה שטען להם משה כשבקשו שהתורה ישאר בשמים, היה שבתורה כתיב "אנכי ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים", וכי אתם הייתם במצרים?, ועכשיו שפיר יתקיים "אשר הוצאתיך".

אבל לסברת הלילות ישלימו, א"כ לא שייך להם, וזהו אחר שדרשה בן זומא שצריך ספור בלילות, וקשה למה צריך זה? אלא ודאי משום דהלילות השלימו. וא"כ "ברוך המקום שנתן תורה לעמו ישראל" דיקא, ולא למלאכים.

(בן איש חי)

הגדה של פסח *בנאות דשא*

השמים באיתערותא דלעילא ובבחי' 'דילוג', וכל אחד מישראל יכול לזכות להשגות גדולות ונפלאות למעלה מכפי מדרגתו. וממילא שואל הבן החכם 'מה העדות והחוקים?' ושאלתו הוא: מה צורך יש בהכנה בתורה ובמצוות ולעשות את עצמו 'כלי קיבול' לכל אותם הארות? והרי אף בלא הכנה יוכל לזכות בהם!

ועל כך עונים לו 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן', ומלשון 'אפיקו מן' (פסחים קיט:), ונרמז בזה על עניין ה'כלים' ('מאן' הלשון הגמ' היינו כלי), ור"ל, שבפסח עצמו ניתן להוציא מבחינת כלי – שאין צריך להכין את ה'כלי' לקבל את האורות העליונים, אך לאחר הפסח אין 'מפטירין' ואומרים הוציאו כלים, כי אם לא יכין עצמו קודם הפסח לא ישאר אצלו ההארות הנשגבות שזוכים להם בליל הסדר, ורק אם יתבונן על ידי ה'עדות והחוקים' יזכה שיהא להם קיום וישארו בקרבו לאורך ימים, ואז יזכה כי יהיה ה'סדר' – 'סדר' לכל השנה. (הגדה מה למעשה?)

~~*

"זככם מה הוא אומר – רשע"

מה הוא אומר

אם אתה רוצה לדעת מה טיבו של אדם, עליך לשמוע מה שהוא מדבר. כשכל שיחותיו הם באותו עניין, שם הוא נמצא. לדוגמא: הסנדלר מדבר על הנעלים, האופטי על המשקפים וכו'.

כמספרים אלא "אחד זה", "ואחד זה". כלומר: בין כך ובין כך, בין זה ובין זה.

כלומר: בין אם בנך הוא חכם, ובין אם הוא רשע, בין אם הוא תם, ובין אם הוא אינו יודע לשאל, אתה חייב לחנכו לספר לו ולהגיד לו את ספור יציאת מצרים.

באו חכמי ההגדה ואמרו: אחד חכם, ואחד רשע. בין אם נדמה לך שהילד נבון יותר ממך, ובין אם נדמה לך כי הוא רשע ומשרך את דרכיו, בין אם נדמה לך שאיננו קולט, ובין אם נדמה לך שהוא צעיר מדי, אתה חייב להשקיע בו! אתה חייב לחנך אותו ולהסביר לו!

"כנגד ד' בנים דברה תורה" בכל מצב שהוא, אתם ההורים חייבים למלא את חובתכם ולדאג לחנך את ילדיכם לתורה ולמצוות. כי התורה "שיכת" לכלם.

~~*

"זככם מה הוא אומר... אין"

מפטירין אזור הפסח

אפיקומן

שאלה: מה הקשר בין משהבן שואל לתירוץ שבעל ההגדה רוצה שיתנו לו?

תירוץ: קודם כל צריכים להבין מה באמת הבן החכם שואל, ונקדים לזה הקדמה קצרה. הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (פסח ד"ה חכם) מבאר שהנה איתא מהאר"י הק' (פע"ח שער חג המצות פ"א) שהארות ליל הסדר יורדים מן

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

מדרגת צדיק לבדה, כי הרשע לוחם בערמומיות בשקר ובמרמה נגד הצדיק, אשר בלבו התמים אינו מעלה על הדעת כי בהתנהגותו של הרשע טמון שרש רע.

לפיכך צריך האדם להיות ערום ביראה, כמבאר ברבותינו ז"ל (ברכות יז.), ובנוסף למדרגת צדיק, עליו להיות גם חכם, כדי שישכיל להסיר את המסוה מעל כוונותיו הרעות של הרשע.

(אור דניאל)

...אזוד תם ואזוד שאינו

יודע לשאל

שאלה: יש להבין מה הפרש יש בין תם לשאינו יודע לשאל? זה אין לו הבנה כלל וזה אין לו הבנה כלל. כי כיון שאומר "מה זאת?" לא הרגיש כלום מדעתו אפי' במקצת מן הענין שרואה עושים לפניו. ואם שאל "מה זאת?" מה יתרון יש לו בהבנה על אותו שלא שאל כלום?

תירוץ: התם אינו מרגיש בטעם המעשים שרואה עושין בלילה הזה לפניו אפי' במקצת כל דהו, הנה זה נחשב בער, שלא היה יכול להסביר בדעתו אפי' במקצת מן הקצת, אך הוא יודע חסרונו שאינו יודע כלום, ולכך הוא שואל "מה זאת?" דתמיהא ליה מלתא.

וזה מה שכתוב כן. אם אתה רוצה לבדוק האם הבנ"א הזה הוא חכם או רשע, תשמע מה הוא אומר.

כמו דאיתא במס' קידושין לג: נשיא עובר, עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו. שנא' "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה". יש מפרשים אותו לגנאי, כמו שכתוב במדרש תנחומא: ראו כמה עבים שוקיו של משה, כמה צוארו שמן, הכל משלנו.

וכמו שפירשו על טעמו של הפתיל תכלת, כי התכלת דומה לים, וים לרקיע, וכשתזכור מהרקיע גם יזכר מהכסא הכבוד. נמצא שאם ראיית הציצית כבר יתמלא האדם כולו יראת שמים.

פעם אמרו לר' שלום שכשמתכלים על הציצית אין הם מגיעים לכסא הכבוד, שלזה צריכים הרבה דמיון. אז הוא אמר שבהאיסור "ולא תתורו" אסור גם להסתכל בבגדים צבעונים של האשה אפי' שהם תלויים ואינם על גופה. ולזה לא אומרים שצריכים לזה הרבה דמיון? כי איפה שראשו נמצא, שם הוא גם נמצא.

...אזוד זזכב ואזוד רשע...

שאלה: האדמו"ר רבנו יואל מסאטמר זצ"ל הקשה, דראוי היה לבעל ההגדה לומר "אחד צדיק ואחד רשע", שזה דבר והפוכו.

תשובה: וכתב לפרש, שרצה להשמיענו שלעמת הרשע הבא לנגדנו לא תועיל

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

"רשע בזה הוא אומר?"

שאלה: בתורה (שמות יב, כו/כז) נאמר, "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה' וכו'... ויקוד העם וישתחוו". פרש"י, ויקוד העם, על בשורת הבנים. תמוה, איזה בשורה טובה היא זו? הרי שאלת "מה העבודה הזאת לכם" היא שאלת הבן הרשע!

תירוץ: רבי שלמה היימן זצ"ל ר"י "תורה ודעת" בניו יורק כתב בספרו "חידושי רבי שלמה", שכל עוד התורה חיה וקיימת וכל עוד מתעסקים בה, אף אם יש בנים שיצאו לתרבות רעה, אולם כל עוד שהם טורחים לשאול עליה שאלות, גם אם אפיקורוסיות, הרי זו בשורה טובה, כי אוי לנו אם התורה כבר לא תעניין אותם, ואף להקשות עליה לא ימצאו פנאי וענין. וזו הבשורה הטובה שאף בזמנים רעים של התדרדרות הדור הצעיר, לא תשתכח תורה מ ישראל, אלא גם פורקי העול יעסקו בה ויטרחו להקיף אותה, ודוקא מתוך זה ישובו בסופו של דבר לכור מחצבתם.

ועוד בשורה טובה טמון פה, שיהיה לאותם בנים את מי לשאול, כי אם האבות לא יעסקו בתורה, הרי לא יהיה לבנים את מי לשאול, ומכיון שהתבשרו שהבנים ישאלו, הרי בכך התבשרו שאבותיהם של אותם בנים יעסקו בתורה. (ילקוט יוסף)

אבל אותו שאינו יודע לשאל, מלבד שאינו מרגיש בטעם המעשים אפי' כל שהוא, הנה הוא רואה שנויים עושין לפניו ואינו מרגיש שעושין שנויים שראוי לשאל עליהם "מה זאת?", והוא מסוג "ואני בער ולא אדע", לכן נקרא "אינו יודע לשאל", שאינו רואה שנוי שראוי לשאל בעבורו "מה זאת?".

(בן איש חי)

"רשע...לי ולא לו..."

לשון ההגדה אינו מדויק. כיון שצריך לומר "לי ולא לך". אלא שכאן אין מדברים לרשע. כי הוא רק שאל והלך לו, כי לא רוצה לשמוע תירוצים. התירוץ זה בשבילנו ובשביל שאר הבנים ששמעו שאלת הרשע, וחייבים לתרץ כדי שלא יחליש לנו בתורתנו ובאמונתנו. כמו שאמר המהר"ל דסקין זצ"ל שהרואה את חברו עובר עברה, זה מחליש לו.

וכמו כן גם כתב הר' שלום שבדרון זצ"ל, כיון שמתחילים להוכיח לרשע, תיכף הופך הוא את פניו ובורח...ומסיימים אנו את הדברים לעצמנו, להתחזק לנפשנו לא להתפעל מטענותיו...

הגדה של פסח *בנאות דשא*

טוען, כי עכשיו בודאי שעליו לעזוב את הישיבה, אחרי הבזיונות שספג, ואם כן, מה הועיל כאן המשגיח, שבמקום לקרבו – יוצא שאדרבה, ריחק אותו?

ענה רבי יחזקאל: כל הספיקות שעליהם דיבר הבחור, אינם אלא הבליים, ועכשיו, אחרי שגערתי בו – כל הטענות הללו של אותו בחור יבואו בי, ובמילא לא יתעסק יותר בספיקותיו...

ואכן כך היה: אותו בחור התרחק מכל אותן מחשבות טורדות, השתקע בלימוד התורה עד שנעשה לר"מ באחת הישיבות החשובות.

(הגדת ר' שלום)

--*

רואים אנו שאין מידת סובלנות כלפי הבן הרע, מקהים את שיניו! וכך היא גם הדרך הנכונה לנהוג עם כח הרע שבקרבנו- היצר הרע!

בענין זה שמעתי מר' אלי' ומר' צמח זצ"ל, מעשה שהיה בקעלם. בקעלם, היו הנשים הצדקניות מנהלות חנות, והבעלים ישבו ולמדו. וכך היה גם אצל ר' שמחה זיסל, הרבנית ניהלה חנות, ולפעמים היא היה נכנס לעזור קצת, או לבדוק החשבונות והמשקלות.

פעם אחת, בעת שנכנס לחנות, ראה איך שקוזאק גזלן עומד וממלא את כליו, הרבנית עומדת ומתחננת אליו שיחדל, והוא אינו שם לבו כלל לדבריה. כשנכנס הגרש"ז וראה זאת, לקח את המשקולת הגדולה, וצעק עליו: הסתלק מפה- ואם לאו אני זורק

"הקהה את שיניו"

שאלה: מה הפרוש הקהה את שיניו?

תירוץ: שנים קהות הם שנים חלשות, ו"הקהה את שיניו" פרושו תחליש את העזות שבו.

הרשע שואל בעזות וכדי לקנטר, ולכן לא עונים לו ממש על שאלתו, אלא עליו בעצמו, ומשיבים לו תשובה שתשבור את הרע שבו. (משכן שילה)

--*

שאלה: כלום מן הראוי לנקוט בדרך זה של דיבורים הקשים בבחינת "הקהה את שיניו" מול הרשע? כלום בפעולה זו נצליח להעלותו אל המסילה העולה בית א-ל?

תירוץ: אך רואים אנו בהגדה שלעיתים דוקא הקהיית השיניים היא הפעולה הנכונה לקרב את הרשע אל הדרך הנכונה! ואכן בדרך כעין זו הרחיק מרן המשגיח הרה"צ רבי יחזקאל לוינסטיין זצ"ל בחור מספיקותיו, ומעשה שהיה כך היה:

בחור א' משיבת פוניבז', התעוררו אצלו ספיקות בענייני אמונה. חבירו, שהבחין מה מתחרש אצלו וחשש פן יתדרדר לגמרי, נכנס למשגיח זצ"ל ושח לו שאותו בחור מהרהר באפשרות לעזוב את הישיבה בגלל ספיקותיו.

קרא רבי יחזקאל לאותו בחור, ובנוכחות בני הישיבה גער בו בקול רם וביישו לעיניהם. חזר חבירו של הבחור אל המשגיח וסיפר לו, כי אותו בחור

הגדה של פסח *בנאות דשא*

הסיבה ניחידה שנקראו פושעים ונענשו!!

אך האמת היא- שכולם ידעו ע"י דבריו של משה שנאמרו מראש באופן ברור, ש"לצאת" הכוונה בעצם "להיכנס"... להיכנס תחת עול חדש של ה' יתברך!! משה בא והכה על קדקדם, והכריז קבל עם ועדה: דעו לכם מראש כי לא לחופש יוצאים, לא לבניית בתים נגאלים, וגם לא למטרת היותנו לעם! שום דבר זולתי החלפת עבדות בעבדות –עבדות מצרים בעבדות ה'! כי ה' גואל אותנו ממצרים רק ע"מ ש"דרך ג' ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלוקינו!! כלומר: בשביל עבודת ה' וקבלת מצוותיו –רק למטרה זו!!

משום כך היו שלא רצו לצאת, והעדיפו את השררה המצרית - מהעו- האלוקי, ולפיכך ודאי הינם פושעים ולא זכו להיגאל!! וכך כל אלו הטועים אחר חזון הלאומיות היום – הם הם ה"פושעים" של אז... ואילו היו שם –הם היו נשאים שם!

(הגדת ר' שלום)

--*

שאלה: למה עשו לא נשתעבד? הרי ה' אמר לאברהם "גר יהיה זרעך בארץ לא להם" ועשו הוא מזרעו של אברהם אבינו!

תירוץ: כתב המהר"ם אלשיך ז"ל דאם היה עשו משתעבד, היה נטמע לא היה יוצא, ואיך תתקים גזרתו יתברך? הרי

עליך את המשקולת!! ותכף ומיד ברח אותו קוזאק.

למד מכאן הגרש"ז ואמר: כך צריך ללמוד מוסר!! לצעוק על היצה"ר, על הרצונות הרעים שבאדם, "הלא אתה גוזל ממני את החיים לעולם הזה ולעולם הבא!!" רק כך היא הדרך!!

(הגדת ר' שלום)

...אלו היה שם לא היה

נגאל

כידוע רשעים רבים מתו בג' ימי האפילה, והיה זה אף רוב העם שכן מצינו ש"חמושים עלו בני ישראל" ופירש"י: "חמושים- מחומשים, אחד מחמשה יצאו –וד' חלקים מתו בג' ימי האפילה", ומדוע מתו?

מבואר במדרש הטעם (שמות רבה יד, ג): "לפי שהיו פושעים בישראל שהיה להן פטרונין מן המצריים, והיה להן שם עושר וכבוד, ולא היו רוצים לצאת". כלומר: אלו שקיבלו משרות...

אבל עדיין שתי שאלות יש כאן:

(1) גם אם אכן היו להם משרות, וכי לא רצו להיות עצמאיים בארצם ולקבל את השררה בא"י? ומדוע לא יעדיפו בכ"ז לצאת?

(2) גם אם משום חשבון רווחי כל שהוא העדיפו אותם אנשים להישאר במצרים על פני יציאה למדבר, וכי משום כך כבר נקראים "פושעים"? שכן משמע שזו

הגדה של פסח *בנאות דשא*

עשה שהזמן גרמא, כיון שגם הן היו באותו הנס. המצוה בליל הסדר היא להגיד בדרך של שאלה ותשובה, אע"פ שקשה שלקים זאת עם הבן שאינו יודע לשאל.

(אור דניאל)

"...והגדת לבנך..."

כאשר אדם מקיים את מצות "הגדת לבנך", אין זה רק חינוך לבנו. מונח במעשהו חינוך והנחלת ערכים לבן בנו, ובן בן בנו וכו' עד סוף כל הדורות! דבר זה ניתן ללומדו בק"ו ממה שמצינו בדברי חז"ל בענין עגלה ערופה.

בעגלה ערופה דרשו חז"ל: "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' – ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים" (הוריות ו).

ודבריהם ז"ל לכאורה צריכים ביאור: וכי לאיזו כפרה זקוק דור יוצאי מצרים? במה חטא אותו דור?

אלא שאם היום נמצא הרוג – סימן שבדור הקודם לא חינוכו די לזהירות בחיי אדם. ואם הדור הקודם היה פגום בנושא – סימן שהדור שלפניו לא חינוכו מספיק, וכן הלאה – עד דור יוצאי מצרים! לכן, זקוקים כל הדורות הללו לכפרה.

מכאן מאיר גם הצד החיובי: אם חוסר חינוך משפיע לדורות, קל וחומר שחינוך משפיע לדורות! "כל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב

הוא יבטיח שאח"כ יצאו! לכן נשתעבד רק יעקב, דאזי יוכל לצאת קדם הזמן. (בן איש חי)

"וישאינו יודע לשאול את

פתוז לו..."

שאלה: דוקא כאן אצל זה שאינו יודע לשאל אומר בלשון נקבה, ומדוע לא הזכיר בלשון זכר כפי שנאמר בשאלת הבנים?

תשובה 1: מבאר הרב משה שטרנבוך שליט"א בספרו "טעם ודעת": "את" מפני שהאינו יודע לשאל אינו מענין כלל בפסח, ולא מתחכם לשאל, שאלתו היא רק כמתעסק בעלמא ואיננו יודע כלום, ולא שייך להשיב לו באפן שכלי כיון שאינו מענין כלל לשמע, ולכן רק כאן נאמר "והגדת" בלשון קשה.

מאין כן בכל הבנים נאמר "ואמרתם" בלשון רכה, ולכן אומר "את" פתח לו, שכדי לדבר קשות צריך חכמה רבה ואמנות יתרה, כיון שזה עלול אפילו להרחיקו יותר, וצריך לצרף לזה אמהות, והינו לשלב בדברים מצד אחד קרבה כאם לבן, ועם זאת לדבר קשות, והאמא היא זו שמכירה היטב את נפש הבן איך אפשר לשלב תקיפות וקרוב כאחד, ולכן אומר "את" פתח לו.

תשובה 2: רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל מתרץ, שגם נשים חייבות בספור יציאת מצרים, אף על פי שזו מצות

הגדה של פסח *בנאות דשא*

היה האדם היחיד בזמנו, היו בזמנו עוד רבבות אנשים, אם לכל מהרבבות האלו היו 15 מליון צאצאים, כבר מזמן לא היה לכולם מקום על פני האדמה. כלומר, היחיד שיש לו 15 מיליון צאצאים הוא אברהם אבינו, אשר הקב"ה הרבה את זרעו לעומת כל אלה שהיו סביבו. (ילקוט יוסף)

"...וארבה את זרעו ואתן לו

את יצווק..."

מהו אותו עמל שאנו נדרשים לו לחנוך הבנים? "מסירות נפש". אם אנו רוצים לזכות בבנים בני תורה, חייבים למסר את הנפש בעבורם, לדעת לתת את כל הכחות ואף לא נחסך בממון להצלחתם. יותר מכך, לא יפסיד האדם לא בלמודו ולא בממונו כאשר ישקיע זאת בבניו.

(אור דניאל)

"...ואתן ליצווק את יעקב

ואת עשו, ואתן לעשו את הר

שעיר לרשת אותו, ויעקב

ובניו ירדו מצרים"

שאלה 1: למה בתחילה הקדים יעקב לעשו באמרו "את יעקב ואת עשו", ואח"כ הקדים את עשו באמרו "ואתן לעשו וכו' ויעקב ובניו וכו'?"

כאילו למדי לו, ולבנו, ולבן בנו עד סוף כל הדורות" (קידושין ל.).

(הגדת ר' שלום)

"...לא אמרתי אלא בשעה

שמצה ומרור מנזים לפניך"

תלמיד חכם אחד דרש מילים אלו של בעל ההגדה בדרך צחות: "והגדת לבנך"- אם אתה חפץ לחנך את בנך, "לא אמרתי"- לא תעשה זאת על ידי אמירות ודיבורים, "אלא"- כיצד תחנכנו?, "בשעה שמצה ומרור מנחים לפניך"- כאשר אתה בעצמך תעניק לו דוגמא אישית לחביבות התורה...

לכן, אם רואה אדם את בנו שהולך בדרך עיקש יידע שבנו הלזה יש לו אבא...! וקודם שיכעס על הבן, עליו לכעוס על עצמו, כי הטענה עליו! אם חפץ האדם לחנך את בניו, יידע שיש לו להתחיל לחנך את עצמו הרבה קודם לכן...

(הגדת ר' שלום)

"וארבה את זרעו"

שאלה: איה ההבטחה שהבטיח הקב"ה להרבבות זרעו של אברהם אבינו? הלא אומות העולם מספרם הרבה יותר גדול מישראל!

תירוץ: רבי יהודה פתיה זצ"ל פירש, אברהם אבינו היה אדם אחד, היום יש ממנו 15 מליון איש. אברהם אבינו לא

הגדה של פסח *בנאות דשא*

שאלה 2: אמרו "לרשת אותו" הוא יתיר?

תירוץ: לא הוצרך להזכיר ענין עשו כאן אלא בשביל לתן טעם למה יעקב ובניו לבדם ירדו מצרימה ולא עשו, אע"ג שהגזירה הייתה בסתם "כי גר יהיה זרעך". והיינו טעמא, כי בגזירה של הגלות נזכרה גם כן מתנת הארץ, כמו שנאמר: "ודור רביעי ישובו הנה" (בראשית טו, טז) והא בהא תליא, וה' טובה עשה עם ישראל שנתן לעשו את הר שעיר, כדי שלא יהיה לו חלק בארץ כנען, ואז ממילא לא חלה עליו גזרת השעבוד. ולזה אמר "ואתן לעשו את הר שעיר" כדי שתשאר כל א"י ליעקב ובניו, וע"י כן "יעקב ובניו ירדו" לבדם "מצרימה" ולא עשו.

(בן איש חי)

"...שהקב"ה זושב את

הקץ..."

מובא ברש"י (בראשית מט, א) "בקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה". הקשה הסבא קדישא רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל, מפני מה נענש יעקב שנסתלקה ממנו שכינה?

אלא, יעקב בקש לגלות את הק"צ שנים שהוריד להם הקב"ה מארבע מאות שנה שנגזר עליהם בברית בין הבתרים,

בגלל קשי השעבוד שעבדו בהם בפרך במצרים.

צא וחשב: לו ידעו בני ישראל שבזכות קשי השעבוד הם "מרויחים" ק"צ שנים, לט היו חשים בקשי השעבוד. אדרבה, היו עובדים את ה' 210 שנים בשמחה.

וזהו שאומר רש"י שבקש יעקב לגלות את הקץ, בקש יעקב לגלות את הפחתת ק"צ שנות השעבוד. ובכדי למנע זאת ממנו, מהטעם שבארנו, "נסתלקה ממנו שכינה".

(אור דניאל בשם "עירין קדישין")

"...ויאמר לאברהם ידע תדע

כי גר יהיה זרעך בארץ לא

להם ועבדום וענו אתם..."

שאלה: ה' הבטיח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שבניו יהיו עבדים. שנ' "ועבדום וענו אתם". א"כ למה נענשו המצרים?

1- ה' אמר "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" ולא אמר דווקא בארץ מצרים (רש"י טו-יג)

2- כל א' וא' מאותם המצרים והמריעים לישראל היתה לו ברירה שלא להרע (רמב"ם הל' תשובה פ"ו –ה"ה)

3- שהם עשו יותר ממה שאמר ה'. "וענו אותם" אמר ה', והם שעבדו אותם

הגדה של פסח *בנאות דשא*

(ע"ש עוד) כאילו: אתה שאלתה משהו בלא צורך, אני אתן לך בשורה רעה בלא שום צורך. ועיין ה"בעל הטורים" שמפרש ש"במה" בא"ת ב"ש עולה לחשבון 400, לכך נגזר על בניו גזרת 400.

"וגם את הגוי אשר יעבודו

דן אנכי"

המשגיח ממיר רבי ירוחם זצ"ל, אמר דבר נפלא, צאו וראו מה מונח בשתי מילים של הקב"ה: "דן אנכי". עשר מכות במצרים, חמישים מכות על הים, וי"א חמישים במצרים ומתאים על הים. כמה סבל סבלו המצרים מכוח אותם שתי מילים "דן אנכי". ואם על הרעה שילם להם כך, כ"ש על הטובה הגאולה העתידה בב"א שיש הרבה נבואות עתידות, כמה טוב יהיה אז. (ילקוט יוסף)

"...ואזרי כן יצאו ברכוש

גדול"

ההבטחה זו אפשר לפרשה בב' אופנים, דהיינו הרווח גשמי והרווח רוחני.

***רווח גשמי:** כל א' יצא עם 90 חמורים לפחות טעונים מכל טוב מצרים (בכורות ה:). גם בקריעת ים סוף קיבלו רכוש נוסף רב יותר ממה שלקחו בתחילה.

בעבודת פרך, והמיתו מהם וטבעו אותם (ראב"ד)

4- הם הרעו להנאתם ולא כדי לעשות רצון ה'. ולכן קבלו עונש כפי חטאתם וכוונתם (רמב"ן בראשית טו-יד)

5- המצרים היו רשעים וראויים היו למכות שקבלו גם בלא אלו הסיבות.

6- בכל זאת, אילו היו שומעים למשה ושולחים את ישראל, לא היו לוקים ולא היו טובעים בים. (ראב"ד)

"...ארבע מאות שנה..."

שאלה: למה דווקא נענשו בני"י עבדות של 400 שנה?

תירוץ: ה"אור החיים הקדוש" כתב וז"ל: "רז"ל אמרו (נדרים לב.) בעבור שאמר אברם "במה אדע" נענש בידוע תדע. והשכל ימאן לקבל דרוש זה שיסבלו בניו עונש גדול כזה בעבור האות ששאל אברם. ואברם עצמו לא קיבל שום עונש ושיני בניו תקהינה. ע"כ לבי אומר וגומר שגלות מצרים היו לו סיבות אחרות. ונחלקו בו רז"ל ותמצא כל הדעות במהרי"א (...) אך שבעל מדרש זה קשה לו יהיה הטעם של הגלות מה שיהיה, למה זה הגיד הקב"ה בשורה רעה זו לאברהם לצערו בחנם. ע"ז אמר שבעון "במה אדע" שרצה לידע דבר שלא היה בו צורך לידע, כי מה לו לבקש אות על דבר ה', ע"כ נענש בידוע תדע שהודיעו הקב"ה דבר לצערו וזה ג"כ מדה כנגד מדה

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

העבדות למצרים, היא הנתיב לעבדות אל הקב"ה. ובאמת, יסוד יציאת מצרים הוא שאנו עבדים להקב"ה וכל מעשינו חייבים ליהות בגדר "עבדות" (אור יחזקאל ג' רסו)

במצרים למדו ישראל משמעותה של עבדות מה היא. והוא שהעבד עושה את רצון אדוניו ללא רצון עצמי כלשהו. ובזה ילמדו כיצד לעבוד את הקב"ה לאחר קבלת התורה, בא"י (מערכי לב כ')

אין חופש ואין זמן "שלי", אין שום מחשבה והרגשה עצמית: אין "אני" כלל. אלא הכל משועבד למען האדון. במצרים היינו עבדים 60 שניות בדקה. 60 דקות בשעה. 24 שעות ביום. 7 ימים בשבוע. 52 שבועות בשנה. במשך 120 שנים בערך. וזוהי עבדות אמתית, ומשם למדנו: שיתכן דבר כזה – שעבוד מוחלט ללא שום עצמיות כלל (א"י רסה)

--*

"רכש" כתיב. אם תמלאם כזה רי"ש כ"ף שי"ן, יהיה המלוי אותיות נפשיי, רמז לרכוש הנפשיי גם כן שלקחו להם.

(בן איש חי)

והיא שעמדה לאבותינו

ולנו...

אומר רבינו יונה- "שידע לבבו". אנחנו צריכים לדעת שהכול בידי שמיים, בידו

גם ברווח גשמי היה בו רווח רוחני. כי היציאה ברכוש גדול גרמה לקידוש ה' גדול. כך לא יכולים הגויים לטעון שבני ישראל גורשו ממצרים עקב היותם עם בזוי ושפל. יציאתם ברכוש גדול וכל טוב מצרים בידם, מוכיחה שלא היה זה גרוש, שאם גורשו מדוע לא נטלו המצרים מישראל את שלהם. כך הוכיח שה' הוציא את ישראל ממצרים בעל כורחם של מצרים. (חומש רב פנינים ג- יח בסוף)

*רווח רוחני: לשם קליטה והבנה, זקוק אדם לציור גשמי. גם העניין של "עבד ה'" זקוק לציור. כדי שהגוף יקבל ציור זה, באה גלות מצרים. שם היו משועבדים שעבוד מוחלט, עד שלא נותר שום מקום להרגשה עצמית. ובזה מצטייר הציור של כח העבדות הטמון בגוף, עד היכן חובתו של הגוף בתפקיד של עבד ה' מגעת. עד כדי כך, שלא תהיה לו שום מחשבה והרגשה עצמית, אלא כולו רק משמש אל הנשמה לעבוד את הקב"ה – עבד לנשמה. עבדות מחלטת שלא תהיה שום עצמיות בגוף, לא שום זיז יד, ולא שום מצמוץ עין יהיו עצמיים, אלא כולם יהיו עבדים אל הנשמה (מערכי לב עמ' ל)

ובאמת, הרכוש הגדול לא היה רק כוח הציור, אלא שנהפך טבע העבד: הכנעה של עבד וההנהגה של עבד. אלמלא כח העבדות לא היו ישראל עומדים על עומק החיוב שבקיום ציווי ה', החיוב להיעשות מתוך הכנעה וענוה. (מערכי לב עמ' יז')

הגדה של פסח *בנאות דשא*

לרשעים שהם מתעסקים בעצות על ישראל, וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך. עשיו אמר: שוטה היה קין, פרעה אמר: שוטה היה עשיו, המן אמר: שוטה היה פרעה" ע"ש באורך.

ושמעתי ממורי ורבי מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זלה"ה: התנאים מעידים כי בכל דור ודור, אפי' אינו ניכר, אבל הם במצב עמידה והתכונות של "עומדים" לכולות. צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו ע"ה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים וכו', שיש כאן ראייה מכל הפרשה של לבן שאין ניכר כי רצה לאבד הכל, ואע"פ כן אנו מוצאים כתוב "ארמי אובד אבי", שהעיד עליו הפסוק שאפי' שאינו ניכר שרצה, מ"מ יש עדות שהוא רצה. וכן בכל דור ודור, אלא שאין ניכר, ומעשה לבן רומז לנו על כך.

(הגאון רבי שלמה קורח זצ"ל - רב העיר בני ברק ובעל "עריכת שולחן ילקוט חיים").

"והיא שעמדה"

לאבותינו... והקב"ה מצילנו

בידם"

נביא כן כמה נקודות בעניין האמונה: *השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" נכון, אמנם, שההשתדלות היא חובה, אסור לסמוך על הנס, אך כל מה שהוא בגדר השתדלות, היא רק מצוה. מצוה לרוץ, מצוה לעבוד, אלא שאין בקיום חובה זו של השתדלות, לתוצאות הנראות מן

לשנות עתידים, הקב"ה יכול לעשות הכל, לשנות הכל!

אנחנו צריכים לבטוח בהקב"ה בכל עת צרה וחשכה, לידע באמת, וישועה כהרף עין. בכל מקרה אנחנו צריכים לדעת שהכול עשה הקב"ה, הכל בא מכח הקב"ה, וכל הבעיות שיש לנו זה הכל מהקב"ה, זה הכל!

הקב"ה עושה שבתוך הפחד אנחנו נזכור שזה ממנו, לא מהאויב, ממנו. ונבטח בהקב"ה בכל עת צרה וחשכה, ועלינו לידע באמת שהוא רב להושיע מכל צרה וישועתו כהרף עין, ועל כן נצפה לישועתו. זה הגדר של הביטחון. אנחנו צריכים לדעת שהכל זה הקב"ה, דבר רע ח"ו זה הקב"ה, אבל זה איך שהוא לטובתנו. הוא אב הרחמן עלינו, אע"פ שלפעמים לא רואים את זה, זה ביטחון, הביטחון עצמו גורם לפעמים לישועה, זהו הדבר העיקרי- הביטחון!

(הרה"ג משה הלל הירש שליט"א – ראש ישיבת סלבודקה)

--*

הרה"ג עמרם קורח זלה"ה, רבה האחרון של גולת תימן, היה אומר כי כל הרעה באה משום שכל צורך בכל דור חושב שאכן הוא יצליח לכולות את ישראל, ואינו רוצה ללמוד ממי שקדמו לו שלא עלתה בידם, משום שהוא מדמה כי הוא יחכם יותר מהם, כי לא עשו בחוכמה כפי שהוא יעשה וכו'.

ואחר זמן מצאתי מפורש (ויקרא רבה פרק כז, יא): "אמר רבי לוי, אוי להם

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

כאשר אנו באחדות, באהבה ועובדים את ה' יתברך, אז אי אפשר לכלותנו, אז הקב"ה מצילנו מידם.

(אור דניאל)

"והקב"ה מצילנו מידם"

את הספור שלפנינו היה מספר החכם בן ציון אבא שאול זצ"ל בכל שנה בליל הסדר:

מעשה במשנה למלך יהודי, שהמלך אהבו וגדלו מכל השרים, והשרים שנאו אותו וטכסו עצות איך לנקם בו, אך המלך לא שם לבו לעלילותיהם.

פעם אחת החליטו להעליל עליו ועל היהודים עלילת דם. חטפו את בנו של המלך והרגוהו, והעלילו שהיהודים הרגוהו כדי לקחת מדמו לאפית המצות. כששמע משנה למלך על העלילה, נעמד לפני המלך ואמר: "אדוני המלך זה שקר! היהודים לוקחים לאפית המצות קמח נקי ומים זכים בלבד! נשבע אני בחיי אדוני המלך שהיהודים חפים מפשע ולא הרגו את בן המלך". אמר המלך: "הבא ראיה תוך שלושה ימים שהיהודים לא הרגו את בני, אחרת, אחת דתך להמית".

הסתגר משנה המלך בביתו, והיה עצוב מאוד. ביום השלישי נכנסה בתו ואמרה לו: "אם אתה מסתגר לבדך, הקב"ה לא ישלח לך עזרה, עליך לצאת ולחפש ולחקר ואז הקב"ה יסיע בידך". מצא

ההשתדלות, שום קשר (מערכי לב קסו')

*מה היא אשר נקרא בשם אמונה? אמונה פרושה כאשר נמצא שמצב של "הלך חשכים" כביכול אפילה וחשיכה סביבו, ולא עוד אלא "ואין נגה לו" (ישעיה נ-י) שאינו רואה כלל מציאות שיכול להאיר לו. ומ"מ "יבטח בשם ה' וישען באלוקיו" כי המאמין האמיתי אף בשעה שהולך חשכים ואינו רואה כל סיבה להצלחה בדרך הטבע מ"מ בוטח באלוקיו. (אור יחזקאל ריא)

*אמונה פירושה, הרגשה והבחנה מוחלטת באפסיות האדם שאין בו כלום ואין לו מאומה לבד מהקב"ה. וכאשר הוא מוסר מעצמו ומנפשו עבור האמונה, הוא נקרא המאמין השלם. מה שאין כן כשאינו מוסר עצמו אף שיודע ומאמין, אין זה אמונה שלימה. (אור יחזקאל רמז')

"...שלא אזוד בלבד עמד"

"עלינו לכלותנו..."

על פי הפשט אנו מבינים שלא אמה אחת בלבד קמה עלינו לכלותנו, אלא עמים רבים חפצים בכליונו. ברם, שמעתי פרוש נפלא, והוא אולי מפרש בכוון ההפוך את פרוש הפסוק: מתי העמים חפצים לכלותנו? כאשר אנו במצב של "שלא אחד בלבד", כאשר אנו לא מאחדים בבחינת "אחד", אז קמות עלינו אמות העולם לכלותנו, ואלו

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

לזה מלבן, שנשא יעקב את בנותיו ואפי' הכי "בקש לעקר". וזהו "שלא אחד בלבד וכו' אלא בכל דור ודור", ואם תאמר, והלא הוא יתברך כביכול גרם בזה, שצוה אותנו "לא תחתן", לזה אמר, "צא" מסברה זו "ולמד" דאינה, "מלבן הארמי" וכו'. (בן איש חי)

--*

שאלה: מדוע מכנים את לבן בשם "ארמי"?

תירוץ: לבן היה גר בארץ "ארם" ולכן הוא נקרא על שם מקומו "לבן הארמי". ונוסף, לבן היה רמאי גדול והיה מרמה את כולם, ואת יעקב הוא רמה כבר מההתחלה, כשהחליף לו את לאה במקום רחל, ואח"כ עם הצאן רמה אותו מאה פעמים. ולכן הוא נקרא "לבן הארמי" על שם רמאותו. (משכן שילה)

"...שפרעה לא גזר אלא על

הזכרים..."

אמר ר' חנן: מה היו בנות ישראל הכשרות והצנועות עושות? היו נוטלות בניהן וטומנות אותם במחילת, והיו המצרים הרשעים נוטלים בניהם הקטנים ומכניסים אותם לבתיהם של ישראל ועוקצים אותם והם בוכים, והיה התינוק של ישראל שומע קול חברו שבוכה, ובוכה עמו, והיו המצרים נוטלים אותם ומשליכים אותם ליאור.

הרעיון חן בעיניו והלך לשפת הים. לפתע ראה עוף בעל חוש ריח, שעף לאיזו ספינה הלוך וחזור כמה פעמים, הלך לספינה ושאל: "יש לכם חתיכת בשר בשביל העוף הזה?" אמרו לו: "אין לנו!". המשנה היה בטוח שהם משקרים ומיד קרא לפלוגת חיילים שיערכו חיפוש בספינה, מהר מאוד נמצא ראשו של בן המלך, ואילו מצרף מכתב עליו חתומים כל השרים שהם הרגוהו, והם שלוחים זאת למדינות נוספות שילמדו מהם איך להיפטר מהיהודים.

לקח המשנה למלך את המכתב והלך מיד אל המלך ואמר: "יבואו כל השרים ואוכיח בפניהם מי הרג את בן המלך". מיד קרא המלך לכל השרים והמשנה הקריא את המכתב בפניהם, והלך אל כל שר ושר והראה לו את חתימתו. פחד נורא אחזם והם התעלפו, מיד צווה המלך להוציא את כולם להורג, וראו כולם איך "הקב"ה מצילנו מידם", ההצלה באה מתוך כתב ידם שלהם בעצמם.

(משכן שילה – ע"פ הגדה של פסח "אור לציון")

"צא ולמד..."

קשור הדברים (בין "והיא שעמדה" ובין "צא ולמד") פרשו המפרשים ז"ל, כי כנסת ישראל טוענת, שאם היו ישראל לוקחים בנות מן הגוים לא היו שונאים אותם, ואם כן המצוה גורמת. והדחיה

הגדה של פסח *בנאות דשא*

"...ועתה ישובו נא עבדיך

בארץ גושן"

כאשר ירדו שבטי י-ה למצרים, יוסף מזהיר להם מה צריכים לומר לפרעה. "ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה, גם אנחנו גם אבותינו, בעבור תשובו בארץ גושן, כי תועבת מצרים כל רעה צאן".

רש"י פירש כי תועבת מצרים כל רעה צאן: לפי שהם להם אלהות ע"ש. ומוסיף השפתי חכמים לפרש מדוע תועבת מצרים כל רעה צאן: לפי שהם יודעים שהרועים רועי הצאן יודעין הוויתן לפי שהם תמיד אצלן, הלכך יודעין שאין בהם ממש, הלכך שונאים כל רועי צאן. אי נמי, לשון תועבה שבקרא הוא לשון עבודת אלילים, כלומר, שהמצרים נוהגים כבוד גדול ברועי צאן והם נחשבים בעיניהם כעבודת אלילים עצמה, משום הכי יושיב אותם במיטב הארץ. (שמות מו'- לד)

"ויגר שם" – מלמד שלא ירד

להשתקע אלא לגור שם

יעקב אבינו היה במצרים כגר, בלי שיכות למקום, רק נמצא שם באופן זמני.

מסופר על ה"חפץ חיים" שמנהגו היה להסתובב בין העיירות ולמכור את ספריו, ובכל עירה שהגיע היה דורש

באותה שעה אמר הקב"ה למלאכי השרת: רדו מלפני וראו בני חביבי אברהם יצחק ויעקב, שמשליכין אותם בנהר, וירדו מלפניו מבהלים ועמדו במים עד ארכבותיהם והיו מקבלים בניהם של ישראל ומניחים אותם על גבי הסלעים, והקב"ה מוציא להם דדים מן הסלעים ומניקם.

שלוש שנים ושליש שנה השליכום ליאור, עד שנולד משה. ומשנולד אמרו אצטגניני פרעה אליו: הרי נולד והוא כמוס מעינינו. אמר להם: מכאן ואילך אל תשליכו את הילדים ליאור אלא תנו עליהם על קשה למרר את חייהם.

(פרקי דר' אליעזר)

"וירד מצרימה אנוס על פי

הדיבור"

שאלה: מה הפירוש "אנוס על פי הדיבור"?

תירוץ: יעקב אבינו מצד עצמו לא רצה לרדת למצרים, ודבר ה' שאמר לו לרדת למצרים גרם לו להיות "אנוס", לא נותרה לו שום בררה אלא לעשות את רצון ה'. אע"פ שהוא עצמו לא רצה לרדת לשם. (משכן שילה)

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

העולם הוא זמני, לא באנו לכאן להשתקע, אלא "לגור בארץ", תכליתנו היא עולם הנצח לשם נשאף להשתקע. (משכן שילה השם הגדה של פסח "שש באמרתך")

"בבתי מעט..."

מספר בני ישראל במצרים: בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים. ומתוכם ילדו חמישים וארבע איש בלבד את כל בני ישראל להמוניהם (כי יעקב ובניו לא ילדו עוד בבואם מצרימה. וכן דינה, סרח ויוכבד לא נכללות בחשבון כיון שלא ילדו הרבה) (חיי עולם ח"א פרק יד)

בתקופה קצרה של 210 שנה התרבו בני בצורה על טבעית, עד כדי כך שביצאת מצרים מנו הגברים בלבד ששים רבוא (600.000). וכמספר הזה היו גם נשים-זקנים-זקנות-ילדים וילדות. סך הכל היוצאים היו 3.600.000 (6 כפול 600.000) והם רק חלק קטן מבני כי רובם לא יצאו (מטעמי השולחן 39). עיין ברמב"ן (לך לך טו-יד) שהיוצאים היו אך ורק אלו שרצו לצאת, שהאמינו בגאולה, וששמעו בקול משה רבינו שליח ה'. עיין שמות רבה (בשלח כ-יא) שמתו 300.000 משבט אפרים שיצאו לפני הזמן.

בפני יהודי המקום, ומחזקים ביראת שמים ובקיום המצוות.

באחד ממסעותיו, הלך ה"חפץ חיים" בדרך ארוכה, והיה תשוש ועייף, רעב וצמא, לפתע הבחין בבית גדול ומהודר, שמזוזה קבועה לו בפתחו. הקיש על הדלת, פתח לו בעל הבית העשיר אבל לא זהה שזהו מרן ה"חפץ חיים", ושאלו בגסות: "מה רצונך?" אמר לו ה"חפץ חיים": "תשוש אני מן הדרך, רעב וצמא, אנא, תן לי בבקשה מזון ומשקה ואנוח מעט בביתך, ואשלם לך כמו באכסנייה".

כעס העשיר ואמר: "נראה לך שכאן זה אכסנייה?" וטרק את הדלת בפניו. דפק ה"חפץ חיים" שוב על הדלת. ושוב פתח העשיר ואמר: "כבר אמרתי לך שכאן זה לא אכסנייה!". אמר לו ה"חפץ חיים": "אני מתפעל מהבית הזה, הוא נראה עתיק ובנוי לתפארת, מראהו מרהיב עין, מי בנה אותו?" עתה התרחב לבו של העשיר, ואמר: "הבית עתיק מאוד, אני הדור החמשה עשר לבעל הבית הראשון, הבית עבר בירושה במשפחתנו מאב לבנו על אלי".

אמר לו ה"חפץ חיים": "אם כך, צדקתי! הבית הזה הוא בהחלט אכסנייה, כל אלה שגרו בו כבר הלכו להם... הם אינם נמצאים אתנו, הם בעולם אחר, מי שגר פה זה רק באפן זמני". הבין האיש את המסר, ונפתח לבו עד שנעשה לתלמיד נאמן של ה"חפץ חיים".

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

וצריכים יותר מקום ואוכל. ולמרות הקושי, נשות ישראל היו צדקניות, והתאוו לעוד ועוד ילדים. (מטעמי השולחן)

כל אחת ילדה ששה בכרס אחד. מהפסוק אנו למדים שהיו יולדות ששה בכרס אחד: "1-פרו 2-וישרצו 3-וירבו 4-ויעצמו 5-במאד 6-מאד", הרביה המיוחדת בתורה (בששה לשונות) מלמדת אותנו שלא מדבר כאן בלדה רגילה של ילד אחד.

-ויעצמו" – יש אומרים ששים בכרס אחד, כעצום שבשרצים הוא העקרב, שהוא מן השרצים היולדים ששים בכרס אחד. (רש"ש)

החיד"א בספרו "תורת החיד"א" מפרש: דרך התאומים להיות חלשים, ובפרט כשהיו "ששה בכרס אחד", אך הקב"ה ברחמיו שלח מלאכים להניקם ולחזקם. וכונת הפסוק "ותמלא הארץ אותם" – שהיו יולדות בשדה, וגדלים על ידי מלאכים וזה גרם להם שהיו עצומים בכח גדול.

פרוש מפלא נוסף על למוד מספר הילדים, הנולדים בכרס אחד, לומדים מן הפסוק "כרך בניך בקרבך". פרוש הפסוק הוא ברכה לאשה היולדת, שבניה יתברכו במעיה. נוטריקון של שלוש פעמים בית בתחילת הפסוק סך הכל ששה, ואלו סופי תבות, שלוש פעמים כ"ף הרי ששים.

(אור דניאל)

"...מלמד שהיו ישראל

מצינים שם"

אחרי שמשה יצא מלפני פרעה וחזר למדין, הכביד פרעה עולו על בני ישראל עוד יותר, וגזר שלא לתת להם תבן ללבון הלבנים, אולם מתכונת הלבנים נשארה במקודם. התוצאה מכך היתה ש"ויפץ העם בכל ארץ מצרים" על מנת לחפש תבן, וזו היתה כונת פרעה ליגען. אולם רצונו של ה' בגזירה זו היה שלא יהיה למצרים פתחון פה לומר "פרעה חוטא ואנו לוקין!" כיון שיצאו ישראל לקושש קש היה מצרי רואה את ישראל בתוך שדהו ומכהו, לפיכך ויפץ העם (מטעמי השולחן)

"...ובני ישראל פרו וישרצו

וירבו ויעצמו במאד מאד..."

רבים בכרס אחד: כמה נולדו בפעם אחת?

י"א 2 בכרס אחת. י"א 6. י"א 12. י"א 60. י"א הרבה מאוד. ובכל זאת בהיות האם שפחה למצרים. היא עבדה בשעת ההיריון עבודת פרך. אף שילדו הרבה כאחד מ"מ היו חזקים באבריהם. יש לזכור שהאם היתה שפחה ולא היתה לה חופשה לידה. ואחר כל לידה עליה לחזור לעבודת פרך. ובכל זאת יש לה כח וזמן לטפל בהם. וגם יש לה מספיק אוכל, בגדים ומקום בבית. לא רק כשהם קטנים אלא אפי' כשהם גדלו

הגדה של פסח *בנאות דשא*

"וירעו אתנו המצרים..."

פן ירבה – כן ירבה

אמר פרעה 12 שבטים היו, כמנין "הבה" נהיו עם רב. כעת נתחכם לאלוקיהם "נתחכמה לו". אמר הקב"ה אתם פתחתם בלשון "הבה", כמו שהתחילו אנשי דור הפלגה, "הבה נבנה לו עיר". כשם שפרעתי מהם, כך אני פירע מכם. הם אמרו "פן נפוך" לכן "ויפץ ה' אותם", אתם אומרים "פן ירבה" לכן "כאשר יענו אותו כן ירבה וכן ירפוך". רבות מחשבות בלב איש- פרעה חשב שישראל ימעט ע"י גזרותיו- ועצת ה' היא תקום – "פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד" (מדרש לקח טוב)

"...ויעבדו מצרים את בני

ישראל בפרך"

ארבע מיני ענויים כתובים בפסוק:
(1) "וימררו את חייהם בעבודה קשה"
(2) "בחומר ובלבנים"
(3) "ובכל עבודה בשדה"
(4) "את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך"
וכנגדם, קבלו בכל מכה ומכה ד' מכות. (ולמ"ד של חמש מכות, משיב נמי
(5) "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך")

"...ויענונו..."

בני לוי התרבה בצורת טבעית, כי לא נתקיים בהם הפסוק "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוך" (שמות א-יב) וגם נמנו מגיל חודש וגם שכל השבט יצאו ממצרים ולא מתו במכת חושך כיון שהם ישבו ועסקו בתורה בארץ גושן. והן נשארו במדרגתם הרוחנית הגבוהה. ובכל זאת ביציאת מצרים נמנו רק 22.300 לאומת זאת בכל השבטים יצאו רק אחוז מסויים וגם נמנו רק מגיל 20 שנה ולמעלה. (מטעמי השולחן 40)

"ונצעק אל ה' אלקי אבותינו

וישמע ה' את קולנו..."

שאלה: בצעקה מזכר "ונצעק אל ה' אלקי אבותינו" ובשמיעה נאמר "וישמע ה'" ולא מזכר "אלקי אבותינו". מה הסבה?

תשובה: הספר "מתוק מדבש" מבאר: נאמר בגמ' שמי שמבקש בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו, והמבקש בגלל זכות עצמו, תולין בזכות אחרים. ישראל היו בשפל המדרגה ולא היו להם זכויות, משום כך זעקו בזכות אבותיהם, לכן הקב"ה ענה להם בזכותם – "וישמע ה' את קולנו".

(אור דניאל)

הגדה של פסח *בנאות דשא*

אותה קומה היתה על המצרים ועל
קדקדם חמסו ירד (כלי יקר שמות א-ח)

"ואת עמלנו, אלו הבנים"

פרעה לא רצה להרוג את הילדים בחרב
או באש כי לא רצה שה' העניש אותו
מדה כנגד מדה. לכן החליט להרוג
אותם בטביעה, כיון שה' נשבע שלא
יביא עוד מבול מים לעולם. אולם הוא
לא ידע דעל כל העולם הוא אינו מביא
אבל כן לאומה אחת. וגם הוא לא ידע
שה' לא מביא המבול אבל לוקח אותם
למבול.

קודם הגזירה עשה 2 תחבולות כדי לא
להעניש במדה כנגד מדה:

1) גזר שיעבדו את בנ"י ללא הפסקה
כדי שלא ילכו לישון בבתיהם, וע"י כך
ימעטו מפריה ורביה. אבל "עצת ה' היא
תקום" הנשים היו שואבות מים ודגים
בכדיהם ומוליכות אותם לשדה
לבעליהן. וכך עודדום וחיזקום ופרו
ורבו.

2) גזר "אם בן הוא והמיתן אותו" כדי
שלא יענש הוא ועמו, משום שאין
שליח לדבר עבירה. וגם משום שהיה
בוש להרוג חנם להעם אשר באו
במצות המלך (כי פרעה הסכים לאמר
ליוסף שיביא את משפחתו) וגם מפחד
שעם ישראל יעשו מלחמה גדולה. לכן
אמר שיעשו דרך חכמה שלא ירגישו
ישראל שבאיבה יעשה בהם. וצווה
בסתר למיילדות להרוג הזכרים על

"וימות מלך מצרים ויאנזו בני ישראל...ויזעקו"

שאלה: הלא כשמת פרעה היו צריכים
לשמוח, אם כן למה בכו?

תירוץ: מובא בשם השל"ה, כי המצרים
היו יודעים שאם בני ישראל יזעקו אל
ה' הוא ישמע לקולם ויצילם, לכן לא
היו נותנים להם רשות רגע אחד
להתפלל, והכבידו עליהם יותר. רק
כשמת המלך והלכו כולם אחרי ארונו
וליוו אותו בהספדים ודברי קינה.
ומכיון שבני ישראל היו עבדים גם הם
היו צריכים ללכת אחרי הארון, אבל הם
נצלו הזאת ובכו וספדו, והמצרים
סבורים שהם בוכים על מיתת המלך,
אבל הם בכו וזעקו לה' ושועתם עלתה
לשמים, ויאנחו מן העבודה הקשה,
ועול הגלות. (ילקוט יוסף)

"...וימות מלך מצרים..."

"ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא
ידע את יוסף" כי לא ידע מה שקרה
ליוסף, כי אחיו היו משתדלים בכל עוז
להאבידו ולבטל חלומותיו ולא הועילו
להם כל נכליהם אשר נכלו, כי רצון
האל יתברך היה עם יוסף לגדלו ודבר
אלוהינו יקום לעולם, כך פרעה אמר פן
ירבה נגד רצון האל יתברך שאמר כן
ירבה, וחשב מחשבות עליהם ולא
עלתה בידו כאשר לא עלתה בידי אחי
יוסף, ובכל מה שהיה קם על ישראל

הגדה של פסח *בנאות דשא*

נתאר לעצמנו איך היה היום שבתיה בת פרעה באה לארמון המלך אם תינוק בחיקה. האבא שאל אותה מי הוא זה ואיזה הוא, והיא מתרצת בפשטות שזה הוא תינוק שמצאה כשירדה להתרחץ ביאור. הוא היה בוכה, ואני לקחתי. פרעה לא רק שלא אמרה לה דבר, אלא שגם מגדלו בביתו והוא משחק איתו בשבת על כסא ממלכתו. ומשחק עם כתר מלכות... איזה מותק! ולא עוד, איך קוראים לו? משה, כי מן המים משיתהו! הרי לא מובן! כמה זמן היו שולחים ילדים ליאור, לא רק יהודים, אלא גם מצרים, ופתעום בת המלך מגדלת ילד שלקחה מהיאור?! אלא שהקב"ה עשה זה כדי שכולם יראו "את אשר התעללתי במצרים" שלא רק שעצת פרעה לא יתקיים, אלא שבביתו יגדל המושיע של ישראל.

"ויוצאנו ה' ממצרים"

כמה אחוזים מבנ"י יצאו ממצרים? נחלקו התנאים בפ"ה הפסוק "בחמושים עלו בני ישראל" (שמות יג-ח):

$1/5^* - 20\%$

$1/50^* - 2\%$

$1/500^* - 0.2\%$

$1/5000^* - 0.02\%$

$1/300.000^*$ (סנהדרין קיא)

כל השאר, שלא יצאו, מתו במכת חושך.

האבניים, אפי' היולדות עצמן לא ידעו בהן. ולזה נתן להן סימן שיכלו לדעת לפני הלידה אם הולד הוא בן או בת. (מהרש"א סוטה יא:)

אבל "עצת ה' היא תקום" ולא רק שהמילדות שהיו יראות ה' לא שמעו לציווי המלך, אלא שהן סיפקו לילדים מים ומזון. ופרעה לא העניש אותן כפי שראוי למי שממרה את פי המלך. רק שאל אותן "מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינה את הילדים" והם ענו לו דבר שאינו מתקבל על דעת "כי חיות הנה". ז"א שהן היו מילדות אבל באמת אין צריכים מילדות כי העבריות יולדות לבד!

אחרי כל התחבולות גזר פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליחוהו" ושם שוטרים כדי שיחפשו ילדים בבתי יהודים. וישלחוהו ליאור. אך הקב"ה ניצל אותם ע"י שצוה לגלים שבים לפולטם במדבר. וזימן להם ב' סלעים אחד מניקו שמן ואחד מניקו דבש (מעם לו עז יז' – פרקי דר' אליעזר מב)

גזירה זו נמשכה שלש ושליש שנה ($1/3$) לפי משכתב בפרקי דר' אליעזר מח. כשנולד משה ראו בכוכבים שנולד המושיע של ישראל, אבל לא יודעים אם מהמצרים או מהיהודים, לפיכך גזר פרעה שישלחו לים גם את המצרים הנולדים. במשך ג' חודשים כל הבנים הנולדים אפי' מהמצרים נשלחים ליאור, עד שראו בכוכבים שהמושיע לישראל כבר שלחו ליאור (ביום ששמו את משה בתיבה) (מטעמי השולחן 47)

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

"ובאתת זה המטה"

שאלה: למה המטה נהפך לנחש?

(1) ע"י הנחש רמז לו למשה שסיפר לשון הרע על ישראל כשאמר שאפי' אם יאמר להם "פקד פקדתי" לא יהמינו לו (רש"י ד-ג) והיה לו ללמוד מהנחש הקדמוני ולא להלשין. ואותו דבר בהבא נא ידך בחיקך והנה ידו מצורעת כשלג.

(2) כשם שהנחש מתעקם, כך פרעה עתיד להתעקם.

(3) עתידים כל יושבי הארץ לשמוע קול צווחות מצרים כמו שנשמע קול הנחש הקדמוני כשקצצו המלאכים את ידיו ורגליו. שאז הלך קולו מסוף העולם ועד סופו.

(4) מה הנחש נושך וממית לבני אדם, כן היה פרעה ועמו נשכים וממיתם לבנ"י. וכשם שהמטה חוזר ונעשה עץ יבש, כך פרעה ועמו ייעשו כעץ יבש. מה המטה אינו נושך, כך הוא לא ישך.

(5) שפרעה התגאה שהוא "התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו". כשישליך משה את מטהו לפני פרעה יהיה המטה תנין, ופרעה יהיה כמטה יבש ומשה יאחז ה"תנין" (פרעה) בידו כמטה יבש. (מטעמי השלחן 58)

דבר פלא. כשמשה השליך המטה ארצה, ראש המטה הפך לראש הנחש, וסוף המטה לזנב הנחש. וכשמשה אחז בזנב הנחש נהפך הזנב לראש המטה ולא לסופו כמקודם. ולא זאת בלבד,

אלא שאח"כ המטה צווח ואמר "מטה הייתי ונהפכתי לנחש וחזרתי למטה". וגם היד של משה כשחזרה להיות כבשרו כבראשונה, היד אמרה "טהורה הייתי ונטמאתי וחזרתי ונטהרתי" (ילקוט שמעוני קעא)

~~*

ענין האותות במטה הוא להבין שלא המטה הוא שפועל ועושה אלא הקב"ה בלבד. וכתוב במדרש, שבעת שהיה משה רועה את צאן יתרו, הוא סבל מכאב שינים, נגלה אליו הקב"ה, והורה לו ליטול עשב ולהניחו על שיניו. וכן עשה ונרפאו שיניו. לאחר זמן שוב סבל משה מכאב בשיניו, אלא לא היה חפץ להטריח את הקב"ה שיורה לו לקחת את העשב ולהניחו על שיניו, מאחר שהכיר את העשב הפלאי, לקח בעצמו מהעשב, והניחו על שיניו. אך הפעם לא הועיל מאומה, והכאבים נמשכו. אמר לו הקב"ה: משה מה אתך? השיבו משה: שיני כואבות, ולקחתי מהעשב שאותו הורית לי לקחת בפעם הקודמת. אך לא עזר לי. ענה לו הקב"ה, וכי סבור אתה שהעשב הוא שריפא אותך? אני הוא שרפאתי אותך, והעשב היה רק השליח לכך. כעת שלא הוריתי לך לקחתו, לא היה בכוחו לרפא אותך. לכן על היהודי לזכור שה' יתברך הוא המנהל את העולם, וכל מה שהאדם פועל ועושה זה רק בשליחותו, ואין לו כל יכולת עצמית, וכאשר יפנים ידיעה זו, ויסמוך רק על הקב"ה, הצלחתו מובטחת. (ילקוט יוסף)

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

תירוצ: אלא שכן הם דרכי שמים, שנותן הקב"ה ניסיון לאדם באופן שיש בו מקום לטעות, ורוצה הקב"ה לראות האם יוכל להתגבר על המעות ולהודות בהשגחתו יתברך. כי באמת, בפעם הראשונה שבאו משה ואהרן לפרעה, היה לו לפרעה להתעורר ולהכיר את האמת.

וכן דרכי שמים, כי כל החיים כולם ניסיונות הם לאדם, והניסיון הראשון שנותן הקב"ה הוא ניסיון שיוכל האדם להתגבר עליו, שהוא לפי כוחותיו של האדם. אך בעת אשר אינו מתגבר על כוחותיו ונכשל בניסיון, מנסה הקב"ה שנית בניסיון אחר קשה יותר שיש לו מקום לטעות. ולכן גבי פרעה שנכשל בניסיון הראשון (כשבאו משה ואהרן לארמון בלי רשות), נוסה שנית במופת התנין שהיה קשה לו יותר, שיכול לומר שרק כישוף הוא שאף תינוקות היו מסוגלים לעשות כן. ורק בסוף מראה הקב"ה את הנהגתו. (אור יחזקאל עמ' ריז/ריח)

עשר מכות. מדוע?

שאלה: מדוע לא הביא הקב"ה על פרעה מכה אחת גדולה והיה גורם לו שישלח את בני ישראל לאלתר מארצו?

תירוצ 1: רבינו עובדיה יוסף זצ"ל השיב על כך במשל לאדם שהלך בדרך ומצא אלף זהובים, ואילו חבירו היה גם הוא מהלך בדרך ומצא מאה זהובים, ושוב הלך מעט ומצא עוד מאה זהובים, וכן

"ובאתת זה המטה. כמו

שנאמר: ואת המטה הזה

תקוז בידך אשר תעשה בו

את האותות"

כי במטה הזה היו מסומנים כל המכות, והיה חשוב מאד. וכל מכה היתה חקוקה על גופותיהם של המצריים, כמו דם, צפרדע, כנים, כאילו נכתבו בעט. ולרמוז על כך אמר הכתוב: "שמו בם דברי האותות" (תהלים קה). כלומר, על גופות המצרים הושמו סימני המכות שהם האותות. והיו ב' מטות. הא' של השי"ת והב' של משה. וכן אתה מוצא בכתוב: "ויקח משה את מטה האלוקים בידו". וזה שנאמר בידו נראה מיותר. אלא הכוונה שכל זמן שהיה משה רוצה היה נוטל את המטה בידו כי היה ברשותו. כמו שאדם נוטל דבר שלו, שהוא מושיט את ידו ונוטלו. והיה המטה ברשותו של משה רבנו עד שהוקם המשכן. ואז שמו לפני ארון העדות, והיה נוטלו לפעמים כשהיה צריך לעשות נס. (הגדת מעם לועז)

"ונתתי מופתים בשמים

ובארץ"

שאלה: מדוע לא הכה הקב"ה למצרים בדבר או שחין וכדומה באופן שלא יוכלו חרטומי מצרים לעשות כן?

הגדה של פסח *בנאות דשא*

מכת ערוב דווקא, וכן על זה הדרך.
(משכן שילה)

מדה כנגד מדה

*הקב"ה משלם לאדם באותה מדה
בהוא עצמו מודד, העונש הוא כעין
העבירה שעשה. וזאת כדי שידע האדם
שלא במקרה בא לא העונש, שהוא כעין
העבירה שעשה, ונידון שמידה שמדד.
ועל עבירות רבות שעשה האדם, מביא
הקב"ה עליו גזרה קשה כעין כל
עברותיו (מהרש"א מגילה לא:)

*עונש בדרך של מדה כנגד מדה, מוכיח
את גדלות ה' וגבורותיו, כי דבר כזה רק
ה' יתברך מסוגל לעשות. כתוב "אם
ללצים הוא יליץ" – משלי ג/ד-ו. ועוד
הוסיף הכתוב "ואת אותותי אשר שמתי
בם וידעתם כי אני ה'" שעל ידי
האותות והעונשים שעשה השי"ת
במצרים, אפשר לדעת כי אני ה'. אבל
ענשי מצרים היה בענין מדה כנגד מדה.
וביאור ענין מדה כנגד מדה הוא
שמעשי פרעה עצמו הם אשר עשו
וגרמו לעונשיו. וכמו שאמר יתרו כשבא
להתגייר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל
האלוקים כי בדבר אשר זדו עליהם"
(יתרו ח-יא) שפרעה ומצרים נענשו
בדיוק כפי אשר זדו ועשו ולא נעלם
שום פרט אף הקל שבקלים שלא נענשו
על כך (אור יחזקאל עמ' רנ')

*הקב"ה משלם גם על הפרטים קטנים.
וצורת תשלום אינה כללנית, אלא
יורדת לפרטי פרטים.

--*

הלאה עד שלבסוף נתקבץ בידו בסך
הכל אלף זהובים כמו חבירו.

שניהם מצאו סך הכל אלף זהובים כל
אחד, אבל בכל זאת יש הבדל גדול
ביניהם. הראשון אמנם מצא סכום גדול
בבת אחת ושמח שמחה גדולה מאד,
אבל היתה זו שמחה חד פעמית,
ומאידך, חבירו שמח בכל פעם שמחה
קטנה כי מצא בכל פעם סכום קטן,
אבל סוף סוף שמח עשר פעמים, ובכל
פעם שמצא נתמלא לבו בשמחה
מחדש.

והנמשל, אם היה הקב"ה מביא מכה
אחת חזקה על המצרים ומכניע אותם,
הרי שהיתה לישראל שמחה רק פעם
אחת, בראותם את אויביהם נכנעים
לפניהם, אך הקב"ה באהבתו אותם
רצה שישמחו כמה וכמה שמחות, ועל
כן הביא על המצרים עשר מכות, ובכל
מכה ומכה התמלא לבם של ישראל
בשמחה מחדש.

תירוץ 2: אדם בביתו, בדרך כלל אוכל
תבשיל מסוג אחד בכל פעם, אולם
במסעדה מכינים תבשילים מסוגים
שונים, משום שבאים לשם סועדים
רבים וכל אחד ואחד אוהב תבשיל
מסוג אחר.

כך ישראל, כל אחד משפע מדבר אחר,
ורצה שהקב"ה שכל ישראל ישפיעו
מהמכות שהביא על המצרים ויתחזקו
באמונה. ועל כן בחר להביא עשר מכות
מסוגים שונים, כדי שכל אחד ישפיע כפי
לבבו, כי האחד מתחזק ממכת דם,
והשני מתחזק באמונה בראותו את

הגדה של פסח *בנאות דשא*

והקטנה שביניהם היה גדלה כביצת תרנגולת. ובתחילת המכה הכה אהרן את עפר הארץ, וכל המצריים שעמדו לידו נתכסו בכנים, ומהם נדבקו כל אנשי מצרים. ובכלה לא ראו את עפר הארץ כלל שהייתה מכסה כנים. ומרב צער וגרוד היו המצריים הולכים ברחובות ומתגרדים בכתלים עד שהיה דמם זורם ועורם היה יורד משרם.

מדה כנגד מדה, כנגד מה שהיה זב דמם של ישראל בשעה שהיו יוצאים למדבר לקושש קש לתבן.

***ערב: הטעם הוא**, כי המצריים היו שולחים את בני ישראל ליערות כדי שיצודו עבורם חיות רעות, וכוונתם הייתה להכניסם בסכנה ולהטיל בהם פחד גדול.

מדה כנגד מדה, שהקב"ה שלח בהם כל מיני חיות רעות. ולכן נקרא "ערב" מלשון "מערב", שהיו שם אריות, נמרים, דובים וזאבים, וכן נחשים ועקרבים ושאר חיות רעות המצויות בעולם, וכלם באו למצרים וקפצו על המצריים וטרפו אותם.

***דבר: הטעם הוא**, שהמצריים היו מכריחים את בני ישראל שירעו את בהמתם ומקניהם של המצריים, וכוונתם הייתה שיעדרו כמה שיותר מבתיים ויתבטלו מפריה ורביה. וכן כשהיו המצריים חורשים שדותיהם, הייתה מלאכתם נעשית ע"י בני ישראל, ואפי' לא נתנו להם לחרוש בבהמותיהם, כדי לשמור על איכות בבהמותיהם.

שאלה: מדוע הטיל הקב"ה על המצרים דוקא מכות אלו?

בספר "עללות הגפן" על ההגדה הביא בשם פרוש "יציאת מצרים" לבאר את המדה כנגד מדה באלו י' המכות:

***דם: הטעם הוא** - לפי שהיה פרעה רוחץ בדמם של ילדי ישראל כדי להתרפא מצרעתו.

מדה כנגד מדה - לקו במכת דם, לפי שהם היו שתפים ברצח ילדי ישראל.

***צפרדע: הטעם הוא** - בהקדים מה שמובא ברבותינו (תדא"ר ז): אמר רבי עקיבא, צפרדע אחת גדולה מאד עלתה מן היאור, והמצרים החלו להכותה ובכל מכה יצאו ממנה הרבה צפרדעים, כד שמלאו את ארץ מצרים. ועלו הצפרדעים על השלחנות ועל המאכלים ועל המטות, ונכנסו לתוך מעיהם, והיו מקרקרות וצורחות. ולא נחו ולא שקטו אף לרגע אחד עד שהמצריים היו מטלים על הארץ בלי לעשות דבר. ולא יכל אחד לדבר עם חבירו מגדל צעקותיהן של הצפרדעים.

מדה כנגד מדה, לפי שבשעה שהיו בנות ישראל יולדות, היו פוחדות לצעק מחמת צירי לדה שתקפון, כדי שלא ישמעו שכניהם המצריים את זעקותיהן וישליכו בניהם ליאור. וכאשר אדם רוצה לצעק ולא יכול, צערו גדל פי כמה וכמה, משום שהצעקות מחליפות את כחו של האדם ויש בו כח לסבל הכאב.

***כנים: הטעם הוא**, בהקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל, שהיו י"ד סוגי כנים,

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

עשו שלום ביניהם כדי להכות במצרים. והיה הברד דומה לעששית מלאה מים ושמן, והלהבה מבפנים. והיה הברד חד כסכין, והיה חותך עצים כמו במסור. ואלה שהיו ברחוב נפגעו מהברד ומתו, והאש שבתוך הברד הייתה שורפת אותם. ואע"פ שבמקום אחד עמד מקנה ישראל יחד עם מקנה מצרים, לא הזיק הברד למקנה ישראל כלל.

וכשהתפלל משה לה' שיפסק הברד, מיד נפסק ואף ברד שכבר ירד משמים נשאר תלוי באויר, וחלק ממנו ירד בימי יהושע וחלק ב' נשאר עדיין תלוי ועומד באויר. ובזמן שהקב"ה יגאל את בני ישראל יבוא ברד זה על אמות העולם במלחמת גוג ומגוג.

***ארבה: הטעם הוא,** כי המצריים אלצו את בני ישראל לחרש בשדותיהם, ולזרע תבואה ולטע כל מיני עצים.

מדה כנגד מדה, הביא הקב"ה עליהם את הארבה ואכל את הכל, ולא נהנו מכל מה שישראל עבדו להם.

***חשך: הטעם הוא,** מפני שהיו מעבידים את ישראל בעבודת פרך, והיו עובדים כל היום עד מאוחר בלילה. וכן היו קמים בבוקר עוד לפני שהאיר היום, כדי לאסוף תבן ללבנים. וכן היו כופין את בני ישראל לשאת לפניהם אבוקות בלילה כדי להאיר להם.

ובאותו הדור היו רשעים שלא רצו לצאת ממצרים, לפי שהיו עשירים גדולים ולא רצה הקב"ה להרגם בפרהסיא, שלא יאמרו המצריים שגם

ומדה כנגד מדה, שהמכה הזאת המיתה את כל המקנה של הצאן והבקר, מה ששייך למצריים, ואלו ממקנה בני ישראל לא מתו אפי' מהבהמות החלשות והחולות שעומדות למות בזמן מכה זו, והטעם הוא, שלא יאמרו שגם אצל בני ישראל יש מכת דבר.

***שחין: הטעם הוא,** מפני שהמצריים היו משתעבדים בעם ישראל תשמיש של בזיון, שהיו כופין אותם שירחצו את המצריים וינקו את גופם.

ומדה כנגד מדה, הביא עליהם את השחין, דהיינו אפר חם מאד, ע"י שלקח משה אפר וזרקו השמימה, וקבל האפר חם מהשמש, והיה גורם למצריים פצעים ומוגלה ולא יכלו לרחוץ גופם לא בחמים ולא בקרים. וחופן של משה ואהרן, כסה את כל ארץ מצרים, שהייתה עם אוכלוסייה גדולה מאד, וזה היה נס בתוך נס.

***ברד: הטעם הוא,** כפי הידוע מה שהמצריים היו רודים ומכים את בני ישראל, כדי שישלימו מכסת העבודה, ולכך הביא הקב"ה את מכת הברד.

ומדה כנגד מדה הוא, שהיה הברד מכה בראשיהם בכח גדול. ועוד, ידוע שהמצריים היו צועקים על בני ישראל שיעבדו יותר מהר, והקב"ה הביא עליהם רעש גדול של רעמים חזקים מאד.

ואמרו רבותינו ז"ל (שיר השירים ג,א) שהברד שירד במצרים היה בתוכו אש ומבחוץ מים קפואים, והמים והאש

הגדה של פסח *בנאות דשא*

מדה כנגד מדה II

ידוע כי הנהגתו של הקב"ה כלפי בני אדם היא מדה כנגד מדה, ולכן אמרו במדרש שכל מכות מצרים היו בגדר מדה כנגד מדה.

לפי שהיו ישראל במצרים שואבי מים ומנעו את ישראל מלרחוץ עצמם < נהפכו המים לדם.

בגלל שהיו מבעיתים את ישראל בקולות ובגערות, ולא היו מניחים להם לנוח ולישון בין ביום ובין בלילה < באה מכת צפרדע שהבעיתה אותם בקולות, ביום ובלילה.

לפי שהכריחו את ישראל לכבד עפר השווקים והרחובות המביא לידי כינים < נהפך עפרם לכינים.

גם היו כופים את ישראל לצוד להם ציד כל מיני חיות < באה עליהם מכת ערוב.

לפי שהעבידו את ישראל עם בהמתם בכל מלאכה וכפו אותם לרעות בהמות מצרים < מתו בהמותיהם במכת דבר.

בגלל שחבטו והיכו את ישראל עד שנתמלא גופם חבורות מכות ושחין < לקו במכת שחין.

לפי שסקלו את ישראל באבנים < לקו בברד.

בגלל שהיו ישראל נוטעים את שדותיהם של מצרים < בא הארבה ואכל תבואתם.

בני ישראל נענשים, ולכן הביא מכת חשך כדי שלא יראו המצריים כיצד קוברים את הרשעים הללו, כי רשעים אלו מתו ונקברו בימי החשך.

*מכת בכורות: הטעם הוא, שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה "ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכרי ישראל. ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרך" (שמות ד, כב-כג). דהיינו, כנגד מה שהעבידו את בני ישראל, שהם בכורי הקב"ה, כנגד זה הכה בהם כל בכור ובאלוהיהם עשה שפטים.

ומכה זו הייתה חמורה שבכולן, לכן נקראת "מכת בכורות", מה שאין כן בשאר המכות שנאמר בסתמא, דם, צפרדע, כינים וכו'. ובמכה זו מתו כל הבכורות, אף בכור שאינו מצרי שבא ממקום אחר למצרים, כיון שהגיע למצרים מת במכה זו. ר' ברוך מקאסיף זצ"ל מבאר שזו מחלוקת בין תנא קמא לרבי יהודה לגבי מכת בכורות. ת"ק סובר שהיו כאן ב' מכות: (1) שהבכורים הכו את המצרים, (2) מכה נוספת שה' הכה את הבכורים. ואלו רבי יהודה סובר, שהייתה מכה אחת, שה' הכה את כל הבכורים (לפיכך בראשי תבות של המכות כתוב רק הב' של "בכורות" דהיינו "באח"ב")

(אור דניאל)

~~*

-

הגדה של פסח *בנאות דשא*

מכת ארבה: החשיכה את הארץ, והארבה אכלו את העצים.

מכת חשך: היה פחד. והיהודים גילו אוצרותיהם של המצריים.

מכת בכורות: מתו כל הבכורות. גם אותם ילדים שהם בכורות משום זנות אמותיהם. ידוע שהמצריים היו עושים פסלים לקרוביהם שמתו. במכת בכורות הכלבים אכלו את הפסלים של אלו שבחיים היו בכורות ומתו בזמן הקודם.

מאחר שהיו מכות כפולות ומכופלות, לפיכך חזר וביאר שכללי המכות היו אלו העשרה. (טללי אורות ועוד)

~~*

שאלה: כתוב בפסוק "ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים". וקשה, הרי הצפרדעים כיסו את כל ארץ מצרים! וא"כ היו רבים עד אין מספר, ולמה כתוב "צפרדע" בלשון יחיד?

תשובה: מפרש המדרש איך היה המכה:

ר"ע אומר שיצא צפרדע ענק מהיאור והיו המצרים מכים בו והיה מטיל נחילים נחילים של צפרדעים עד שכיסו את כל הארץ.

בא רבו ר' אליעזר בן אורקנוס ואמר לו בנזיפה: "עקיבא! מה לך אצל אגדה? כלך אצל נגעים ואהולות!" (כלומר, אין לך הבנה בדברי אגדה). לא כך היה המכה, אלא צפרדע ענק יצא מהיאור והוא עשה שניקה – קול הצפרדעים-

לפי שהחשיכו עיניהם של ישראל < באה עליהם מכת חושך.

בגלל שהמיתו מעם ישראל הנקרא "בני בכורי ישראל" < הוכו **במכת בכורות**, ומתו בכוריהם.

(טללי אורות)

"אלו עשר המכות שהביא

הקב"ה על במצרים

במצרים ואלו הן..."

שאלה: לשם מה הכפילות "אלו י' מכות", ושוב "ואלו הן"?

הנה, היו מכות שנכללו בהן כמה וכמה רעות ורוב המכות היו כפולות.

מכת דם: לא יכלו לשתות מים, מיתה הדגה, ויבאש היאור.

מכת צפרדע: שהיו צפרדעים בבית, בגוף, בתנור ובמשארות, וכן ותבאש הארץ.

מכת כנים: באדם ובבהמה.

מכת ערוב: כשנגמר המכה, לא נשאר אפי' בהמה אחת, כדי שלא נהנהו מבשרם או מערותיהם.

מכת דבר: בכל מיני בהמות טמאות וטהורות.

מכת שחין: שלפוחיות יבשות מבחוק, ולחות מבפנים. שאי אפשר לספוג.

מכת ברד: באדם, בבהמה, בעשב השדה ובעצים.

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

--*

שאלה: למה מכת בכורות הייתה בלילה ולא ביום לעיני כולם?

תשובה: כי בכל המכות נענשו מדה כנגד מדה, ובעניין הזמן עדין לא נענשו, כי ידוע שפרעה גזר עליהם שיעבדו ביום ובלילה, והיו המצריים מעוררים אותם באמצע הלילה לעבודה, לכן הביא הקב"ה את מכת בכורות דווקא בחצות הלילה.

(אור דניאל)

פרעה בפיג'מה באמצע הלילה

באותו לילה קם פרעה והחל לסבב בבתי עבדיו, וברחובות העיר, וחפש את משה ואהרן וצעק בקול גדול: "משה ואהרן! היכן אתם?" כי באותו לילה נשארו משה ואהרן ללון בתוך מצרים, וכששמעו בני ישראל את קולו של פרעה, פתחו את חלונותיהם והיו אומרים לפרעה: מה תבקש? לפי שאסור היה לשום ישראל לצאת מפתח ביתו עד בקר.

ואמר להם פרעה: אני מחפש את משה ואהרן!

אמרו לו: לך באותה סמטה שהוא גר שם.

והוא הולך וצועק: משה ואהרן היכן אתם?

וקרא את כל הצפרדעים של היאור ועלו. ע"ש.

לכאורה מה התורה מלמדת בזה, ובמה נחלקו ר' אליעזר ור"ע, ולמה ר"א דחה דברי ר"ע בחזקה?

התורה מלמדת שהקב"ה מעניש מדה כנגד מדה, כדי שהחוטא יכיר בחטאו ויחזור בתשובה. ולכן ר"ע פירש שכנגד מה שפרעה אמר "הבא נתחכמה לו פן ירבה" (כוונתו לכל עם ישראל וקרא אותם בלשון יחיד כמו לגבי הצפרדע) "כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", לכן המשיל להם המכה הזאת באלה הצפרדע הענק שהיא עם ישראל ומה שהיו מכים בו והיה מתרבה, כנגד ה"כאשר יענו אותו כן ירבה".

ולר"א היה קשה לו מאוד לומר שהקב"ה המשיל את עמו ישראל לצפרדע, ולכן דחה את ר"ע ואמר שהצפרדע הגדול הוא כנגד פרעה שהוא התנין הגדול, והוא התחיל בשעבוד הזה כשאמר "הבא נתחכמה לו", וקרא לכל עמו להשתעבד בעם ישראל.

וליישב את דברי ר"ע נראה, שהקב"ה המשיל את עם ישראל לשקצים כנגד מה שהמצרים היו מחשבים את היהודים כמו שקצים, כאמור "ויקיצו מפני ישראל", אז שלח להם שקצים ממש, ועוד עם ישראל היו באותו זמן בשפל המדרגה, כמו שמביא ה"אור החיים הקדוש" שבני ישראל יגיעו למט' שערי טומאה, ולכן שייך לדמותם לשקצים. (ר' יוסף שווכה)

הגדה של פסח *בנאות דשא*

"רבי יהודה היה נותן בהם

סימנים דצ"ך עד"ש באז"ב"

הבן איש חי מקשה: מאי מאני סימן זה? אם כדי שלא יערבב האדם את הסדר, מה פעלת בזה? דאפשר גם סדר זה יתערבב אצל האדם מחמת שכחה, שהיה קוראו דצ"ע כד"ש אבח"ב, או סדר אחר? ונראה לפרש בס"ד כי שלשה סימנים אלו הם היו שמות של ירקות או פרי אדמה בזמנם, שיש ירק או פרי שקרין אותו "דצך", ויש קורין אותו "עדש" כאשר נמצא עתה בעדשים, ויש מין נקרא בפי העולם "באחב", ואם כן לא אפשר לבא סימנים אלו לידי ערבבאי שיתהפכו האותיות.

הגר"א מתרץ, שרבי יהודה סובר שראשי התבות הללו היו כתובים על מטהו של משה דצ"ך, עד"ש, באח"ב. וכן מפרש במכילתא.

השבלי הלקט (הלכה רי"ח) פירש לפי שבתהלים אינם סדורים המכות כמו שהן סדורין בפרשה. לפיכך נתן ר"י סימנים הללו להודיע שסדר הפרשה עיקר. (טעמי המנהגים אות תקל"ט)

"רבי יוסי הגלילי אומר..."

ה' משלם מדה כנגד מדה גם על הדבורים. פרעה אמר: "מי ה' אשר ישמע בקולו" והוא לקה ב"מי" שבגימטריא הוא נ'. אלו נ' מכות

והיו בני ישראל משיבין לו: לא כאן גרים משה ואהרן. לך לחצר אחרת ותמצא אותם שם.

וכך היו משחקים עליו. והיה מהלך מחצר לחצר ומיבב כמו קוף וצועק: "קומו צאו מתוך עמי וגו', גם צאנכם גם בקרכם קחו ולכו" (שמות יב, לא-לב). דהיינו, משום שירא פרעה לנפשו כי היה בכור.

וכשמצא את משה, בא פרעה והתחנן לרגליו שיצא עם ישראל תכף ומיד, כי אמרו כולנו מתים. אמר לו משה: אנו מצווים שלא לצאת מפתח הבית עד הבוקר, ולא נצא כגנבים בלילה, אלא נמתין עד הבקר לעיני כל מצרים!

בא פרעה והתחנן לפניו שישאיר אותו בחיים כי הוא בכור. השיב לו משה: אל תירא, אתה לא תמות כי הקב"ה ישאיר אותך בחיים כדי שתראה את הנסים והנפלאות ותדע גדלתו של הקב"ה! ושוב אמר לו פרעה: אע"פ כן אני מבקש שתצאו מיד, כי כל רגע שאתם נשארים, המצריים ממשיכים למות.

ענה לו משה: אם אתה רוצה שהמכה תפסק, עליך לומר בקול רם שישמעו כל המצרים: "הרי אתם בני חורין ואתם עבדי הקב"ה"! פרעה אמר דברים אלו, ושמעו כל מצרים, כי הקב"ה הגביה קולו של פרעה בכל מצרים.

(אור דניאל)

הגדה של פסח *בנאות דשא*

שהביא הקב"ה על המצריים בים
(שמות רבה ה-יד)

י' נסים שנעשו לאבותינו על

הים

כתב ה"יסוד ושרש העבודה" שראוי
לספר לבני ביתו העשרה נסים שנעשו
לאבותינו על הים, ותמצאם בפרוש
הברטנורא אבות פרק ה':

(1) שנבקעו המים.

(2) שנעשה הים כמין אהל, ונכנסו
ישראל לתוכו.

(3) שנעשה קרקעית הים יבש ולא חמר
וטיט, דכתיב "ובני ישראל הלכו
ביבשה" (שמות יד)

(4) קרקעית הים שדרכו בו המצריים,
שהיו רודפים אחרי ישראל, נתלחלח
ונעשה חמר וטיט.

(5) שהמים הנקפאים בקרקע הים לא
היו חתיכה אחת אלא חתכות קטנות
כעין לבנים ואבני הבניין מסדרים זה
אצל זה.

(6) שנתקשו המים הנקפאים ונעשו
קשים כסלעים.

(7) שנגזר הים ל"ב גזרים, כדי שיעברו
כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו. והיינו
דכתיב: לגוזר ים סוף לגזרים" (תהלים
קלו)

(8) שקפאו המים כספיר ושהם וזכוכית,
כדי שיראו השבטים אלו את אלו,
שעמוד האש היה מאיר להם.

(9) שהיו יוצאים ממנו מים מתוקים
שהיו שותים אותם. (ובמדרש מובא
שיצא גם פרות)

(10) שלאחר ששתו מהם מה שרצו,
הנותרים מהם היו נקפאים ונעשו
ערמות.

כותב על כך בעל התוס' יום טוב: מה
שכתב בנס החמישי שהיו המים נקפאין
כמין לבנים וכו', יש לדקדק לאיזה סבה
וטעם נעשו כלבנים. ונראה לומר,
שהיה לנוי ולתפארת ישראל בלבד, כמו
הנס השני שנעשה הים שמין אהל,
ובלא אהל גם יספיק להם בהבקעו לבד,
ואם לאהיל עליהם מפני החמה או מפני
הגשמים, הרי בלי ספק הענני כבוד לא
סרו מהם אף כשהלכו בתוך הים. אלא
לכבודם של ישראל נעשו להם אלו ב'
הנסים. ע"כ.

"וירא ישראל את הים"

הגדולה אשר עשה ה'

במצרים, ויראו העם את ה',

ויאמינו בה' ובמישה עבדו"

פסוק זה נאמר לאחר מה שנאמר "וידא
ישראל את מצרים מת על שפת הים",
ויש לדקדק: מה ראו ישראל במצריים
שמתו על שפת הים, דבר שיניעם

הגדה של פסח *בנאות דשא*

חשיב נמי 5- "ויעבדו מצרים את בני ישראל
(מושב זקנים א-יד)

...ועל הים לקו מאתים

וּזְבוּשִׁים מִכּוֹת

שאלה: מדוע לקו על הים מכות רבות יותר מאשר לקו במצרים?

תירוץ: אלא שהקב"ה נהג כאן במדה כנגד מדה. מכות מצרים היו כנגד השעבוד שהשתעבדו המצרים בבני ישראל. אבל לקראת סוף הגלות, גבר השעבוד עד מאד, כאשר גזר פרעה שלא יתנו להם קש לתבן, ועם זאת יתבעו מהם להשלים את מכסת הלבנים. גזרה זאת הייתה קשה להם יותר מכל השעבוד, ולכן גם המצרים לקו על הים מכות קשות פי כמה יותר מכל המכות שספגו עד כה.

והנה שוטרי בני ישראל באו לפני פרעה לבטל את הגזרה החדשה לקושש קש לתבן ואמרו: "למה תעשה כה לעבדיך", כ"ה בגימטריא 25 כלומר, גזרה קשה 25 מונים מן השעבוד הרגיל, ומדה כנגד מדה לקו המצרים במצרים 10 מכות, ועל הים 250 מכות. כלומר פי 25!

(בן איש חי)

להאמין בה' יותר מכל הנסים שהתרחשו עד אז?

ומבאר ה"חפץ חיים" שכתב לפרש, על פי מה שפרש רש"י, שהמצריים בים נדונו בג' סוגי מיתות:

ברשעים הגדולים נאמר "יאכלמו כקש", לומר שנתיסרו ביסורים קשים מחמת גלי הים, שנאבקו עמהם עד ששקעו.

ברשעים בינוניים נאמר "ירדו במצולת כמו אבן", שלא הרבו להתיסר, אלא נשתלשלו לאט לאט כמו אבן, עד רדתם.

ובטובים שבהם נאמר "צללו כעופרת במים אדירים", דהיינו שלא נתיסרו, אלא טבעו מיד בו במקום.

ולאחר מכן כשפלט הים את כולם, ובני ישראל הכירו את הרשעים לסוגיהם, דהיינו שהיו יודעים את מדת רשעותו של כל א' מהם ועל ידי זה השיגו את משפט הצדק בענשם, לכך הגיעו לידי אמונה נוספת בה' ובמשה עבדו.

(אור דניאל)

"ורבי אליעזר אומר..."

ארבע מיני ענויים כתובים בפסוק: "וימרו את חייהם" 1- בעבודה קשה, 2- בחמר ובלבנים, 3- ובכל עבודה בשדה, 4- את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך". וכנגדם, קבלו בכל מכה ומכה ד' מכות (ולמ"ד של חמש מכות,

הגדה של פסח *בנאות דשא*

"אילו קרע לנו את הים,

דיינו"

שאלה: יש לעיין, לאיזה צורך נבקע הים? היד ה' תקצר? וכי לא יכול היה לשפוך את מי הים על המצרים ולהטביעם?

תירוץ: הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל בספר טעמא דקרא (הוספות בשלח) כתב, מכאן רואים שהקב"ה ביקש להראות להם, שכאשר הוא מחליט להעניש אדם, אינו צריך לילך אליו, אלא האדם בעצמו רץ למקום העונש, כמו שנאמר: "ויבאו אחריהם כל סוס פרעה וכו' ומצרים נסים לקראתו". (ילקוט יוסף)

"אילו קרבנו לפני הר סיני,

ולא נתן לנו את התורה,

דיינו"

שאלה: מדוע דינו בקרבה להר סיני בלבד, והרי כל המטרה שהגענו להר סיני היתה בשביל קבלת התורה?

תירוץ: כשהגיעו בני ישראל להר סיני הם התקדשו מאוד, ובעצם ההכנה שלהם לקבלת התורה הם התנתקו לגמרי מכל שיכות לטומאת מצרים, וקבלו על עצמם עול מלכות שמים, ובאותו הזמן פסקה זהמתם, וכל אחד קבל משמים שני כתרים, ועוד מעלות

רבות שזכו להם בני ישראל באותו מקום.

ולכן אנו משבחים את הקב"ה על כל אותם מעלות שזכינו להם בהר סיני, אפי' אם בסוף לא היינו מקבלים את התורה. (משכן שילה)

"פסוץ במצה. ומרור"

בכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושים, נקבע בנפשותינו הדבר לעולם (...). דע, כי האדם נפעל כפי פעולותיו. ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם, אם לטוב ואם לרע (...). ועל כן אמרו חז"ל "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", כדי להתפיס בהן כל מחשבותינו וליהות בהן כל עסקינו, להטיב לנו באחריתנו, כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים ליהות טובים וזוכים לחיי עד (...). ואחר דעתך זה אל יקשה עליך מעתה ריבוי המצוות בעניין זכירת נסי מצרים, שהן עמוד גדול בתורתנו, כי ברבות עסקינו בהם נתפעל אל הדבר. (חינוך מצוה טז')

"ואמרתם זבוח פסוץ הוא לה"

ידוע שמצוות קורבן פסח הוא לאוכלו צלי אש. כדכתיב: "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלהו. אל תאכלו ממנו נא ובשל

הגדה של פסח *בנאות דשא*

"בכל דור ודור זי"ב אדם

להראות את עצמו כאלו

הוא יצא ממצרים..."

שאלה: למה כתוב "להראות את עצמו",
היה צריך לכתוב רק "חייב אדם
להראות כאלו הוא יצא ממצרים" בלי
"את עצמו"?

תירוע: יש מראה שמחה והתלהבות
לעיני הרואין מפני המנהג, אבל העיקר
שיראה את עצמו, דהיינו התעוררות
ושמחה מן הלב שלו.
(בן איש חי)

--*

שאלה: למה כתוב "כאלו הוא יצא",
תיבת "הוא" יתיר?

תירוע 1: צרת רבים חצי נחמה, וכאן
צריך להפליג השמחה כאילו "הוא"
לבדו יצא, וא"כ הנס יראנו יותר גדול.

תירוע 2: שתהיה האמונה של אדם
חזקה כאילו "הוא" יצא ממצרים וראה
בעניו הניסים הגדולים.
(בן איש חי)

--*

הגאון רבי ברוך פרנקל בהגהותיו לספר
"טורי אבן" (ר"ה ז.) כתב: נראה לי
פירוש הכתוב כך: כי צריך האדם
לראות את הניסים שעושה לו הקב"ה,
כי הקב"ה עושה ניסים לאדם בכל יום,
כאילו הוא איננו כדאי לכך, רק מצד
חסדו הגדול. כמו בשעה שיצאו בני

מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על
כרעיו ועל קרבו"

ונשאלת השאלה: למה הקפדה התורה
שיהיה צלי אש דווקא?

תירוע: ואולי אפשר לומר מכיוון
שהכבש היה האלוה של מצרים וכתוב
"פסלי אליהם תשרפון באש" הקפידה
התורה שתהיה דווקא צלי אש

(מורה רחמים מהדב)

"אשר פסח על בתי בני ישראל

בנגפו את מצרים ואת בתינו

הציל"

שאלה: לכאורה יש כאן כפילות לשון,
"אשר פסח על בתי בני ישראל", ואת
בתינו הציל!"

תירוע: בספר "דובר שלום" להגאון רבי
יצחק אליהו לנדא זצ"ל כתב לבאר
זאת, ע"פ דברי חז"ל, שהמצרים היו
מוליכים את בכוריהם לבתי ישראל כדי
להצילם מן המכה. אך לא הועיל להם
כלום, כי מתו גם שהיו שם. וזהו ביאור
הפסוק "אשר פסח על בתי ישראל",
אלו הבתים שהיו בהם רק ישראלים,
ועליהם פסח המשחית לגמרי. "ואת
בתינו", היינו גם באותם בתים שהיו
בהם בכורי מצרים, ולתוכם נכנס
המשחית כדי להרוג את הבכורים
המצרים, גם שם הציל הקב"ה את
בכורי ישראל. (ילקוט יוסף)

הגדה של פסח *בנאות דשא*

כי בכל הדורות מוציא ה' את ישראל
בלילה הזה. (ילקוט יוסף)

"מעבדות לזרות ומשעבוד

לגאולה..."

שאלה: לכאורה הרי כפל לשון הם,
עבדות היא שעבוד, וחרות היא גאולה.
א"כ למה כפל הלשון?

מתרץ הרבי מלובביץ': על פי משל.
אדון נכבד ועשיר העסיק באחזתו
הגדולה והמפארת עבד חרוץ ונמרץ, אך
למרות עשרו הרב של האדון, לעבדו
הוא הקצה חדרון קטן ועלוב, שהכיל
מטה פשוטה וכלים הכרחיים בודדים,
גם מאכלו של העבד היה פשוט ומועט,
כדי מחיתו בלבד.

חלפו שנים, יום אחד קרא האדון
לעבדו הנאמן ואמר לו: "מהיום והלאה
הנך משחרר מכל עבדות, בביתי תישן
ועל שלחני תאכל, ובאחזתי המפארת
תוכל לטייל ולהנות כאות נפשך, אינך
צריך יותר לעבד קשה, אך מנגד אינך
יכול לצאת בשום אופן מכל מתחם
האחזה".

האם עבד זה הגיע ליום גאולתו? ברור
שלא. אמנם אינו עבד והוא יצא
לחרות, אך עדין משעבד הוא אל אדונו.

זהו החלוק, עבדות פרושה לעבד
ולעסוק במלאכה השביל אדון. שעבוד
אינו מתיחס דוקא לעבודת עבד אל
אדונו, אלא כל שיש על האדם איזושהי

ישראל ממצרים, שלא היה להם שום
מצוה, וזה הפירוש "חייב אדם לראות
את עצמו", את הניסים שעושה לו
הקב"ה "כאילו הוא יצא ממצרים". ע"כ.
נמצא לפי זה, שאדם שעתה הוא פרוץ
בחטאים הללו, הרי לפי מצבו כעת לא
היה ראוי להיגאל ממצרים, ורק בזכות
אבותיו במצרים שהיו גדורים מחטאים
אלו זכה גם הוא להיגאל. ולכן בא בעל
ההגדה ואמר ש"חייב אדם לראות את
עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", דהיינו
שידאג להיות במצב שבו יכול היה גם
הוא בעצמו להיגאל בזכות עצמו, ולא
יסתפק בזכות אבותיו. ע"כ.

ה"אור החיים" הקדוש פרשת בלק, על
פסוק "אל מוציאם ממצרים", כתב
וז"ל: אמר "מוציאם" ולא "הוציאם",
ונראה על דרך אמרם "בכל דור בדור
חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא
יצא ממצרים", כל כן אמרו יודעי
פנימיות התורה, כי בכל ליל פסח
מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה
ונוספים בעם בני ישראל, והוא הבחינה
עצמה של יציאת מצרים, והוא אמרו
"אל מוציאם", כי לא יציאה ראשונה
לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם
כנזכר. עכ"ל. וכן כתב האדמו"ר רבי
אהרן מקרלין בספר "בית אהרן"
(במדבר) על פסוק "ליל שימורים הוא
לה' להוציאם מארץ מצרים", נקט
"להוציאם", בלשון עתיד, לומר שהוא
עתיד להוציאם תמיד בכל שנה כשיבוא
הלילה הזה. "הוא הלילה הזה שימורים
לכל בני ישראל לדורותם", אף לדורות,

הגדה של פסח *בנאות דשא*

* מוֹצֵי־אֵשׁ מִצֵּה *

שאלה: למה נהגו העם לעשות בליל פסח ג' מצות?

תירוץ: זכר לג' סאין שאמר אברהם לשרה "מהרי שלש סאין", ופסח היה. (דעת זקנים בעלי התוס')

(טעמי המנהגים אות תקכ)

* כּוֹרֵךְ *

"זכר למקדש כהלל הזקן

שהיה כורכן ואוכלן בבת

אזות..."

שאלה: דבר תמוה הוא, איך הלל הזקן כורך מצה שהוא סמל לחרות עם המרור שהוא הסמל לעבדות והיה אוכלן בבת אחת?

תירוץ: שמעתי ממורי ורבי הרה"ג שאול מזרחי שליט"א בשם החכם יצחק שחיבר זצ"ל, שהלל בא ללמדנו מוסר גדול לחיים יום יומי. יש ימים שהם בגדר מצה – זכר לחרות- והכל טוב ויפה. ויש גם ימים שהם בגדר מרור – זכר לעבדות- המצב לא כל כך בסדר. אבל יש גם ימים שהכל מעורב כמו הכורך. העיקר זה לעבוד את הקב"ה ולעשות רצונו בכל מצב שהוא.

--*

מרות ובעלות ממישהו אחר, הרי הוא משעבד לו.

וזהו באור שני הלשונות, שהרי אמרו חז"ל שכבר מראש השנה בטלה עבודת אבותינו במצרים, ולכן תחילה אומרים: "הוציאנו מעבדות לחרות", הקב"ה הוציא אותנו ממלאכת עבודת פרך שהיו אבותינו עובדים בשביל מצרים, אך עדיין הם נשארו ברשות מצרים, ולא יכלו לצאת משם, ולכן עדין נחשבו למשעבדים לפרעה. ובט"ו בניסן הוציאנו הקב"ה גם "משעבוד לגאולה", ע"י שהשתחררו לגמרי משעבוד מצרים, ונגאלנו מרשותם להיות בני חורין. (אוצרות ההגדה)

* רַחֲצָה *

שאלה: מה ששינה כאן מבתחילה שכתב "ורחץ" וכאן "רחצה" בה"א?

תירוץ: אך הנה "ורחץ" מורה על קלות המעשה והיינו כדעת האחרונים שרחיצה זו הוא רק משום זהירות ולא מהחיוב כדעת המג"א סי' קנ"ח, אבל הרחיצה לאכילה הוא כדין בכל פרטיה, וע"כ כתב "רחצה" בה"א לרמז על ה' כללים בדין נט"י, שכתוב בחיי אדם כלל לו'. (1) איזה דבר חייב בנטילה. (2) שיהיה הכלי כשר לנטילה. (3) שיבוא המים מכח גברא. (4) שיהיו המים ראויים לנטילה. (5) כיצד דין הנטילה.

(הגדה צוף אמרים בשם נגיד ונפיק)

הגדה של פסח *בנאזה דשא*

(הגאון רבי שלמה קורח זצ"ל - רב העיר בני ברק ובעל "עריכת שולחן ילקוט חיים").

--*

שאלה: למה ההלל שבהגדה היא מחולק, שקראים חלק בתוך "מגיד" וחלק בתוך "הלל"?

תירוץ 1: -בשם ה**לבוש** (סימן ת"פ) מפני שחצי הלל דקודם הסעודה מדבר הכל ביציאת מצרים ושייך לכל ההגדה שקודם הסעודה דאיירי כולה ביציאת מצרים. אבל חצי הלל האחרון וגם רוב סיפורי ההגדה שאחר הסעודה מבדברים משאר הגאולות ובגאולה העתידה, לכך קבעום יחד אחר הסעודה.

תירוץ 2: בשם ה**אבודרהם**, הטעם שחולקין את ההלל כדי להדר בו את כוס שני. שכוס ראשון מהדרי בקידוש. וכוס שני מהדרי במקצת ההלל, שבהגדה איכא ספור דברים בעלמא. וכוס שלישי מהדרי בברהמ"ז. וכוס רביעי מהדרי בהשלמת הלל. (טעמי המנהגים אות תקמ"ג)

--*

כוס של אליהו הנביא

יוצאי ארם צובא - חלב - נוהגים שמוזגים כאן כוס חמישי הנקרא בשם "כוס של אליהו", אבל יוצאי ארם נהריים - שם - נוהגים שמוזגים אותו קודם קידוש עם מזיגת כוס ראשון.

הלל

"הללו את ה' כל גוים

שבזוהו כל האומים כי גבר

עלינו זוסדו"

שמעתי ממו"ר מרן הגר"א קוטלר זלה"ה על זה: מעשה בגר צדק שקודם שישרפוהו, ייסרוהו, ואחר כך ביקשו ממנו סליחה. ענה להם: כתוב "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים, כי גבר". לכאורה קשה, מדוע ישבחוהו הגויים בגלל שעלינו גבר? אדרבה, אנו צריכים להלל, והם לבכות!

והמשיל להם, משל לקטן בן מלך שהיו לו חברים וכדרכם היו מתקוטטים. אמר בן המלך לחבירו שהיכהו, כשאהיה מלך אזכור מה עשית ואעניש אותך. לאחר שמת אביו המלך, כשניתן כתר על ראשו של הבן, הלך עם חבירו שמקטנותו, ולא עלה בדעתו לומר זכור איך הכיתני ומה שאמרתי לך...

כן הדבר בעניין זה, לעתיד לבוא יהיה מצב עם ישראל גדול כל כך, שמה שיעשו הגויים בגלות יהיה כה קטן ביחס לגדלותם העכשווית, כמו המלך כעת שלא נזכר. לפיכך הגויים יהללו את ה' בשביל הטובה הגדולה שנתן ליהודים כעת, ואינם נוגעים בהם. בכך התכוון גר הצדק שייסוריו הם כאין וכאפס כנגד שכרו, ואין צריך למחול על זה.

הגדה של פסח *בנאות דשא*

יצא לחפשי" וכיוצא באלו, מדוע מצות מילה נעשית ביום השמיני?

תירוע: אלא שידוע שאין הקב"ה עושה נס אלא אם כן יש ביד אותו אדם מצווה שעשה, וכמו שמצינו שאלישע הנביא שאל את אשת עובדיה "מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית?" (מלאכים ב' ד,ב) כלומר עבור איזו מצווה אעשה לך נס? "ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן" מרומז למצות הדלקת נרות שבת.

והנה אין לך נס גדול יותר מהצלת תינוק בן שמונת ימים מניתוח גס שנעשה לו בבשרו, שבדרך הטבע כמעט ואינו יכול לעמוד בכך. וכיוון שתינוק אינו יכול לעשות מצווה, חסד עשה עימו הקב"ה שתעבור עליו שבת אחת שלמה, ובזכותה יינצל מברית המילה. ואפשרות כזו שעל כל תינוקות ישראל תעבור שבת שלמה תיתכן רק אם התינוק יימול ביום השמיני. (פדה נפשי)

עַד שֶׁתַּחַטְּפוּ שִׁינָה

הסנה בוער באש

מדוע נגלה הקב"ה למשה דווקא מתוך האש בתוך הסנה?

1- "עמו אנכי בצרה" הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך, מתוך הקוצים, כביכול, אני שותף בצערך.

2- ישראל נמשלו לאש. הסנה והמים שתחתיו מסמלים את עכו"ם שנמשלו

שאלה: למה נוהגים למזוג כוס חמישי הנקרא בשם "כוס אליהו הנביא"?

תירוע 1: ההגר"א פירש משום דאיכא פלוגתא בגמ' האם צריכין כוס חמישי, ולא אפסקא הלכתא. וכשיבא אליהו יתברר הספק. וע"כ מוזגים הכוס מספק ואין שותין אותו וקוראין אותו "כוס של אליהו", כי בבואו יתבררו כל הספקות וגם ספק זה.

תירוע 2: ספר תולדות אסתר כתב, ע"פ הירושלמי, מנין לד' כוסות מן התורה? ר"י אומר כנגד "והוצאתי" "והצלתי" "וגאלתי" "ולקחתי". והנה לכאורה יש שם עוד לשון של גאולה והוא, "והבאתי אתכם אל הארץ". רק יען כי מה שבאנו אל הארץ לא היה ביאה ממש לדורות רק לפי שעה. וזה יתקיים לעתיד, כשנזכה לגאולה שלימה וישלח לנו את אליהו הנביא. לרמז זה, אנו קורין את הכוס החמישי "כוס של אליהו".

נרצה

אחד מי יודע?

"...שמונה ימי מילה..."

"וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב,ג)

שאלה: ומאחר שבכל התורה מצינו שהקב"ה מקדש את השביעיות, כגון: שבת, שמיטה, עבד עברי- "ובשבעת

הגדה של פסח *בנאות דשא*

משה ואהרן לפני פרעה

*בהלבי"ם (ז-ט) מפרש שאהרון זרק את המטה, ואח"כ שהשליך המטה לארץ אמר משה "יהי לתנין", ואז המטה נהפך לתנין.

*מיד שלח פרעה והביא תינוקות בני ארבע וחמש שנים ועשו אף הם כך. ולא עוד אלא קרא לאשתו ועשתה כך. אולם התנינים של החרטומים רק היו על תבנית ותמונת תנינים אבל לא בתנועתם. כי אמנם הרשעים לא ימציאו נמצא טבעי באמת, ולכן לא היה כח בחרטומים לתת תניעה בתניניהם המדומים. רק הקב"ה לבדו הוא הנותן נשמה ורוח.

*כאשר חזק המטה של אהרון כברייתו, מיד רץ המטה ובלע כל מטותם. (נס בתוך נס. התנין נהפך למטה, והמטה בלע מטותם). מיד נזדעזע פרעה וכל גדולי מלכותו. ופרעה תמה ואמר: ומה אם יאמר למטה "בלע לפרעה ולכסאו", ועכשיו הוא בולע אותי! אך שוב חיזק את עצמו.

למה נהפכו מטות החרטומים?

1- י"א שמטה אהרון הפך לנחש ומטות החרטומים הפכו לתנינים. מפני מה? כי אמר הקב"ה, תנין בולע תנין וכ"ש שבועל את הנחש. אלא יהפך מטה אהרון לנחש ומטות החרטומים לתנינים ויבלע נחש את התנינים. באותה שעה קפץ מטה אהרון ואסף את כל התנינים ועשה אותן חבילות חבילות ובלע אותן ולא נתעבה ולא

קפוצים וכדודרים. אמר הקב"ה: כך יהיו ישראל בתוך העמים. לא אשן של ישראל אוכלת העמים ולא עכו"ם מכבים שלהבתן של ישראל שהן דברי תורה.

3- להראות ששעבוד מצרים קשה משל שעבודים שבעולם. כשם שהסנה הזה קשה מכל אילנות שבעולם, וכל ציפור שנכנסת לתוכו נחתכת איברים איברים, כך שעבוד מצרים קשה לפני המקום משל שעבודים שבעולם. מעולם לא יצא עבד בן חורין ממצרים.

4- דרכו של הסנה, אדם מכניס ידו לתוכו אינו ניזק מפני שקוציו כפופים למטה, ואם מבקש להוציא את ידו הקוצים תופסים אותה. כך כשירדו ישראל למצרים, קיבלו אותם שנא' "ארץ מצרים לפניך היא, במוטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך" (בראשית מז-ו). וכיון שרצו לצאת תפסו אותם, שנא' "וגם את ישראל לא אשלח".

5- לפי שהיה משה מחשב בלבו ואומר שמא יהיו המצרים מכלים את ישראל. לפיכך הראהו ה' אש בוערת, והסנה איננו אוכל. אמר לו כשם שהסנה בוער באש ואיננו אוכל, כך המצרים אינם יכולין לכלות את ישראל. הסנה בוער באש הוא סימן לנצחיות כלל ישראל. אש המצרים לא תוכל לבלותו. (מטעמי השולחן 56)

הגדה של פסח *בנאות דשא*

נשתנה. והלא דרכו של נחש או תנין
כשיאכל יתמלא אבל זה לא נתמלא ולא
עבה (מדה"ג)

ונראה לי שאולי על זה נזדעזע פרעה
ואמר שעכשיו בולע אותו, כיון שעשה
פרעה לעצמו כתנין הגדול והנחש בלע
כל התנינים. לפע"ד.

2- י"א שהחרטומים הביאו עורות של
תנינים מתים, והחרטומים התנענעו
תחתיהם עד שנראה שהוא תנין חי
מתנונע ודולג ממקום למקום, וכשזרקו
חרטומים אחרים את המטות באו
החרטומים העוטפים בעור התנין,
וחטפו המטה והכנסו אותם תחת עור
התנין. ומרוב המהירות ואחיזת עניים
נדמה להרואיים שמן המטה התהווה
תנין. ואח"כ כשמטה אהרון בלע את
מטותם, הכוונה שבלע לחרטומים,
שהיו בתוך עורות התנינים יחד עם
המטות שהחרטומים הכניסו אותם
תחת העורות. ולכן פרעה היה אומר
שיכול לבלוע גם אותו ואת כסאו כמו
שבלע את החרטומים. (מלבי"ם ז-
יא/יב)

